

T.C.

BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

BURDUR MÜZESİ'NDEN İKİ LAHİT FRAGMANI

ÖZGÜR EMRAH ŞAHİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

DOÇ. DR. ŞÜKRÜ ÖZÜDOĞRU

BURDUR - 2020

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

BURDUR MÜZESİ'NDEN İKİ LAHİT FRAGMANI

Özgür Emrah ŞAHİN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

JÜRİ ÜYELERİ

Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU (Tez Danışmanı)

Prof. Dr. Havva İşkan IŞIK

Doç. Dr. F. Eray DÖKÜ

BURDUR - 2020

**MAKÜ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 01.01.2020 tarihinde tez savunma sınavı yapılan ÖZGÜR EMRAH ŞAHİN 'ın Burdur Müzesinden İki Lahit Fragmanı konulu tez çalışması AKADEMİK Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI)

: DOÇ. DR. ŞÜKRÜ ÖZÜDOĞRU

ÜYE

: PROF. DR. HANNA IŞIK

ÜYE

: DOÇ. DR. F. ERAY DÖKÜ

ONAY

M.A.K.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

T.C.
BURDUR MEHMET AKİF ERSOY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ETİK BEYANI

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “*Burdur Müzesi’nden İki Lahit Fragmanı*” adlı tezin hazırlanması sürecinde akademik etik ilkeleri ihlal etmediğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinde erişime açılabilir.

Tezimin 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Özgür Emrah ŞAHİN

ÖNSÖZ

Burdur Arkeoloji Müzesi bahçe teşhirinde bulunan iki eseri çalışmamda fikir ve ilham sahibi eski danışmanım emekli *Prof. Dr. Fahri IŞIK*'a saygılarımı sunarım.

Danışmanım *Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU*'ya desteğinden dolayı şükranlarımı sunarım.

Müze envanteri, eser bilgisi ve teknik konular hakkında bana yardımcı olan *Burdur Arkeoloji Müzesi Müdürü Hacı Ali EKİNCİ* ve de *çalışanlarına* teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarımı yaptığım ve imkanlarından yararlandığım *MAKÜ Prof. Dr. İlhan Varank Kütüphanesi* ve *çalışanlarına* teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmam boyunca beni yönlendiren *Arş. Gör. Düzgün TARKAN*'a teşekkür ederim.

Çalışmamda kaynak ve literatür desteğinden dolayı arkadaşım *Arkeolog Sultan GÖKPUNAR*'a, yardımlarından dolayı arkadaşım *İnanç YILMAZ*'a teşekkür ederim.

Son olarak her fedakarlığı yapan, maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, *Annem Kamile ŞAHİN*'e, *Babam Enver Ziya ŞAHİN*'e ve *Ablam Özlem Barış ŞAHİN*'e sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

(ŞAHİN, Özgür Emrah, *Burdur Müzesi'nden İki Lahit Fragmanı*, Yüksek Lisans Tezi, Burdur, 2020).

Çalışma kapsamında değerlendirilecek olan “*Burdur Müzesi'nden İki Lahit Fragmanı*” adlı konunun içerisinde iki lahit fragmanının araştırması yapılacaktır. 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı iki farklı girlandlı lahide aittir. Bu lahitlerin ön uzun yüzü olduğu düşünülen ve dikdörtgen bir forma sahip olan girlandlı lahitlere ait oldukları, benzer örneklerinin karşılaştırılması sonucunda belirlenmiştir. Yapılan araştırmalar sırasında metin içerisinde bahsi geçen girlandlı lahit parçalarının daha önceki süreçlerde herhangi bir çalışmasının yapılmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada içinde fragmanların ilk bilimsel çalışma ve araştırmasını oluşturmaktadır.

Lahit fragmanları, Burdur Arkeoloji Müzesi'ne arkeolojik bir kazı sonucunda değil, satın alma yoluyla kazandırılmıştır. 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın buluntu yerinin Kremna olup olmadığı araştırılacaktır. Çalışma içerisinde özellikle atölye-işçilik bakımından değerlendirilecek ve Anadolu, Roma ile Attika girlandlı lahitleriyle karşılaştırılması yapılarak hangi atölyeye/atölyelere ait oldukları belirlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Burdur Müzesi, Girlandlı Lahit, Fragman, Kremna, Atölye, İşçilik, Karşılaştırmalı Arkeoloji Yöntemi

ABSTRACT

(ŞAHİN Emrah Özgür, *Two Sarcophagus Fragment from Burdur Museum*, Master Thesis, Burdur, 2020)

In the study titled “*Two Sarcophagus Fragment from Burdur Museum*” which will be evaluated in the study, two different girland sarcophagus will be researched. Sarcophagus Fragment No. 1 and Sarcophagus Fragment No. 2 belong to two different parts of the sarcophagus of Girland. These sarcophagus belong to the sarcophagi with a rectangular shape, which is thought to be the long face of the sarcophagus, similar samples were determined as a result of comparison. During the researches, it was found that the sarcophagus fragments mentioned in the text were not studied in the previous processes. Therefore, the master thesis “*Two Sarcophagus Fragment from Burdur Museum*” constitutes the first scientific study and research of the sarcophagus fragments.

Sarcophagus Fragment No. 1 and Sarcophagus Fragment No. 2, Burdur Archaeological Museum was not acquired as a result of an archaeological excavation, but was acquired through purchase. For this reason, it is not clear whether the sarcophagus fragments from Girland came from Cremna; in the light of the information obtained from the Burdur Archeology Museum Museum Directorate, it was found that it may belong to the ancient city of Cremna. The sarcophagus fragments from Girland will be evaluated in terms of workshop-workmanship and the comparison of the sarcophagi from Anatolia, Rome and Attica will be tried to determine which workshop(s) they belong to.

Keywords: Burdur Museum, Girland Sarcophagus, Fragment, Cremna, Workshop, Workmanship, Comparative Archeology Method

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK.....	i
YÜKSEK LİSANS JÜRİ ONAY FORMU.....	ii
ETİK BEYANI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
HARİTA VE PLAN DİZİNİ.....	xi
LEVHALAR DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KREMNA

1.1. Coğrafi Konum ve Tarihçe	2
1.2. Nekropol	4
1.3. Araştırma Tarihçesi.....	5

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU'DA BULUNAN GİRLANDLI LAHİT ATÖLYELERİ

2.1. Dört Temel Atölye	10
2.1.1. Ephesos	10
2.1.2. Aphrodisias	12
2.1.3. Dokimeon.....	15
2.1.4. Prokonnesos	17
2.2. Yerel Atölyeler	19
2.2.1. Karia.....	19
2.2.2. Bithynia.....	20
2.2.3. Mysia ve Troas	21
2.2.4. Ionia ve Lydia	21

2.2.5. Lykia ve Kibyra.....	22
2.2.6. Pamphylia.....	23
2.2.7. Lykaonia ve Isauria.....	24
2.2.8. Kappadokia	24
2.2.9. Pontus Galaticus ve Paphlagonia	25
2.2.10. Kilikia.....	25

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR MÜZESİ'NDEN İKİ LAHİT FRAGMANI

3.1. Genel Nitelikler.....	26
3.1.1. Girlandlar	27
3.1.1.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı	27
3.1.1.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı	30
3.1.2. Girland Taşıyıcıları	32
3.1.2.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı	32
3.1.2.1.1. Attis	33
3.1.2.1.2. Victoria.....	35
3.1.2.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı.....	36
3.1.2.2.1. Eros.....	36
3.1.2.2.2. Victoria.....	37
3.1.3. Büstler	38
3.1.4. Mask.....	40
3.1.5. Medusa	40

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR MÜZESİ'NDEN İKİ LAHİT FRAGMANI

4.1. Atölye ve İşçilik.....	41
4.1.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı	41
4.1.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı	45
4.2. Kronolojik Saptama	49
4.2.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı	50
4.2.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı	52
4.3. İkonografik Anlatım	54

SONUÇ.....	57
KATALOG	60
BİBLİYOGRAFYA	64
1. ANTİK KAYNAKLAR	64
2. MODERN KAYNAKLAR.....	64
3. İNTERNET KAYNAKLARI.....	71
HARİTA.....	73
PLAN.....	74
LEVHALAR.....	75
ÖZGEÇMİŞ.....	88

KISALTMALAR DİZİNİ

Kat. No.	Katalog Numarası
Lev.	Levha
Res.	Resim
Bkz.	Bakınız
s.	Sayfa
S.	Sayı
C.	Cilt
çev.	Çeviren
edt.	Editör
vd	Ve Diğerleri
Vs	Vesaire
PP	Paginae Point
Vb	Ve Benzeri
haz.	Hazırlayan(lar)
İÖ	İsa'dan Önce
İS	İsa'dan Sonra
Cm	Santimetre
Yük.	Yükseklik
Gen.	Genişlik
Cid. Kal.	Cidar Kalınlığı

HARİTA VE PLAN DİZİNİ

HARİTA-I : Kremna Antik Kenti Haritası

PLAN-I : Kremna Antik Kenti Planı

LEVHALAR DİZİNİ

Lev. I, Res. 1	:	1 Numaralı Lahit Fragmanı
Lev. II, Res. 2	:	2 Numaralı Lahit Fragmanı
Lev. III, Res. 3	:	1 Numaralı Lahit Fragmanı (Eros Detayı)
Lev. III, Res. 4	:	2 Numaralı Lahit Fragmanı (Eros Detayı)
Lev. IV, Res. 5	:	1 Numaralı Lahit Fragmanı (Victoria Detayı)
Lev. IV, Res. 6	:	2 Numaralı Lahit Fragmanı (Victoria Detayı)
Lev. V, Res. 7	:	1 Numaralı Lahit Fragmanı (Girland Boşluğuna Yapılmış Olan Erkek Portre Detayı)
Lev. V, Res. 8	:	1 Numaralı Lahit Fragmanı (Girland Boşluğuna Yapılmış Olan Kadın Portre Detayı)
Lev. VI, Res. 9	:	Ephesos Yarı Mamul Girlandlı Lahit Örneği
Lev. VI, Res. 10	:	Ephesos'tan Tam İşli Girlandlı Lahit Örneği
Lev. VI, Res. 11	:	Aphrodisias Arkeoloji Müzesi: Aphrodisias Girlandlı Lahit Örneği
Lev. VII, Res. 12	:	Dokimeion Tipi Girlandlı Lahit Örneği (Baltimore Lahdi)
Lev. VII, Res. 13	:	Dokimeion Tipi Girlandlı Lahit Örneği (Apameia Lahdi)
Lev. VII, Res. 14	:	Prokonnessos Tipi Girlandlı Lahit Örneği
Lev. VIII, Res. 15	:	Karia Yarı Mamul Girlandlı Lahit Örneği Çizimi
Lev. VIII, Res. 16	:	Mysia ve Troas; Assos Antik Kentinden Yarı Mamul Girlandlı Lahit Örneği
Lev. VIII, Res. 17	:	Selçuk Müzesi: Ephesos'tan Girlandlı Lahit Örneği (Ionia-Lydia Tipleri)

- Lev. IX, Res. 18** : Antalya Arkeoloji Müzesi: Perge Antik Kenti'nden girlandlı lahit örneği Pamphylia Tipi-
- Lev. IX, Res. 19** : Nevşehir Arkeoloji Müzesi: Avanos'ta bulunan girlandlı lahit örneği -Kapodokia-
- Lev. IX, Res. 20** : Adana Arkeoloji Müzesi: Girlandlı Lahit Örneği -Pontus Galaticus ve Paphlagonia Tipi-
- Lev. X, Res. 21** : Adana Arkeoloji Müzesi: Girlandlı Lahit Örneği -Pontus Galaticus ve Paphlagonia Tipi-
- Lev. X, Res. 22** : Adana Arkeoloji Müzesi: Anazarbos Girlandlı Lahiti, Kilikia Tipi Lahit Örneği
- Lev. XI, Res. 23** : 1 Numaralı Lahit Fragmanı
- Lev. XI, Res. 24** : Ephesos Girlandlı Lahdi
- Lev. XI, Res. 25** : Laodikeia Girlandlı Lahdi
- Lev. XI, Res. 26** : Casino Rospigliosi/Roma (Dokimeion)
- Lev. XI, Res. 27** : Apameia Girlandlı Lahdi
- Lev. XI, Res. 28** : Aphrodisias Girlandlı Lahdi
- Lev. XII, Res. 29** : 2 Numaralı Lahit Fragmanı
- Lev. XII, Res. 30** : Lyrboton Kome'den Girlandlı Lahit Fragmanı
- Lev. XII, Res. 31** : Side'den Girlandlı Lahit Fragmanı
- Lev. XII, Res. 32** : Antalya Arkeoloji Müzesi
- Lev. XIII, Res. 33** : Konya Girlandlı Lahdi

GİRİŞ

“*Burdur Müzesi’nden İki Lahit Fragmanı*” başlığı altında incelenen Burdur Arkeoloji Müzesi teşhirinde bulunan “373.32.74 envanter numaralı lahit fragmanı” bu tezin içeriğini oluşturmaktadır. Yine Burdur Arkeoloji Müzesi teşhirinde bulunan “186.41.89 envanter numaralı lahit fragmanı” da bu tezin diğer konusudur. Bu iki lahit fragman kendi içinde bir bağlantı oluşturmamaktır fakat lahit geleneği olarak bölge lahitlerle ilişkilendirilebilir. Betimlemelerinden yola çıkarak literatüre dahil olması, tanımlanması, biçemi, ikonografisi, atölyesi, nereden geldiğine dair bilgileri açıklamak hedeflenmektedir.

Girlandlı lahitlerin, biçemsel ve biçimsel olarak ele alınmış olması: bölgenin arkeolojisi ve toplumsal ilişkilerini nasıl etkilediği hakkında bize bilgiler verecektir. Kazısı olmayan lahit parçalarını saptamak için birincil kaynaklar göz önünde tutulmuştur. Yayınlar üzerinden araştırılan lahit parçalarının; atölyelerinin saptanması ve işçiliği, tezi oluşturan materyal parçalardır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen iki adet girlandlı lahit fragmanının, Anadolu, Roma ve Attika’da yer alan lahit atölyelerindeki farklı girlandlı lahit örnekleriyle karşılaştırılacaktır. Bu karşılaştırmanın amacı; çıkan sonuçların dahilinde çalışma içerisinde değerlendirilecek olan 1 Numaralı Lahit Fragmanı ile 2 Numaralı Lahit Fragmanı’nın Anadolu, Roma ve Attika girlandlı lahitleriyle ilgili etkileşimin olup olmadığına; ayrıca bununla birlikte, fragmanların hangi atölyeye/atölyelere ait olduğu saptanılmaya çalışılacaktır. 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın buluntu yerinin saptanılmaya çalışılması, Kremna ile olan bir ilişkisinin araştırması da yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KREMNA

1.1. Coğrafi Konum ve Tarihçe

Kremna antik kenti¹ ülkemizin en iyi şekilde korunmuş antik kentleri arasında yer alır. Aksu Çayı (Kestros) üzerindeki bölgeye hakim dik bir tepe üzerinde, Burdur ilinin Bucak ilçesine bağlı olan Çamlık Köyü'nün (Girme) yakınlarında, Pisidia Bölgesi'nin de güneyinde yer almaktadır² (**Harita-I**). Solymoslular tarafından kurulmuş olduğu düşünülen Kremna, bir Pisidia antik kentidir³. Pisidia Bölgesi'ne ait olan Kremna antik kentinin üç tarafında da uçurum ve yüksek kayalıklar bulunmaktadır (**Plan-I**). Bundan dolayı antik kent, “Uçurum” anlamına gelen “Kremna⁴” adıyla anılmıştır⁵.

Pisidia Bölgesi'nin önemli bir merkezi olan Kremna antik kentinin⁶ eski tarihiyle ilgili yani Kremna'nın ilk kuruluş tarihiyle alakalı pek fazla bilgi bulunmamaktadır⁷. Dolayısıyla antik kentin tarihi çok fazla bilinmediğinden, burada kullanılmış olan sikkelerden yola çıkılarak Kremna'nın⁸ tarihsel süreci araştırmacılar

¹ Antik kentin adının “Kremna” olduğunu G. Hirschfeld tarafından 1874 yılında tespit edilmiştir (Metin, 2013: 46).

² Veli Sevin, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, ADTYK Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2007, s. 160.

³ Alime Çankaya, “Burdur'un Zengin Geçmişinden Görkemli Bir Kent: Kremna”, ed. R. Oğraş, Göller Bölgesi Ulusal Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi, C. 1, S. 2, 2013, s. 2.

⁴ Kremna kelimesi, ilk etapta Hellen dilinde kullanılmış ve Hellen dilinde *Kremnamai* “Asılı Olmak”, *Kremnos* da “Dik Yamaç, Uçurum” anlamına gelmektedir; fakat Hellen dilinde *Kremna* adında bir kelimeyle karşılaşmamıştır. Üstelik bu kelimenin sonunda *Methymna* gibi Hellen ağzına uyarlanmış birçok kelimenin sonunda, Hellenlerin *Pelasgos Dili* olarak bildiği Luvi dilinin “Halkı” anlamındaki “-umna” takısı görülmüştür (Işık, 2015: 190 (dip not: 12)). Diğer yandan Kremna adının “e” ile gösterilen sesi, Hellen yazımında eskiden a'ya yakın değer taşıyan “n” harfiyle verilmiştir ve böylece adının aslının “Kramna” olduğu anlaşılmıştır. “Kramna” kelimesi ise Luvi dilinde “Kra-(u)-mna”, yani “Doruk Halkı” olarak geçmektedir (Işık, 2015: 190 (dip not: 12)). Doruklar ise Luviler'in *Gök ve Dağ Tanrısı Tarhu'dan* türeyen ve adı *Hellence Zeus Solymos* olan en büyük tanrılığın otağı konumundadır (Işık, 2015: 190 (dip not: 12)).

⁵ Mehmet Özsait, *Anadolu'da Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi*, Simurg Yayınevi, İstanbul, 1985, s. 136; Ayrıca Bkz. Bilge Umar, *Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi Pisidia*, İnkilap Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 126.

⁶ Herodotos'a göre Pisidia Bölgesi'nin önemli kentlerinden biri olan Kremna'nın, en eski kavmi ise Solymoslulardır (Herodotos, 2012: 1. 173).

⁷ Sevin, 2007: 160.

⁸ Kremna antik kenti sırasıyla; İÖ 6. yüzyılda Lydialılar'ın, İÖ 546'da Persler'in, İÖ 330'da B. İskender'in Kremna'yı ele geçirmesiyle birlikte Makedonlar'ın ve İÖ 25'de de Romalılar'ın yönetimi altına girmiştir (Çankaya, 2013: 2).

tarafından belirlenmeye çalışılmıştır⁹. Buna göre Kremna'nın (sikke kullanımından dolayı) tarihi net olmamakla birlikte İÖ 1. yüzyıldan İS 3. yüzyıla kadar olan sürecin içerisinde yer aldığı düşünülmüştür¹⁰. Antik dönem yazarı Strabon'da, *Geographika* adlı eserinde, Kremna antik kentinin İÖ 39-25 yılları içerisinde Galat Kralı Amyntas tarafından yönetildiğini anlatmıştır¹¹. Galat Kralı Amyntas'ın ölümünden sonra ise Kremna, *Galatia Eyaletine* bağlanmıştır¹². Sonraki süreçlerde antik kent, Augustus tarafından "*Colonia Iulia Augusta Felix Cremna*" (*Cremnensium*) adıyla bir Roma kolonisi haline getirilmiştir¹³. İmparator Hadrianus'un da İS 129 tarihinde Kremna'yı ziyaret etmiş olabileceği düşünülmüştür¹⁴. İmparator Aurelian tarafından da Kremna'ya ciddi anlamda mali yardım yapılmıştır ve bu mali yardım sayesinde Kremna antik kentinin büyük bir refah döneminden geçtiği bilinmektedir¹⁵.

Hristiyanlık Dönemi'nde de Kremna, Pamphylia Bölgesi'nin Perge metropolitliğine bağlı olan "*Psikoposluk Merkezleri*" arasında kabul edilmiştir¹⁶. İS 3. yüzyılda Kremna eski gücünü kaybetmeye başlamıştır; bu durumun en büyük sebebi ise Kremna'ya yoğun bir şekilde haydut saldırılarının olmasıdır¹⁷. Buna göre Zoimos'un anlatımlarında; İsaoria'da bir haydut olarak anılan Lydius'un, Kremna'ya yerleşmiş olduğu ve bunun üzerine İmparator M. Aurelius Probus'da İS 276-282 yılları arasında Kremna'yı kuşatıp haydut Lydius'u yakalamaya çalıştığı aktarılmıştır¹⁸. Antik kentte yaşanılmış olan bu kuşatma olayından sonra Kremna halkının bir kısmı İmparator M. Aurelius Probus tarafından sürgün edilmiştir¹⁹. İS 787'de Kremna, II. İznik Konsülü'ne temsilci göndermiştir²⁰. Tüm bu anlatımlara ek olarak Kremna'daki hamam yapısının içerisinde bulunmuş olan Selçuklu sikkelerinin varlığı Kremna'nın Selçuklu Dönemin'de de varlığını sürdürmüş olabileceği düşüncesi

⁹ Barbara Levick, *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Clarendon Press, Oxford, 1967, s. 152.

¹⁰ Levick, 1967: 152.

¹¹ Strabon, *Geographika: Antik Dönem Coğrafyası Kitap XII-XIII-XIV*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2015, s. 6. 569.

¹² Sevin, 2007: 160.

¹³ Sevin, 2007: 160; Levick, 1967: 151, 152.

¹⁴ Hüseyin Metin, "Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması", ed. R. Oğraş, Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı, C. 1, S. 2, 2013, s. 46.

¹⁵ Metin, 2013: 46.

¹⁶ Sevin, 2007: 160.

¹⁷ Nadire Aslan, *Roma Dönemi Konut Mimarisinde Avlu Kullanımı ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Ephesos, Priene, Aphrodisias, Kremna, Sia, Zeugma Örnekleri Işığında*, T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s. 59.

¹⁸ Aslan, 2019: 59 (Metin içi dip not gösterim: Zos. 1. 67).

¹⁹ Özsaıt, 1985: 101.

²⁰ Metin, 2013: 46.

doğurmuştur²¹. Antik kentin konumundan dolayı da 19. yüzyılda kenti ziyaret eden gezginler/seyyahlar için Kremna²² uğrak bir yer haline gelmiştir²³.

1.2. Nekropol

Kremna'nın mezar anıtları kentin dışında, özellikle akropolün batı ve güneybatı yamaçlarında konumlanmıştır²⁴. Yani antik kentte yapılmış olan araştırmalar sonucunda batı surlarının dışındaki alanın Kremna halkı tarafından "Nekropolis" olarak kullanılmış olduğu tespit edilmiştir²⁵. Burada lahit kapakları, anıt mezar yapılarına ait olan mimari bloklar ve kayaya oygu lahit mezarlar tipi mezarların yoğun olduğu gözlemlenilmiştir²⁶. Kremna nekropolis alanının kuzey kısmında uçurum bulunmaktadır²⁷. Uçurumun kuzeye bakan yamaç kısımlarında ise bir tane tek odalı, süslemesi olmayan kaya mezarının²⁸ varlığı tespit edilmiştir²⁹. Kremna nekropolisinin bir bölümü, İS 276 yılında Kremna kuşatmasında yapılmış olan Roma karargahının içerisinde kaldığı için ciddi anlamda tahrip olmuştur³⁰.

2015 yılında H. Metin tarafından yapılan yüzey araştırmaları sonrasında batı surlarının dışındaki kilisenin hemen batısında kaçak kazılar sonrasında tahrip edilen ana kayaya oyulmuş bir mezar odası tespit edilmiştir³¹. Kremna'da yamaçlarda bulunan kayaya oygu lahit mezarlar dışında farklı bir mezar yapısı varlığını

²¹ Metin, 2013: 46.

²² Kremna antik kenti hippodomik kent planında kurulmuştur. Antik kentin akropolü konumundan dolayı stratejik bir öneme sahiptir. Kremna'nın resmi yapılarının büyük bir kısmı akropolde (akropol; iki vadi arasındadır) toplanmıştır. İki vadinin bileştiği kısımda ise Forum, Bazilika, Exedra ve Kütüphane yapısı bulunmaktadır. Kremna'nın doğusunda, tepenin yamaç kısmında tiyatro, tiyatrunun alt kısmında da Stoa, batısında da sütunlu cadde yer almaktadır. Bu yapılardan başka Kremna antik kentinde; Antoninler Tapınağı, Propylon, Nymphaeum gibi yapıların olduğu araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir (Türk, 2005: 478, 479 vd).

²³ Metin, 2013: 46.

²⁴ Sevin, 2007: 160.

²⁵ Hüseyin Metin, "Kremna Araştırmalarında Yeni Bulgular", ed. Ş. Kazan Nas, *I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. 1, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü Teke Yöresi Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi, Burdur, 2015, s. 656; Meral Gündüz, *Antiochia, Sagalassus ve Kremna'da Bulunmuş Heykellerin Bağlamı*, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2014, s. 72.

²⁶ Metin, 2015: 656.

²⁷ Metin, 2015: 656.

²⁸ Kremna antik kentinde bulunmuş olan bu kaya mezarının içerisinde tek bir klinenin (ölü yatağı) olduğu H. Metin tarafından gözlemlenilmiştir (Metin, 2015: 656).

²⁹ Metin, 2015: 656.

³⁰ Metin, 2015: 656.

³¹ Hüseyin Metin, "Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2015 Sonuç Raporu", Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2015, s. 3, (Res. 1, 2).

koruyamamıştır³². İS 2. ve 3. yüzyıllarda görülen mermer lahitlere ait küçük parçalar Dokimeion mermer işçiliğini gösterir³³.

1.3. Araştırma Tarihçesi

Kremna antik kentini ilk kez 1833 yılında F. V. J. Arundell incelemiştir³⁴ ve burada bulmuş olduğu kalıntılardan yola çıkarak; “...eğer Kremna’nın başka bir yerde olduğunu düşünmemizi gerektirecek daha iyi nedenlerimiz yoksa burası olmalıdır” şeklinde bir yorum yaparak kalıntıların Kremna’ya ait olduğunu anlatmıştır³⁵. 1850 yılında W. H. Waddington Anadolu’da dokuz aylık bir seyahat yapmıştır³⁶. Bu seyahatin sonucunda Kremna hakkındaki açıklaması şöyle olmuştur: “...eski Pisidia kenti Kremna’ya ait dikkat çekici kalıntıların yamacında kurulu küçük Girme köyü... Bu kentin gerçek konumunu bir harita üzerinde ilk kez Kieppert belirlemiştir”³⁷.

Antik kentin “Kremna” adı Colonia Iul. Aug. Cremnensium’dan gelmektedir ve Colonia Iul. Aug. Cremnensium adı, bir anıt mezarın üzerinde geçmektedir³⁸. Bu anıt mezarın üzerinde yazılmış olan “Colonia Iul. Aug. Cremnensium” kelimesi 1874 yılında G. Hirschfeld tarafından bulunmuştur³⁹. 1893 yılında C. Lanckoronski’de araştırmaları sırasında Kremna’nın kent planından bahsetmiştir⁴⁰. 1893’ten sonra Kremna antik kenti farklı zaman dilimlerinde arkeologların dikkatini çekse de antik kente ilk ve tek kazının başlangıç tarihi 1970 yılıdır⁴¹. 1970 yılında Kremna’da kazıyı yapan kişi ise J. İnan’dır⁴². 1985-1986 yıllarında ise S. Mitchell antik kentte araştırmalara başlamış ve burada kentin hidrografisine dikkat etmiştir⁴³. S. Mitchell’den sonra 1991 yılında E. Owens’da kentin hidrografisine dikkat etmiştir ve

³² Gündüz, 2014: 72; Metin, 2015: 3.

³³ Gündüz, 2014: 72.

³⁴ Mehmet Kürkçü, “Ariassos ve Kremna’da Gözlemlenen Su Sistemleri ve Sarnıçlar Hakkında Bir Değerlendirme”, Mediterranean Journal of Humanities mjh.akdeniz.edu.tr, V/1, 2015, s. 305 (metin içi dip not gösterim: 1834, 330).

³⁵ Kürkçü, 2015: 305 (metin içi dip not gösterim: 1834, 330).

³⁶ Detaylı bilgi için Bkz. William Henry Waddington, *Voyage En Asie-Mineure Au Point De Vue Numismatique*, ed. C. M. Rollin, Au Bureau De La Revue Numismatique, Paris, 1853, pp. 99.

³⁷ Waddington, 1853: 99, 100.

³⁸ Kürkçü, 2015: 306 (metin içi dip not gösterim: 1874, 306).

³⁹ Kürkçü, 2015: 306 (metin içi dip not gösterim: 1874, 306).

⁴⁰ Kürkçü, 2015: 306 (metin içi dip not gösterim: 1893, 168-181).

⁴¹ Kürkçü, 2015: 306.

⁴² Detaylı bilgi için Bkz. Jale İnan, *Side’nin Roma Devri Heykeltraşlığı*, Türk Tarih Kurumu, 1975, s.160-712; Ayrıca bkz. Lev LXXIV, No. 85.

⁴³ Stephen Mitchell, “Kremna ve Sagalassus Çalışması”, *IV Araştırma Sonuçları Toplantısı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1986, s. 167.

Kremna'nın su yolları ile sarnıçları üzerinde araştırmalarda bulunmuřtur⁴⁴. Son olarak 2014-15 yıllarında R. Becks, B. Ayça Polat Becks, H. Metin, “*Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması Projesi*” kapsamında antik kentin teritoryumunun kuzeyinde yer alan küçük yerleşimler ile askeri amaçlı kullanılmış olan yapıların tespitini amaçlayan çalışmalarda bulunmuřtur⁴⁵.

⁴⁴ Kürkçü, 2015: 306 (metin içi dip not gösterim: 1991, 43-46).

⁴⁵ Detaylı bilgi için Bkz. Hüseyin Metin, “Kremna Antik Kenti Kuzey Yayılımı Hakkında İlk Gözlemler”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/11, 2014, s. 1-27.

İKİNCİ BÖLÜM

ANADOLU'DA BULUNAN GİRLANDLI LAHİT ATÖLYELERİ

Roma, Anadolu'ya ve Kıta Yunanistan'a yönelik önemli bir politika uygulamıştır⁴⁶. Uygulanmış olan bu politika sayesinde Roma, Anadolu ile Yunanistan'ı kendi egemenliği altına almıştır⁴⁷. Bu egemenlik, Anadolu ile Yunanistan'ın siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı Roma'ya bağımlı hale gelmesine sebep olmuştur⁴⁸. Bu bağımlılık hali de hem Roma'da hem de eyaletlerde sosyal ve kültürel anlamda köklü değişimlere sebep olmuştur⁴⁹.

Augustus ve ardıllarının egemenliği sırasında Roma'nın mermer ihtiyacı mevcut ocaklardan karşılanmıştır⁵⁰. Fakat zamanla Roma'da mermer ihtiyaçlarının artmasıyla birlikte, Tiberius Dönemi'nde yeni mermer ocakları açılmış ve eski ocaklar da tekrardan aktifleştirilerek kullanıma hazır hale getirilmiştir⁵¹. Bu ocaklardan çıkartılan fazla mermer de stoklanmıştır. Stokçuluğun sonucunda da Roma'da, fabrikasyon üretim başlamıştır⁵². Roma'nın temel üretiminin ilk örnekleri içerisinde ise mermerden yapılmış olan “*Girlandlı Lahitler*” bulunmaktadır⁵³. Girlandlı lahitler Roma'da, İS 2. yüzyılın başlarında ya da İS 120 yılı dolaylarında yapılmaya başlanılmıştır⁵⁴. İS 150'li yıllara kadar da girlandlı lahit yapımı Roma'da yoğun bir

⁴⁶ Özgür Turak, *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011, s. 26

⁴⁷ Turak, 2011: 26.

⁴⁸ Turak, 2011: 26; Örneğin Roma'nın uygulamış olduğu politikanın sonuçlarından birisi de *Roma ile imparatorluğa yeni bağlanan ülkeler arasında başta şehircilik ve sanat olmak üzere çeşitli dallarda birikimli ve yetişmiş kişilerin karşılıklı olarak yer değiştirmesidir* (Albustanlıoğlu, 2006: III). Yani Roma'da ithal edilen mermeri işleyecek ustaların bulunmamasından dolayı, Anadolu ve Yunanistan kökenli mermer ustalarının Roma'ya getirildiği ve burada takas usulünün uygulandığı görülmüştür (Albustanlıoğlu, 2006: III).

⁴⁹ Tulga Albustanlıoğlu, *Dokimeion Işığında Roma İmparatorluk Döneminde Mermer Kullanımı: İmparatorluk Yönetimindeki Anadolu Mermer Ocaklarının İşletme Stratejisi ve Organizasyonu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2006, s. III.

⁵⁰ Turak, 2011: 26, 27 (dip not: 97).

⁵¹ Roma'daki ocaklar; İmparatorluğun elinde olmasına rağmen başka kişilere ya da kentlere de kiralanmıştır (Turak, 2011: 26, 27). Roma'daki bazı ocaklar ise özel kişilere aittir ve bu ocaklar şahsi işler için kullanılmıştır (Turak, 2011: 26, 27 (dip not: 97)).

⁵² Turak, 2011: 26, 27 (dip not: 97).

⁵³ Guntram Koch, *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. Z. İlkelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2001, s. 128.

⁵⁴ Koch, 2001: 128.

şekilde devam etmiştir⁵⁵. Ancak Antoninuslar Dönemi'nin ortalarına gelindiğinde girlandlı lahitlerin sayılarında azalma görülmüştür⁵⁶. İlerleyen süreçlerde ise girlandlı lahitlerin kullanımı, Dörtlü Yönetim Dönemi içerisinde bir süre daha devam etmiştir ve Dörtlü Yönetim Dönemi'nden sonra Girlandlı lahit yapımı tamamen durmuştur⁵⁷. Girland süslemesinin ilk örneklerine Roma'da, İS 1. yüzyıl ve İS 2. yüzyılın başlarında, mezar sunakları ile urnelerin üzerinde karşılaşılmıştır⁵⁸. Bununla birlikte girlandlı lahitlerin bazı örneklerindeki süsleme unsurlarının, mezar sunaklarından ve urnelerden alındığı yönünde fikirler ileri sürülmüştür⁵⁹. Fakat detaylı bir şekilde girland süslemesi örneklerinin incelenmesi gerektiğini savunan görüşler de bulunmaktadır⁶⁰. Çünkü girland süslemesinin lahitler üzerindeki kullanımında, açıklanamamış bilgiler ve kesinleştirilememiş sorunlar vardır⁶¹. Roma üretimi olan lahitler, tek tip olacak şekilde üretilmemiştir ve Roma üretimi olan lahitlerin kendi içlerinde çeşitlendiği görülmektedir⁶². Bu çeşitliliğin içindeki önemli bir grubu oluşturan girlandlı lahitlerin kökeniyle ilgili farklı görüşler savunulsa da, bu tip lahitlerin -genel itibariyle- kökenlerinin “Anadolu” olduğu savunulmuştur⁶³.

Roma lahitlerindeki girland bezemeleri, Anadolu lahitlerindeki girland bezemeleri ile karşılaştırılınca; Anadolu'da yapılan girlandların daha sade olduğu araştırmalar sonucunda saptanmıştır⁶⁴. Girland bezemesinden oluşturulmuş lahit örneklerine Roma'da İS 2. yüzyılın başlarında karşılaşılrken, Anadolu'da Hellenistik Dönem'den itibaren girland bezemeli lahit örnekleriyle karşılaşılmıştır⁶⁵. Örneğin Bubon Antik Kenti'nde bulunan ve bugün Burdur Arkeoloji Müzesi bahçe teşhirinde

⁵⁵ Koch, 2001: 128.

⁵⁶ Koch, 2001: 128.

⁵⁷ Koch, 2001: 128.

⁵⁸ Koch, 2001: 128.

⁵⁹ Koch, 2001: 128.

⁶⁰ Detaylı bilgi için Bkz. Fahri Işık, “Zur Kontinuitätsfrage der Kleinasiatichen Girlandensarkophage Während des Hellenismus und der Frühen Kaiserzeit”, ed. G. Koch, *Grabeskunst Der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz Am Rhein, Germany, 1993, pp. 9.

⁶¹ Koch, 2001: 128.

⁶² Roma'da bulunan lahit grupları; Girlandlı Lahitler, Yarım İşlenmiş Lahitler, Frizli Lahitler, Sütunlu Lahitler, Sandık Lahitler, Tabula Ansatalı Lahitler, Yivli Lahitler (Detaylı bilgi için Guntram Koch'un “Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri” adlı eserine bakabilirsiniz).

⁶³ Arif Müfid Mansel ve Aşkıdıl Akarca, *Perge'de Kazılar ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1947, s. 27.

⁶⁴ Koch, 2001: 1.

⁶⁵ Işık, 1993: 9; Koch, 2001: 1.

yer alan “Bubon Lahdi⁶⁶”, İÖ 3(?). yüzyıl ile İÖ 2(?). yüzyılın içinde tarihlendirilmiştir⁶⁷. Keza Çanakkale’de bulunan lahit fragmanı⁶⁸ da Bubon lahti ile yakın bir tarihe sahip olduğu öne sürülmüştür⁶⁹. Philadelphia’da da bir girlandlı lahit örneği bulunmaktadır⁷⁰. Üzerindeki yazıta göre İS 69-70’li yıllara tarihlendirilmiştir⁷¹. Bu tarihten yola çıkılarak, Anadolu girlandlı lahitleri için seri üretimin başlangıcını simgelediği düşünülmüştür⁷². Fakat girlandlarda bulunan biçem, eserin yüzyıl kadar sonraya ait olduğunu göstermektedir⁷³. Bu yüzden yazıt geniş çerçeve de incelenirse daha sağlıklı bilgilere ulaşılabileceği F. Işık tarafından savunulmuştur⁷⁴. Roma’nın bazı yörelerinde Geç Hellenistik Dönem ile Erken İmparatorluk Dönemi’nde lahitlerin varlığından bahsedilmiştir⁷⁵. İS 2. yüzyılın başlarında girlandlı lahit üretimi olmuştur⁷⁶. Bu lahitlerin yayılım alanı, önceleri Roma ve Anadolu’da daha sonra Attika ve Dokimeion işliklerinde geniş bir yer bulmuştur⁷⁷. Bunlarla birlikte Roma ve Attika’da olduğu gibi Anadolu’da da girlandlı lahitler, Geç Traian-Erken Hadrian Dönemleri’nde de görülmüştür⁷⁸. İS 3. yüzyıla kadar da girlandlı lahitlerin kullanımı Anadolu’da devam etmiştir⁷⁹.

Roma Dönemi içerisinde, Anadolu’nun kendine ait bir sanat anlayışının olduğu saptanmıştır ve bu sanatı Anadolu’nun her bir yöresinde görmek mümkündür⁸⁰. Gerek Pamphylia, Aphrodisias, Ephesos’da olsun gerekse de Prokonnessos’da olsun, atölyelerin arasında kompozisyon ve üslup farkı bulunsa da girlandlı lahitler,

⁶⁶ Bubon lahdinin ortaya çıkış tarihi, F. Işık’a göre stilistik açıdan belirlenebilir. Hellenistik Dönem’in örneklerine dayanarak sürdürülmüş olan gelişim dizilerinde dönemin tarzı, grafiksel ve sert olmalarıyla açıklanabilir (Işık, 1993: 11)... Dolayısıyla Hellenistik Dönem formlarında Bubon lahdinde olduğu gibi “Alabastron, Manşetler, Girland Bezemeleri (ince-çok sıkı; boru formu)” gibi bezeme unsurlarını görmek mümkündür (Işık, 1993: 11, Taf. 8, 2).

⁶⁷ Işık, 1993: 11; Ayrıca Bkz. Işık, 1993: Taf. 2, 2. 3 (Bubon Lahdi).

⁶⁸ Işık, 1993: 10, 11; Ayrıca Bkz. Işık, 1993: Taf. 2, 1-4.

⁶⁹ Işık, 1993: 10; Koch, 2001: 214.

⁷⁰ Işık, 1993: 12, 13; Ayrıca Bkz. Işık, 1993: Taf. 5, 2.

⁷¹ Fahri Işık, “Zur Datierung des Verschollenen Girlandensapkophags aus Alaschir”, *Archaeologischer Anzeiger*, 1977, pp. 380.

⁷² Işık, 1977: 380.

⁷³ Işık, 1993: 12-14; Işık, 1977: 380.

⁷⁴ Işık, 1977: 380.

⁷⁵ Işık, 1993: 9, 10.

⁷⁶ Koch, 2001: 15.

⁷⁷ Koch, 2001: 15, 16, 42.

⁷⁸ Işık, 1977: 380.

⁷⁹ Işık, 1977: 380.

⁸⁰ Nuşin Asgari, “Uşak Selçukler ve Çevresinden Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, S.XXVI-2, Ankara, 1981, s. 24, 25.

genellikle uzun yüzlerinde üç girland bezemesiyle tasvir edilmiştir⁸¹. Aynı döneme tabi olan Attika ve Roma atölyelerinde ise; lahitlerin uzun yüzlerine iki girland bezemesi yapılmıştır⁸². Bu yönü ile Attika ve Roma girlandlı lahitleri Anadolu girlandlı lahitlerinden ayrılmıştır⁸³. Anadolu’da yer alan girlandlı lahit atölyeleri⁸⁴ arasında -N. Asgari’nin de belirttiği gibi- hem kompozisyon hem de biçem yönünden farklılıklar bulunmaktadır⁸⁵. Bu yönü ile Anadolu, Roma Dönemi içerisinde özellikle girlandlı lahitlerin ortaya çıktığı dönemden itibaren, hep bir kaynak durumunda olmuştur⁸⁶. Dolayısıyla Anadolu -haklı ününe de sahip olarak- lahit ve lahit araştırmalarının ana vatanı konumuna gelmiştir⁸⁷.

2.1. Dört Temel Atölye

Anadolu’da bugüne kadar saptanılabilmiş dört temel atölye bulunmaktadır⁸⁸. Bu dört atölye, Anadolu’nun diğer yörelerinde yer alan yerel atölyelerini de ciddi derecede etkilemiştir⁸⁹.

2.1.1. Ephesos

Bülbül Dağı ve Panayır Dağı arasında, Küçük Menderes Deltası üzerinde kurulu olan Ephesos antik kenti, Antik Yunan ve Roma Dönemleri’nin önemli liman kentlerinden birisidir⁹⁰. Bununla birlikte Ephesos, Ionia Bölgesi’nin de önemli bir üretim merkezi olmuştur⁹¹. Ephesos’un çevresinde farklı kalitede, beyazdan griye dönen, orta ve iri kristallere sahip olan mermer çıkarımı yapılmıştır⁹². Mermeri,

⁸¹ Asgari, 1981: 24, 25.

⁸² Asgari, 1981: 25.

⁸³ Asgari, 1981: 25.

⁸⁴ Anadolu’da yer alan girlandlı lahit atölyelerini sıralarsak; Dokimeion, Prokonnesos (Marmara Adası), Ephesos, Aphrodisias, Karia, Bithynia, Mysia ve Troas, Ionia ve Lydia, Lykia ve Kibyra, Pamphylia, Lykonian ve Isauria, Kappadokia, Pontus Galaticus ve Paphlagonia, Kilikia (Detaylı bilgi için Bkz. Koch, 2001: 207-267).

⁸⁵ Asgari, 1981: 25.

⁸⁶ Fahri Işık, “Zum Produktionsbeginn von Halbfabrikaten Kleinasiatischer Girlandensarkophage”, *Archaeologischer Anzeiger*, 1992, pp. 121, vd.

⁸⁷ Işık, 1992: 121.

⁸⁸ Fahri Işık, *Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias*, Verlag Philipp von Zabern-Mainz am Rhein, Deutschland, 2007, XI.

⁸⁹ Yerel Atölyeler için Bkz. Koch, 2001: 236, 237, 241, 243, 254, 257, 259, 261, 263, 265, 267.

⁹⁰ Salih Yekta Karakulak, *Antik Kentlerin Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Yerleşim İlkelerinin Araştırılması: Pergamon ve Ephesos*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Enformatik Anabilim Dalı Bilgisayar Ortamında Sanat ve Tasarım Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016, s. 67.

⁹¹ Vitruvius, *Mimarlık Üzerine On Kitap*, çev. S. Güven, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara, 2005, s. 210, 211.

⁹² Turak, 2011: 57 (dip not: 218).

Prokonnesos mermerinden ayırmak oldukça güçtür⁹³. Bu yüzden Ephesos'ta üretilen girlandlı lahitlerin ayrımı, tekne profillerinden yapılmaktadır⁹⁴.

Ephesos'ta, tam işli girlandlı lahitlerden daha çok yarı mamul girlandlı lahit örnekleriyle karşılaşmıştır⁹⁵ (Lev. VI, Res. 9). Tam işli girlandlı lahitlerin sadece alt profilleri dışa doğru çıkıntılıdır ve bu lahitlerin üst pervazları yoktur⁹⁶. Burada yapılmış olan girlandlar⁹⁷, lahdin dört cephesini de kapsayacak şekilde detaylandırılmıştır⁹⁸. Ayrıca Ephesos lahitleri, uzun yüzlerinde üç girland bezemesi⁹⁹ ve dar yüzlerinde ise tek girland bezemesi olacak biçimde şekillendirilmiştir¹⁰⁰. Ephesos üretimi olan bu lahitlerin girland taşıyıcıları genellikle koç ile boğa başlarından yapılmıştır ki bu girland taşıyıcıları küçük olacak biçimde lahit zemininde şekillendirilmiştir¹⁰¹. Özellikle Ephesos girlandlı lahitlerinde¹⁰² belirleyici olan unsur; girland merkezlerine üzüm, haşhaş, mask gibi bezeme unsurlarının yapılmamasıdır¹⁰³. Yani girland merkezleri -genelde- boş bırakılmıştır¹⁰⁴. Bununla birlikte Ephesos lahitlerinin girland boşlukları da ya figürlü disklerden oluşmuştur ya da buralar boş bırakılmıştır¹⁰⁵. Ephesos girlandlı lahitlerinin kapakları, küçük beşik çatı formunda yapılmıştır ve bu kapaklarla orantılı olacak şekilde yapılmış olan köşe akroterleri de küçük olacak şekilde tasarlanılmıştır¹⁰⁶. Girlandlı lahitlerin kapakları, lahdin dört cephesinde de dışarı doğru çıkıntılıdır¹⁰⁷. Böylece kapaklar, girlandlı lahitlerin üzerine

⁹³ Turak, 2011: 57 (dip not: 218).

⁹⁴ Turak, 2011: 57 (dip not: 218).

⁹⁵ Guntram Koch und Hellmut Sichtermann, *Römische Sarcophagē*, ed. F. Sinn-Henninger, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung München, Germany, 1982, pp. 492; Işık, 1993: 13; Turak, 2011: 57.

⁹⁶ Koch, 2001: 233; Koch und Sichtermann, 1982: 492, 493; Işık, 1993: 13.

⁹⁷ Ephesos lahitlerinde yapılmış olan girlandlar, bazen dolgun bir şekilde bazen de yükseklikleri az olacak şekilde tasarlanmıştır (Işık, 1993: 11, 12).

⁹⁸ Koch, 2001: 233, 234; Turak, 2011: 57.

⁹⁹ Lahitlerde yapılmış olan "*Üç Girland Bezemesi*", Anadolu geleneğinin temsilcisidir. Yani üç girland yapımı Anadolu'ya özgü bir gelenektir (Işık, 1993: 11, 12).

¹⁰⁰ Işık, 1993: 11, 12.

¹⁰¹ Koch, 2001: 233.

¹⁰² Ephesos'ta üretilen girlandlı lahitlerin ilk örneği, Celsus Polemaenus'un girlandlı lahitidir. İS 115 yılında yapılmış olan Celsus Kitaplığı'nın mezar odasında bulunmuştur. Bu tarihten sonra girlandlı lahit üretimi İS 3. yüzyıl içine kadar sürmüştür. Fakat Ephesos'ta, girlandlı lahit üretiminin ne zaman sona erdiğiyle ilgili net bir bilgi şu an için bulunmamaktadır (Koch, 2001: 234).

¹⁰³ Koch und Sichtermann, 1982: 493.

¹⁰⁴ Koch und Sichtermann, 1982: 493; Ayrıca Bkz. Koch und Sichtermann, 1982: 493, Abb. 1. 2a, 2b.

¹⁰⁵ Koch, 2001: 233.

¹⁰⁶ Koch, 2001: 233, 234; Turak, 2011: 57.

¹⁰⁷ Koch, 2001: 233, 234; Turak, 2011: 57.

oturtulduğunda dışarı doğru çıkıntılı olan bir profil ile bir orantı sağlamıştır¹⁰⁸ (Lev. VI, Res. 10).

2.1.2. Aphrodisias

Aphrodisias; Aydın ilinin, Karacasu ilçesinde yer almaktadır¹⁰⁹. Aphrodisias antik kentinin doğusunda Salbakos olarak bilinen ve Geyre Yaylası'nda bulunan "Babadağ" vardır¹¹⁰. Antik kenti asıl önemini arttıran unsur; Antik Dönem'de en büyük zenginlik kaynağı olan Babadağ eteklerindeki mermer ve zımpara taşı ocaklarının bulunmasıdır¹¹¹. Babadağ eteklerine yakın olan Aphrodisiaslılar mermer işlemeyi sanata dönüştürmüşlerdir¹¹². Aphrodisias sanatında özellikle rölyeflerde, yüksek kabartma tekniği uygulanmıştır¹¹³. Oluşturulmuş olan ışık-gölge efektleri ile rölyefler daha da belirgin hala getirilmiştir¹¹⁴. Dönemin heykeltıraşları ışık-gölge efektlerini, hem mimarlıkta hem heykelde hem de özellikle girlandlı lahitlerde kullanmışlardır¹¹⁵. Bölgesel gruplar arasında Aphrodisias'ın özel bir rolü vardır¹¹⁶. Özellikle girlandlı lahitler, antik kentte ayrı bir grubun temsilcileri konumundadır ve çok dikkat çekmişlerdir¹¹⁷. Bu grubu ilk defa yani Aphrodisias girlandlı lahitlerini kataloglayan F. Işık'tır¹¹⁸. Girlandlı lahit grubunu F. Işık tipolojik, kronolojik, ikonografi ve motif tarihçesi bakımından detaylı bir şekilde incelemiştir¹¹⁹. Bunun sonucunda Aphrodisias'ta yapılmış olan girlandlı lahitler, kendi içlerinde çeşitlilik göstermiştir¹²⁰. Girlandlı lahitlerin kendi içinde çeşitlilik göstermesi, hem gruplamada

¹⁰⁸ Koch, 2001: 233, 234; Turak, 2011: 57; Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 505/06.

¹⁰⁹ Orhan Atvur, *Aphrodisias*, Korpus Kültür ve Sanat Yayıncılık Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 2014, s. 5.

¹¹⁰ Atvur, 2014: 5.

¹¹¹ Kenan Eren, "Aphrodite'nin Kenti Aphrodisias", Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Hürriyet Gazetesi, İstanbul, 2017, s. 12.

¹¹² Eren, 2017: 12, 13; Rahmi Atalay, "Aphrodisias Heykel Okulu", Ulakbilge Dergisi, C.2, S.3, Eskişehir, 2014, s. 148.

¹¹³ Atalay, 2014: 148.

¹¹⁴ Atalay, 2014: 148.

¹¹⁵ Atalay, 2014: 148.

¹¹⁶ Işık, 2007: 1.

¹¹⁷ Işık, 2007: 1.

¹¹⁸ Detaylı bilgi için Bkz. Fahri Işık'ın "*Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias*" adlı kitabında Aphrodisias girlandlı lahitleri detaylı bir şekilde ele alınıp sınıflandırılmıştır.

¹¹⁹ Işık, 2007: 1.

¹²⁰ Işık, 2007: 1.

hem de tarihlendirmede önemli bir rol oynamıştır¹²¹. Aphrodisias girlandlı lahitlerindeki çeşitliliği de F. Işık, Tip-I ve Tip-II olmak üzere ikiye ayırmıştır¹²².

Tip-I¹²³

*Ana Form (Temel Biçim): Girlandlı lahit; köşelerde koçbaşları, uzun kenarlarda boğa başları*¹²⁴.

*Varyant 1: Cephede (ön yüzde) köşelerde Gorgo başları aralarında Eroslar*¹²⁵

*Varyant 2: Tüm köşelerde Gorgo başları, uzun yüzlerin birinde Eroslar ve diğerinde Nikeler (Victoria) (Zafer Tanrıçaları)*¹²⁶

Tip-II¹²⁷

*Ana Form (Temel Biçim): Tam figürlü girland taşıyanların lahitleri*¹²⁸

*Tip II 1: Yüksek sandıklara bırakılmış gırlanlardan oluşan lahitler*¹²⁹

*Tip II 2: Sandıkların altına konulmuş girlandlardan oluşan lahitler*¹³⁰

*Varyant 1: Orta figürlerde tabula ansata*¹³¹

*Varyant 2: Taçlı sütunlar veya pilasterler*¹³²

Yukarıdaki iki temel grubun içinde üç ayrı grup daha vardır; bunlar “A”, “B” ve “C” şeklinde F. Işık tarafından gruplandırılmıştır¹³³. Aphrodisias girlandlı lahitlerinde bulunan bütün bezeme şekilleri, birbirlerinden keskin bir biçimde ayrılmıştır¹³⁴. Dolayısıyla F. Işık, bu grubun üç ayrı atölyesinin olduğunu

¹²¹ Işık, 2007: 1, 2.

¹²² Işık, 2007: 3-20.

¹²³ Işık, 2007: Kat. 1-18.

¹²⁴ Işık, 2007: 3.

¹²⁵ Işık, 2007: 3, Kat. 1-18.

¹²⁶ Işık, 2007: Kat. 1 und 2/Taf. II; 1-4; 10, 1-4, Kat. 5/Taf. 1; 4, Kat. 13/Taf. 7; 2, Kat. 6/Taf. 3; 2, 3, vd.

¹²⁷ Işık, 2007: Kat. 19-80.

¹²⁸ Işık, 2007: 2, 20.

¹²⁹ Işık, 2007: 2

¹³⁰ Işık, 2007: 2

¹³¹ Işık, 2007: 2.

¹³² Işık, 2007: 2, 20.

¹³³ Işık, 2007: 2, 3-17, 20-40, 42-49.

¹³⁴ Işık, 2007: 2, 3.

anlatımlarında belirtmiştir¹³⁵. Aphrodisias üretimi olan ve A grubu içerisinde yer alan girlandlı lahitler, F. Işık tarafından “Ephesos-Aphrodisias” lahitleri altında değerlendirilmiştir¹³⁶. Bu girlandlı lahitlerin üretimi, Flavian Dönemi’nde başlamış, Antoninler Dönemi’nin sonuna kadar da A grubundaki (Ephesos-Aphrodisias) girlandlı lahitlerin üretimi devam etmiştir¹³⁷. Dolayısıyla Aphrodisias’taki girlandlı lahit üretiminin tarihi, Roma’dan daha geç bir zamanda değerlendirilmiştir¹³⁸. Aphrodisias girlandlı lahitlerinin Erken Dönem’deki kronolojik gelişim çizgileri, I. Grubun sık sık belirli örneklerini göstermiştir¹³⁹; yani B grubu “Yerel Aphrodisias” girlandlı lahitlerin üretimini yapmıştır¹⁴⁰. Tip I ile değiştirilen girlandlı lahit üretimi Aphrodisias’ta İS 3. yüzyılın sonlarına doğru C grubu ile birleştirilmiştir¹⁴¹.

Aphrodisias lahitlerinin uzun yüzlerinde -genelde- üç¹⁴² (Lev. VI, Res. 11) bazen de iki girland bezemesi¹⁴³ (Lev. XI, Res. 28), dar yüzlerinde ise çift girland bezemesi bulunmaktadır¹⁴⁴. Özellikle Aphrodisias lahitlerinin dar yüzlerde çift girland bezemesinin olması; bu lahitleri diğer atölyelerde yapılmış olan (örneğin Dokimeion, Prokonnessos gibi) girlandlı lahitlerden ayırmaktadır¹⁴⁵; yani Aphrodisias lahitlerinin dar yüzlerinde yapılmış olan çift girland bezemeleri sadece Aphrodisias’a özgü bir gelenektir¹⁴⁶. Aphrodisias girlandlı lahit oldukça büyük yapılmıştır ve bu lahitlerin alt profilleri dışarı doğru çıkıntılıdır¹⁴⁷. Bununla birlikte Aphrodisias girlandlı lahitlerinin üst pervazları da yoktur. Girland taşıyıcıları Eros, Victoria, koç ve boğa başlarından yapılmıştır¹⁴⁸. Girland taşıyıcısı olan Eros ve Victorialar lahit zemininde oldukça uzun yapılmışlardır ve bu taşıyıcılar hafifçe girland içine doğru kavis yapacak şekilde

¹³⁵ Işık, 2007: 2, 3.

¹³⁶ Işık, 2007: 2.

¹³⁷ Işık, 2007: 2.

¹³⁸ Işık, 2007: 2.

¹³⁹ Sarah Cormack, “Reviewed Work(s): Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias by Fahri Işık, Joyce M. Reynolds and Charlotte Rouche”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 113, No. 3, Archaeological Institute of America, 2009, pp. 491; Işık, 2007: 2-4.

¹⁴⁰ Cormack, 2009: 491; Işık, 2007: 2-4.

¹⁴¹ Cormack, 2009: 491; Işık, 2007: 2-4.

¹⁴² Örneğin Bkz. Işık, 2007: Taf. 7/Kat. 13, Taf. 9/Kat. 19 vb.

¹⁴³ Örneğin Bkz. Işık, 2007: Taf. 51/Kat. 92, Taf. 53. 1-4/Kat. 98 vb.

¹⁴⁴ Işık, 2007: 1; Koch, 2001: 235; Cormack, 2009: 491-493.

¹⁴⁵ Örneğin Bkz. Işık, 2007: Taf. 29. 3, 4/Kat. 48, Taf. 35. 4/Kat. 57 vb.

¹⁴⁶ Işık, 2007: 1; Koch, 2001: 235.

¹⁴⁷ Koch, 2001: 235.

¹⁴⁸ Koch, 2001: 235.

döndürülmüşlerdir¹⁴⁹. Aphrodisias lahitlerinin girland merkezlerinde üzüm ve bazen de mask bezemeleri ile karşılaşılmıştır¹⁵⁰. Girland boşluklarında ise büst, rozet, kartal, Medusa başı gibi bezeme unsurları tasvir edilmiştir¹⁵¹. Aphrodisias girlandlı lahitlerinin¹⁵² kapakları beşik çatı formunda ve oldukça alçak bir biçimde dizayn edilmiştir¹⁵³. Girlandlı lahit kapağının tepe ile köşe akroterleri kapağa oranla daha küçük yontulmuştur. Kapaklar, Aphrodisias girlandlı lahitlerinin dört cephesini de kapsayacak şekilde dışa doğru çıkıntılı yapılmıştır¹⁵⁴. Böylece kapak, girlandlı lahitin üzerine oturtulduğunda üst pervaz ile bir orantı sağlamıştır¹⁵⁵.

2.1.3. Dokimeion

Dokimeion; Afyonkarahisar ilinin, İscehisar ilçesinde yer alan bir antik kenttir¹⁵⁶. T. Albustanlıoğlu'nun anlatımlarına göre özellikle Dokimeion'da, Roma Dönemi içerisinde mermer çıkarımı yoğun bir şekilde yapılmıştır¹⁵⁷. Dolayısıyla bu dönemde Dokimeion'da çıkarılmış olan mermer, Dokimeion'un ekonomisinde ve ticaretinde önemli bir paya sahip olmuştur¹⁵⁸. T. Drew-Bear, antik kentteki mermerin Persis Dağı'ndaki taş ocaklarından elde edildiği bilgisini aktarmıştır¹⁵⁹ ve beraberinde Persis Dağı'ndan beyaz mermerin yanında kırmızı damarlı beyaz mermerinde çıkarıldığı T. Drew-Bear tarafından anlatılmıştır¹⁶⁰. N. Asgari'ye göre antik kentteki

¹⁴⁹ Koch, 2001: 235.

¹⁵⁰ Örneğin Bkz. Işık, 2007: Taf. 21. 1/Kat. 38a (Girland Merkezinde Mask Bezemesi), Taf. 55. 1, 2/Kat. 100 (Girland Merkezinde Üzüm Bezemesi), Taf. 62. 1-4/Kat. 109 (Girland Merkezinde Üzüm Bezemesi) vb.

¹⁵¹ Koch, 2001: 235; Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 518.

¹⁵² Aphrodisias girlandlı lahitlerinin üretimi tam olarak ne zaman başladığı konusunda saptanılabilmiş kesin bir tarih şu an için mevcut değildir. Antik kentteki girlandlı lahitlerin birkaç tanesi İS 1. yüzyıla tarihlendirilmiştir; fakat bu tarihe ait çok fazla lahit örneği yoktur. Dolayısıyla İS 2. yüzyıla ilgili daha sağlam kanıtlar bulunmaktadır. İS 3. yüzyılın başlarında da üretimi yapıldığı saptanan bir grup girlandlı lahit örneği daha vardır. Bununla birlikte Aphrodisias antik kentinde girlandlı lahit üretimin ne zaman son bulduğuyla ilgili kesin sonuçlar da bulunmamaktadır (Asgari, 1977: 347).

¹⁵³ Örneğin Bkz. Işık, 2007: Taf. 98. 1-3/Kat. 178, Taf. 99. 1, 2/Kat. 179 vb.

¹⁵⁴ Örneğin Bkz. Işık, 2007: Taf. 29. 1-4/Kat. 48 vb.

¹⁵⁵ Koch, 2001: 235, 236.

¹⁵⁶ Tulga Albustanlıoğlu, *Dokimeion Antik Mermer Ocağı ve İhracat Potansiyeli*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000, s. 1.

¹⁵⁷ Tulga Albustanlıoğlu, "Dokimeion Mermer Ocağı", *İDOL: Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Dergisi*, S.9, Ankara, 2001, s. 17 (dip not: 2).

¹⁵⁸ Erdal Özer, "Amasyalı Strabon ve Anadolu Madenleri-I", *Maden Mühendisleri Odası: Madencilik Bülteni Kültür-Sanat Dergisi*, S. 72, Ankara, 2005, s. 50.

¹⁵⁹ Thomas Drew Bear, "Dokimeion'dan Yeni Yazıtlar", *XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1993, s. 111.

¹⁶⁰ Dokimeion'da çıkartılmış olan kırmızı damarlı mermerin bir de efsanesi vardır. Efsaneye göre mermerin kırmızı damarlı olması; Tanrıça Kybele'nin aşık olduğu Attis'ten kaynaklanmıştır.

mermerlerin kalitesi oldukça yüksektir¹⁶¹. Dolayısıyla N. Asgari, Anadolu’da bu kalitede mermer bulmanın oldukça zor olduğunu anlatımlarında belirtmiştir¹⁶². Bu bakımdan Dokimeion’da çıkartılmış olan bu mermer Antik Dönem yazarı Strabon’un anlatımlarında da geçmektedir¹⁶³. Özellikle G. Koch, Dokimeion’da çıkartılmış olan bu mermerden girlandlı lahitlerin yapıldığından bahsederek; bölgedeki üretimi yapılmış olan bu lahitlerin, eski ticaret yolları üzerinden Anadolu’nun çeşitli yörelerine ihracatının yapıldığına değinmiştir¹⁶⁴. Bu sayede G. Koch’ göre açık pazar haline gelen Dokimeion’un, İS 2. ve 3. yüzyıllarda Roma Dönemi içerisinde¹⁶⁵ Anadolu’da “ana üretim” merkezi haline dönüşmüştür¹⁶⁶.

G. Koch, Dokimeion üretimi olan girlandlı lahitlerin, oldukça büyük ve kapalı bir grubun temsilcileri olduğunu anlatımlarında açıklamıştır¹⁶⁷. G. Koch’a göre bu lahitlerin uzun yüzlerinde genellikle üç girland bezemesi bazen de çift girland bezesi yapılmıştır ve dar yüzlerinde ise; tek girland bezemesiyle lahdin girland süslemesi bitirilmiştir¹⁶⁸. M. Waelkens da Dokimeion lahitlerinin girland merkezlerinde, üzüm ya da haşhaş betimlemeleri kullanıldığından bahsetmektedir¹⁶⁹. M. Waelkens, Dokimeion’daki lahitlerin -genelde- girlandlarının sıkı bir şekilde bağlanmış olduğunu ve girlandların farklı meyvelerin ya da defne/meşe yapraklarının bir araya getirilmesiyle oluşturulduğunu belirtmiştir¹⁷⁰. Girland taşıyıcıları ise, Eroslar ve Victorialar’dır. Dokimeion lahitlerinin girland boşluklarında ise Medusa başı, rozetler,

Dokimeion’da vahşi bir domuz tarafından yaralanan Attis’in kan lekelerinin bu mermerde olduğu inancı hakimdir (Özer, 2005: 50; Bear, 1993: 112).

¹⁶¹ Nuşin Asgari, “Anadolu’da Antik Mermer Ocakları”, *VIII. Türk Tarih Kongresi, C.I*, Ankara, 1979, s. 452.

¹⁶² Asgari, 1979: 452.

¹⁶³ ...Bunun ötesinde Dokimeia köyü ve keza “synnadik” mermer ocağı vardır. Her ne kadar yerliler ona “Dokim ete” veya “Dokimaion” derlerse de, Romalılar ona bu adı vermişlerdir. Önceleri bu ocaktan küçük çapta taşlar çıkarılırdı fakat şimdi Romalıların aşırı istekleri üzerine büyük monolit sütunlar çıkarılmaya başlanmıştır ve bunlar renklerinin çeşitliliği bakımında hemen hemen su mermerine yakındır. Gerçekten bu kadar ağır olan yükün denize taşınması güçtü; ölçüleri ve güzellikleri dikkati çeken bu sütun ve parçalar Roma’ya gönderilir (Strabon, 2015: 83).

¹⁶⁴ Koch, 2001: 165.

¹⁶⁵ Guntram Koch, *Türkiye’deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. B. Varkıvanç, Suna-İnan Kırış Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya, 2010, s. 2.

¹⁶⁶ Koch, 2001: 165; Koch, 2010: 2.

¹⁶⁷ Koch, 2001: 165.

¹⁶⁸ Koch, 2001: 165.

¹⁶⁹ Marc Waelkens, *Dokimeion: Die Werkstatt Der Repräsentativen Kleinasiatischen Sarkophage Chronologie und Typologie Ihrer Produktion*, Gebr. Mann Verlag Berlin, 1982, pp. 8.

¹⁷⁰ Waelkens, 1982: 6-9.

masklar, kartallar ve porte başlar ile büstler gibi bezeme unsurları tasvir edilmiştir¹⁷¹. Tüm bu anlatımlarla birlikte M. Waelkens, Dokimeion girlandlı lahitlerin teknelerinin alt profilleri oldukça süslü olduğunu gözlemlemiştir¹⁷² ve alt profile aşağıdan yukarıya doğru “*düz plinthos, yaprak bezemeli torus, palmet ve inci dizisi*” şeklinde bir sıralamanın izlediğini M. Waelkens anlatımlarında belirtmiştir¹⁷³ (Lev. VII, Res. 12).

G. Koch, Dokimeion girlandlı lahitlerinin kapaklarının, oldukça alçak ve beşik çatı formunda yapıldığını anlatmıştır¹⁷⁴. Buradaki kapaklarda, Tegula ve İmbrikes uygulamalarının olduğu görülmektedir¹⁷⁵. Ayrıca G. Koch, Dokimeion girlandlı lahitlerinin kapaklarında bulunan “Antefixler”in de aslan başlı olarak tasvirler edildiği bilgisini aktarmıştır¹⁷⁶ (Lev. VII, Res. 13).

2.1.4. Prokonnesos

Prokonnesos; Marmara Denizi’nin kuzeybatısında yer almıştır¹⁷⁷ Buradaki ocaklar, İÖ 4. yüzyılda kullanılmaya başlanılmıştır; fakat bu ocakların asıl kullanımı; İS 1. yüzyıl olmuştur¹⁷⁸. İS 1. yüzyıldan itibaren de Roma’nın da desteğiyle Prokonnesos antik kenti gelişmeye başlamıştır¹⁷⁹. Prokonnesos’ta kullanılmış olan ocaklar, N. Asgari tarafından detaylı bir şekilde araştırılmıştır¹⁸⁰. Araştırmalar sonrasında Prokonnesos’taki girlandlı lahitlerin, ocak yakınlarına dağıtıldığı ve geniş

¹⁷¹ Koch, 2001: 165.

¹⁷² Waelkens, 1982: 13.

¹⁷³ Waelkens, 1982: 13; Ayrıca Bkz. Waelkens, 1982: Abb. 1. 1, 2.

¹⁷⁴ Koch, 2001: 165.

¹⁷⁵ Örneğin bugün Konya Arkeoloji Müzesi’nin teşhirinde yer alan Konya lahdinin kapağında da Tegula ve İmbrikles uygulaması görülmektedir (Işık, 1998: Taf. 113.4.).

¹⁷⁶ Koch, 2001, s. 165.

¹⁷⁷ Nuşin Asgari, “Roman and Byzantine Marble Quarries of Prokonnesus”, ed. E. Akurgal, *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, Vol. 1, Ankara-İzmir, 1978, pp. 468.

¹⁷⁸ Asgari, 1978: 468.

¹⁷⁹ Asgari, 1978: 468, 469.

¹⁸⁰ Detaylı bilgi için bkz. Nuşin Asgari, “Marmara Adası Saraylar Köyü 1979 Yılı Çalışmaları” *II. KST-1980*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1981, s. 161, 162; Nuşin Asgari, “Marmara Adası Saraylar Köyü 1980 Yılı Çalışmaları”, *III. KST-1981*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1982, s. 117, 118; Nuşin Asgari, “Prokonnesos (Saraylar Köyü) Araştırması 1981”, *IV. KST-1982*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1983, s. 333-335; Nuşin Asgari, “Prokonnesos-1986 Çalışmaları”, *V. AST-1987*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1987, s. 147-155; Nuşin Asgari, “Prokonnesos-1987 Çalışmaları”, *VI. AST-1988*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1988, s. 233-246; Nuşin Asgari, “Prokonnesos-1988 Çalışmaları”, *VII. AST-1989*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1989, s. 93-110; Nuşin Asgari, “Prokonnesos-1990 Çalışmaları”, *IX. AST-1991*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1991, s. 311-332; Nuşin Asgari, “Prokonnesos-1992 Çalışmaları”, *XI. AST-1993*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1993, s. 483-504; Nuşin Asgari, “Prokonnesos-1993 Çalışmaları”, *XII. AST-1994*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1995, s. 99-121.

çapta Anadolu'nun farklı yörelerine ihracatının da yapıldığı ortaya çıkmıştır¹⁸¹. J. B. Ward-Perkins Prokonnesos taş ocaklarındaki ilerlemeyi birkaç denemesinde anlatmıştır ve bu denemelerinde J. B. Ward-Perkins çeşitli varsayımlarda bulunmuştur¹⁸². H. Wiergartz ve N. Asgari Prokonnesos'ta yaptıkları araştırmalar sonucunda, pek çok tam işli girlandlı lahit ile yarı mamul girlandlı lahit örneklerini bulmuşlardır¹⁸³. Prokonnesos'ta bulunan bu örnekler çok önemlidir; çünkü bu örnekler sayesinde J. B. Ward-Perkins'in ileri sürdüğü varsayımları H. Wiergartz ve N. Asgari doğrulamıştır¹⁸⁴.

Prokonnesos'ta üretimi yapılmış olan girlandlı lahitlerin oldukça yüksek bir tekne yapısı bulunmaktadır¹⁸⁵. Bu lahitlerin kapakları, beşik çatı formudur ve kapaklar girlandlı lahit ile orantılı olacak şekilde büyük yapılmıştır¹⁸⁶. Yine buradaki kapakların büyüklükleriyle orantılı olacak şekilde, köşe akroterlerinin de büyük yapıldığı gözlemlenmiştir¹⁸⁷. Prokonnesos girlandlı lahitlerinin pervazları, dışarı doğru çıkıntılıdır¹⁸⁸. Girland taşıyıcıları olarak; Victoria, Eros, Koçbaşı, Boğa başı gibi figürler kullanılmıştır¹⁸⁹. Buradaki girland taşıyıcıları içeri doğru girinti yapacak pozisyonda, hafif döndürülerek betimlenmişlerdir¹⁹⁰. Girlandların merkezlerine üzüm bezemeleri yapılmıştır¹⁹¹. Girland boşlukları ise levhalar ve disklerle süslenmiştir¹⁹². Özellikle Prokonnesos girlandlı lahitlerinde vurgulanılmak istenilen yüzde, ortadaki girland sarmalının boşluğuna "tabula ansata" konulması değişmeyen bir kuraldır¹⁹³. Lahdin girlandları, dört cephesini de saracak şekilde detaylandırılmıştır¹⁹⁴. Prokonnesos girlandlı lahitlerinde ön plana çıkarılmak istenilen bütün kısımların düz

¹⁸¹ İS 2. ve 3. yüzyıllarda ocaktan çıkarılan mermer ve hazırlanan lahitler; Doğu Akdeniz, Karadeniz ve Adriyatik'e kadar ihracatının olduğu araştırmalar sonucunda saptanmıştır (Asgari, 1978: 468, 469).

¹⁸² Koch und Sichtermann, 1982: 484; Nuşin Asgari, "Die Halbfabrikate Kleinasiatischer Girlandensarkophage und ihre Herkunft", *Archaeologischer Anzeiger*, 1977, pp. 329.

¹⁸³ Koch und Sichtermann, 1982: 484; Asgari, 1977: 329.

¹⁸⁴ Koch und Sichtermann, 1982: 484; Asgari, 1977: 329.

¹⁸⁵ Asgari, 1977: 331.

¹⁸⁶ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232.

¹⁸⁷ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232.

¹⁸⁸ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 232.

¹⁸⁹ Koch, 2001: 232.

¹⁹⁰ Koch und Sichtermann, 1982: 488.

¹⁹¹ Koch und Sichtermann, 1982: 488; Ayrıca Bkz. Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 372.

¹⁹² Asgari, 1977: 331.

¹⁹³ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 231; Ayrıca Bkz. Koch, 2001: Lev. 93.

¹⁹⁴ Koch, 2001: 231.

bir yüzeye sahip olduğu gözlemlenilmiştir¹⁹⁵. Genellikle buradaki lahitlerin tekne kısmı ve kapağın yüzeyleri sivri bir keskiyle işlenecek şekilde bırakılmıştır¹⁹⁶ ve bu durum sadece Prokonnesos girlandlı lahitlerine özgü bir özelliktir¹⁹⁷. Prokonnesos'taki girlandlı lahitler, belirli bir yöreye bağlı kalınarak yapılmamıştır¹⁹⁸. Tekne üzerine yapılacak son yontular, çeşitli biçimlerde oluşturulmuştur¹⁹⁹ (Lev. VII, Res. 14).

2.2. Yerel Atölyeler

Bu bölümde yukarıda açıklanılmış olan dört branş atölyeden etkilenen ve bu dört branş atölyenin çizgisinde girlandlı lahitlerini yapan ya da ithal eden Anadolu'daki yerel atölyelerden bahsedilecektir.

2.2.1. Karia

Karia; Güneybatı Anadolu'dan dağlarla kuşatılmıştır ve kuzeyinde Lydia, doğusunda Phrygia olan bölgeyi içine almaktadır²⁰⁰. Karia Bölgesi'nde çok fazla girlandlı lahit örneği bulunmamaktadır; fakat Aphrodisias antik kenti burada istisnai bir durum göstermiştir²⁰¹. Bununla birlikte Karia Bölgesi'nin mermer ihtiyacı daha çok Iasos'ta yer alan mermer ocaklarından karşılandığı yönünde görüşler ileri sürülmüştür²⁰². Ancak Iasos'ta bulunan mermer ocakları ile ilgili çok fazla araştırma yapılmamıştır²⁰³. Antik Dönem yazarı Strabon ise Karia Bölgesi mermerinin Iasos'tan sonra üç antik kentten daha karşılandığını ifade etmiştir²⁰⁴. Bunlar; Mylasa, Stratonikeia ve Alabanda antik kentleridir²⁰⁵. Dolayısıyla mermeri girlandlı lahitlerde kullanmış olan Karia, üretimini yapmış olduğu lahitlerin Anadolu'da çeşitli antik kentlere ithal etmiştir²⁰⁶. Örneğin Kaia girlandlı lahitlerinin Miletos, Iasos,

¹⁹⁵ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232; Koch und Sichtermann, 1982: 488.

¹⁹⁶ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232; Koch und Sichtermann, 1982: 488.

¹⁹⁷ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232; Koch und Sichtermann, 1982: 488.

¹⁹⁸ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232; Koch und Sichtermann, 1982: 488.

¹⁹⁹ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232; Koch und Sichtermann, 1982: 488; Ayrıca Bkz. Koch, 2001: Lev. 94. 1-3.

²⁰⁰ Koch, 2001: 247.

²⁰¹ Koch, 2001: 247.

²⁰² Seda Karaöz Arıhan, *Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007, s.147.

²⁰³ Arıhan, 2007: 147.

²⁰⁴ Strabon, 2015: 233, 234.

²⁰⁵ Strabon, 2015: 233, 234.

²⁰⁶ Koch und Sichtermann, 1982: 525.

Stratonikeia gibi antik kentlerin nekropollerinde görmek mümkündür²⁰⁷ ve Karia'ya ait olan girlandlı lahitler daha çok yarı mamul durumda üretilmiştir²⁰⁸.

Karia Bölgesi'nin üretimini yapmış olduğu girlandlı lahitlerin köşelerinde girland taşıyıcısı olarak "Pan" başları kullanılmıştır²⁰⁹. Dolayısıyla lahitlerde girland taşıyıcısı olarak Pan başının yapılması, Karia Bölgesi'ne özgü bir geleneğinde temsilcisidir²¹⁰. Karia lahitlerinin uzun yüzünde üç girland, dar yüzlerinde ise bir girland sarmalı bulunmaktadır²¹¹. Bu girlandların merkezlerine ise genellikle üzüm bezemesi asılı olacak şekilde yontulmuştur²¹². Karia'ya ait olan lahitlerin girland boşluklarında da Medusa başı, bitkisel bezekli rozetler gibi betimleme unsurları yer almaktadır²¹³. Özellikle Karia girlandlı lahitlerinin tekne yapıları oldukça büyük yapılmıştır²¹⁴. Bu girlandlı lahitlerin alt profilleri leri dışarı doğru çıkıntılıdır ve üst pervazları yoktur²¹⁵. Girlandlı lahitlerde yer alan kapaklar ise beşik çatı formunda yapılmıştır²¹⁶. Bu kapaklarla orantılı olacak şekilde de köşe ve tepe akroterlerinin (akroterler genelde palmet bezemeli) yapılmış olduğu gözlemlenmiştir²¹⁷ (Lev. VIII, Res. 15).

2.2.2. Bithynia

Bithynia'da bulunan girlandlı lahitlerin çoğu, lahit parçalarından oluşmaktadır²¹⁸. Bu buluntu yerlerinin başında ise Prusa (Bursa)²¹⁹, Nikaia (İznik)²²⁰, Nikomedeia (İzmit)²²¹, Kalkhedon (Kadıköy)²²², ve Prusias (Konuralp) gelmektedir²²³. Bölgede daha çok Prokonnesos'tan ithal edilmiş olan yarı mamul girlandlı lahitlerle

²⁰⁷ Koch und Sichtermann, 1982: 525.

²⁰⁸ Koch, 2001: 247.

²⁰⁹ Koch, 2001: 247.

²¹⁰ Koch, 2001: 248.

²¹¹ Örneğin Bkz. Koch, 2001: Res. 102.

²¹² Örneğin Bkz. Koch, 2001: Res. 102.

²¹³ Fahri Işık, "Die Sarcophage von Aphrodisias", ed. B. Andreae, *Symposium Über Die Antiken Sarcophage Pisa 5-12 September 1982*, Verlag des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, 1984a, pp. 262; Ayrıca Bkz. Işık, 1984a: Abb. 36 (Germencik Lahdi).

²¹⁴ Örneğin Bkz. Işık, 1984a: Abb. 36.

²¹⁵ Örneğin Bkz. Işık, 1984a: Abb. 36; Koch, 2001: Res. 102.

²¹⁶ Koch, 2001: 248; Işık, 1984a: Abb. 36; Koch, 2001: Res. 102.

²¹⁷ Koch, 2001: 248; Işık, 1984a: Abb. 36; Koch, 2001: Res. 102.

²¹⁸ Asgari, 1978: 20-23.

²¹⁹ Koch, 2001: dip not: 663.

²²⁰ Asgari, 1977: 352, 357; Ayrıca Bkz. Asgari, 1977: Res. 47, 48-KST 512; Koch, 2001: 237 (dip not: 666).

²²¹ Koch, 2001: dip not: 619, 663, 665.

²²² Asgari, 1978: 20.

²²³ Koch, 2001: 237.

karşılaşılmıştır ve Prokonnesos'tan ithal edilmiş olan yarı mamul girlandlı lahitler ya hiç değiştirilmeden ya da ufak tefek değişiklikler yapılarak nekrollerde kullanılmıştır²²⁴. Bithynia'da bulunmuş olan lahitlerde özellikle girlandlarda, girland taşıyıcılarında ve diğer bezeme unsurlarında (Medusa başı, bitkisel bezekli rozetler, üzüm bezemesi gibi) işçilik bakımından aralarında birbirlerine yakın bir benzerlik bulunulamamıştır²²⁵. Dolayısıyla Bithynia'nın girlandlı lahitlerinde belirli bir özellik olmadığı için Bithynia'nın kendine özgü bir girlandlı lahit geleneğinden de bahsedilemez²²⁶.

2.2.3. Mysia ve Troas

Mysia ve Troas Bölgeleri'ndeki girlandlı lahitler, daha çok Assos antik kentinde görülmüştür²²⁷. Burada yerel taştan (kireç taşı) yapılmış, gösterişsiz (sade, girlandlı lahitlerde yapılmış olan bezeme unsurlarında derinlikli işçilik yoktur)²²⁸ girlandlı lahitler ile karşılaşılmıştır²²⁹. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Assos'taki pek çok girlandlı lahit sadece bu özeliğinden dolayı yani sade ve gösterişsiz olmasından dolayı pek çok yere ihraç edilmiştir²³⁰ (Lev. VIII, Res. 16). Assos'tan girlandlı lahitlerin ihraç edilmiş olduğu yerlerin arasında Suriye, Filistin, İskenderiye, Selanik, Dıraç, Nikropolis, Ravenna gibi yerler bulunur²³¹.

2.2.4. Ionia ve Lydia

Ionia-Lydia Bölgeleri'nde tam işli olan girlandlı lahitlere çok fazla rastlanılmamıştır; genellikle Ionia-Lydia Bölgeleri'nde yarı mamul girlandlı lahit örnekleri bulunmaktadır²³². Ionia-Lydia Bölgeleri'ndeki girlandlı lahit²³³ yapım

²²⁴ Koch, 2001: 240.

²²⁵ Koch, 2001: 240.

²²⁶ Koch, 2001: 240; Ayrıca Bkz. Koch, 2001: dip not: 664, 665.

²²⁷ Fahri Işık, "Kleinasiatischen Girlandensarkophage mit Plaster oder Säulenarchitektur", *Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Instituts*, Beiblatt-53, 1982, pp. 131.

²²⁸ Örneğin Bkz. Koch, 2001: Res. 99.

²²⁹ Işık, 1982: 131.

²³⁰ Koch, 2001: 243.

²³¹ Plinius, *Naturalist Historia: Praefatio, Libri, I-II*, ed. E. H. Warmington, Cambridge-Massachusetts Harvard University Press London, 1938, pp. 131.

²³² Carola Kintrop, "Attische Sarkophage aus Ephesos: Mit einem Beitrag von Walter Prochaska", *Ergänzungshefte Zu Den Jahresheften Des Österreichischen Archäologischen Institutes Heft 16*, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2017, pp. 13, 14, vd.

²³³ Ionia-Lydia Bölgeleri'nin bölgesel özelliklerini de girlandlı lahitlerde görmek mümkündür (Koch und Sichtermann, 1982: 520).

merkezlerinin başında ise Ephesos atölyesi gelmektedir²³⁴. Bununla birlikte Smyrna, Hypaipa (Ödemiş yakınları), Sardes ve Philadelphia’da da girlandlı lahit üretiminin yapılmış olduğu da bilgiler arasındadır²³⁵. Ionia ve Lydia Bölgeleri’ndeki tam işli girlandlı lahitlerinin uzun yüzlerinde üç girland bezemesiyle, dar yüzlerinde ise bir girland bezemesiyle karşılaşmıştır²³⁶. Girland taşıyıcıları genellikle koç ve boğa başlarından oluşturulmuştur²³⁷. Fakat bazı girlandlı lahit örneklerinde ise girland taşıyıcısı olarak Eros ve Victorialar’ında kullanıldığı bilinmektedir²³⁸. Ionia ve Lydia Bölgeleri’nde yer alan lahitlerin girland boşluklarında ya Medusa başı, bitkisel bezekli rozetler yapılmıştır ya da bazı lahitlerin girland boşluklarında hiçbir bezeme ögesiyle karşılaşmamıştır²³⁹. Buradaki girlandlı lahitlerin alt profilleri dışarı doğru çıkıntılıdır ve bununla birlikte üst pervazları yoktur²⁴⁰. Girlandlı lahitlerin kapakları ise beşik çatı formunda yapılmıştır ve son olarak girlandlı lahitlerin kapaklarında palmet bezemeli küçük köşe akroterlerinin olduğu gözlemlenilmiştir²⁴¹ (Lev. VIII, Res. 17).

2.2.5. Lykia ve Kibyra

Lykia ve Kibyra genelde girlandlı lahit yapımlarında arkeoloji literatüründe birlikte değerlendirilmiştir²⁴². Fakat Kibyra’da, Lykia²⁴³ özgü olan bir lahit biçiminin varlığından da söz edilmemiştir²⁴⁴. Kibyra antik kenti nekropolündeki girlandlı lahitlerin temel şablonunda “*Aphrodisias*” çizgisinin olduğu araştırmalar sonucunda saptanmıştır²⁴⁵ ve Kibyra’da Aphrodisias girlandlı lahitlerinden kopya edilmiş,

²³⁴ Kintrup, 2017: 13-15.

²³⁵ Koch und Sichtermann, 1982: 520; Kintrup, 2017: 13-15.

²³⁶ Koch und Sichtermann, 1982: 521, 522 vd; Koch, 2001: 245; Asgari, 1977: 329 vd.

²³⁷ Koch und Sichtermann, 1982: 521, 522 vd; Koch, 2001: 245; Asgari, 1977: 329 vd.

²³⁸ Koch und Sichtermann, 1982: 521, 522 vd; Koch, 2001: 245; Asgari, 1977: 329 vd.

²³⁹ Koch und Sichtermann, 1982: 521, 522 vd; Koch, 2001: 245; Asgari, 1977: 329 vd.

²⁴⁰ Koch und Sichtermann, 1982: 521, 522 vd; Koch, 2001: 245; Asgari, 1977: 329 vd.

²⁴¹ Koch und Sichtermann, 1982: 521, 522 vd; Koch, 2001: 245; Asgari, 1977: 329 vd.

²⁴² Koch und Sichtermann, 1982: 538, 539; Ayrıca Örneğin Lykia ve Kibyra ile ilgili yapılmış olan bazı çalışmalar için Bkz. Thomas Corsten, “Kibyra 2004”, ed. K. Olşen, F. Bayram ve A. Özme, *AST-23. C.I.*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 2005, s. 19, 20.; Thomas Marksteiner, “Der Isthada-Survey: Die Kampagne 1997”, ed. K. Olşen vd., *AST-XVI. C.III.*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Tarsus, 1998, pp. 373-375.; Thomas Marksteiner, “Der Isthada Survey: Die Kampagne 1994”, ed. İ. Eroğlu vd., *AST-XIII. C.II.*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1995, pp. 89-95.

²⁴³ Örneğin Lykia Bölgesi için Bkz. Fahri Işık, “Anadolu-Lykia Uygarlığı: Lykia’nın ‘Hellenleşmesi’ Görüşüne Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Anadolu/Anatolia Dergisi* S.36, Ankara, 2010, s. 65-97.; Gül Işın, “The Easternmost Rock Tomb in Lycia: ‘Topal Gavur’ at Asartaş”, *Lykia I*, 1994, pp. 68-77.

²⁴⁴ Koch und Sichtermann, 1982: 538, 539.

²⁴⁵ Koch und Sichtermann, 1982: 538.

girlandlı lahit örneklerine rastlanılmıştır²⁴⁶. Kibyra'daki girlandlı lahitlerin karakteristik özelliği ise lahitlerin kapak kısımları genellikle boğa başının üstüne pençe koyan aslan betimlemelerinin bulunmadır²⁴⁷. Fakat Kibyra nekropolündeki girlandlı lahitlerin işçilikleriyle²⁴⁸ ilgili yeterli bir çalışma bulunmamaktadır ve burada sadece epigrafik araştırmalar yapılmıştır²⁴⁹.

2.2.6. Pamphylia

Pamphylia Bölgesi'nde; Side, Perge, Attaleia (Antalya) ve Korakesion'da (Alanya) girlandlı lahit örneklerine rastlanılmıştır²⁵⁰. Pamphylia'da mermer ocakları bulunmamaktadır²⁵¹. Bu yüzden bölgeye mermer ithalatı yapılmak durumunda kalmıştır²⁵². Pamphylia'ya getirilmiş olan girlandlı lahitlerin arasında, Dokimaion'dan ve Atina'dan bitirilmiş olarak ithalatı yapılan girlandlı lahitler de bulunmaktadır²⁵³. Dokimeion örneklerinin fazlalığı, Pamphylia'da yer alan işliklerde "*Dokimeion Girlandlı Lahit Atölyesi*"nin olabileceği yönünde görüşler bulunmaktadır²⁵⁴. Girlandlı lahit ithalatın büyük çoğunluğu Prokonnesos'dan (Marmara Adası) yapılmıştır²⁵⁵. Pamphylia'ya gelmiş olan lahitlerin büyük bir çoğunluğu da yarı mamul girlandlı lahit grubundandır²⁵⁶. Bu yarı mamul girlandlı lahitler Pamphylia'da ya geldikleri gibi kullanılmışlardır ya da çok az işlem den geçirilerek Pamphylia nekropolünde kullanılı görmüştür²⁵⁷. Sade girlandlı lahitlerin yanında, Pamphylia Bölgesi'nde, özenli ve yüksek kabartma tekniği uygulanmış girlandlı lahitler de vardır²⁵⁸. Bölgede girlandlı lahitlerin yapraklarının defne/meşe yaprağı olması ve girlandların merkezlerine asılmış olan bezemelerin (üzüm, haşhaş) zeminden kopartılarak yapılması, plastik açıdan Pamphylia'da girlandlı lahitlerin

²⁴⁶ Koch und Sichtermann, 1982: 538, 539.

²⁴⁷ Koch und Sichtermann, 1982: 539.

²⁴⁸ Kibyra'da genellikle basit tipte yapılmış lahitlere rastlanılmaktadır. Bu yüzden Kibyra nekropolünde kullanılmak üzere, figürsel olarak ve estetik açıdan detaylı bir lahit isteyen kişi, ya ithal ettirmiştir ya da kopyalarını yaptırmıştır (Koch und Sichtermann, 1982: 540).

²⁴⁹ Düzgün Tarkan, *Kibyra Kabartmalı Sunakları: Tip, Biçim ve Atölye*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2011, s. 9.

²⁵⁰ Waelkens, 1982: 104, 105; Koch, 2001: 257.

²⁵¹ Asgari, 1979: 349.

²⁵² Asgari, 1979: 349.

²⁵³ Waelkens, 1982: 105.

²⁵⁴ Waelkens, 1982: 105.

²⁵⁵ Waelkens, 1982: 105; Koch, 2001: 257, 258.

²⁵⁶ Waelkens, 1982: 105; Koch, 2001: 257, 258.

²⁵⁷ Yerel örneklerde bazen kireçtaşı, bazen de bölgenin dışından getirilmiş mermerler kullanıldığı görülmektedir (Koch, 2001: 257).

²⁵⁸ Waelkens, 1982: 105-107; Koch, 2001: 257-259; Turak, 2011: 70-90.

önemli bir sanat grubunun içerisinde yer almasını sağlamıştır²⁵⁹. Fakat burada dikkat edilmesi gerek nokta Pamphylia girlandlı lahitlerinin bazı örneklerinde girland merkezlerine asılmış olan herhangi bir bezeme ögesiyle karşılaşılmasıdır; bunun yerine girland sarmalının tam ortasına çiçek bezemesi yapılmıştır²⁶⁰. Girlandlara uygulanmış olan bu yöntem Pamphylia tipi girlandlı lahitlerin ayırt edici bir özelliğini ortaya koymuştur²⁶¹ (Lev. IX, Res. 18).

2.2.7. Lykaonia ve Isauria

Lykaonia ve Isauria'da bulunan girlandlı lahitler birbirlerine benzediklerinden dolayı, ikisi antik kentte arkeoloji literatüründe beraber değerlendirilmiştir²⁶². Çünkü bölgede girlandlı lahit üretimi yapılmamıştır²⁶³. Dolayısıyla Lykaonia'ya ve Isauria'ya girlandlı lahitler, Dokimeion atölyesinden ithal edilerek Lykaonia ve Isauria nekropollerinde kullanım görmüştür²⁶⁴.

2.2.8. Kappadokia

Büyük bir eyalet olmasına karşın Kappadokia'da çok az sayıda girlandlı lahit örnekleriyle karşılaşmıştır²⁶⁵. Buradaki girlandlı lahitler biçim bakımından birbirlerinden de ayrılmışlardır²⁶⁶. Yani Kappadokia'da bulunmuş olan bazı girlandlı lahit örnekleri çok sade yapılmışken bazı girlandlı lahit örneklerinde de profesyonel bir işçiliğin hakim olduğu görülmüştür²⁶⁷. Bölgedeki girlandlı lahitlerin malzemesi mermerdir²⁶⁸. Avanos'ta bulunmuş ve üzerinde sütuna benzer ayakları olan girlandlı lahit²⁶⁹, Kappadokia'daki girlandlı lahitlerin en güzel örneklerinden birisidir²⁷⁰ (Lev. IX, Res. 19).

²⁵⁹ Turak, 2011: 70-90; Ayrıca Bkz. G1-G39 (Pamphylia tam işli girlandlı lahitlerinin detaylı incelemesi bulunmaktadır).

²⁶⁰ Asgari, 1981: 22.

²⁶¹ Asgari, 1981: 22.

²⁶² Koch, 2001: 262.

²⁶³ Koch und Sichtermann, 1982: 548, 549.

²⁶⁴ Koch, 2001: 261-263; Koch und Sichtermann, 1982: 548, 549.

²⁶⁵ Koch, 2001: 263.

²⁶⁶ Koch, 2001: 263.

²⁶⁷ Koch, 2001: 263.

²⁶⁸ Koch, 2001: 263.

²⁶⁹ Bugün Kayseri Arkeoloji Müzesi bahçe teşhirinde yer almaktadır.

²⁷⁰ Koch, 2001: 263 (dip not: 727).

2.2.9. Pontus Galaticus ve Paphlagonia

Pontus Galaticus ve Paphlagonia’da çok az girlandlı lahit örneğiyle karşılaşmıştır²⁷¹. Genelde bu bölgeye girlandlı lahitler ithalat yoluyla getirilmiştir²⁷². Pontus Galaticus ve Paphlagonia’da yerel yapım girlandlı lahitlerin arasında bulunan iki örnek de girland sarmallarının lahdin köşelerinden yükselip diğer yüzlere doğru döndürülerek yapıldığı gözlemlenmiştir²⁷³ (Lev. IX, Res. 20). Girlandlı lahitteki bu özellikten dolayı Pontus Galaticus ve Paphlagonia’ya özgü yerel bir biçim anlayışının olduğu düşünülmüştür²⁷⁴. Bölgedeki lahitlerin girland boşluklarında aslan başları tasvir edilmiştir²⁷⁵. Girlandlı lahitlerin kapakları beşik çatı formunda yapılmıştır ve bu kapakların akroterlerinde Anadolu’da pek de rastlanılmayan bukolik sahneler²⁷⁶ bulunmaktadır²⁷⁷ (Lev. X, Res. 21).

2.2.10. Kilikia

Kilikia’da, Dokimeion’dan ve Atina’dan ithal edilmiş pek çok girlandlı lahit örneğiyle karşılaşmıştır²⁷⁸. Ayrıca Kilikia’ya, Prokonnesos’tan da yarı mamul girlandlı lahitlerin ithalatı yapılmıştır²⁷⁹. Bölgede arada sırada Kilikia yerli işliklerinde ithal edilmiş olan girlandlı lahitlerin kopya örnekleriyle de karşılaşmıştır²⁸⁰. Örneğin Prokonnesos’un yarı mamul girlandlı lahitlerinin pek çok örneği, Kilikia’da yerel taştan yapılmış ve kopya edilmiştir ki bu örnekler daha çok Kilikia Bölgesi’nde yer alan Anazarbos antik kentinde rastlanılmıştır²⁸¹ (Lev. X, Res. 22).

²⁷¹ Koch, 2001: 263.

²⁷² Pontus Galaticus ve Paphlagonia’ya ithalat yapıldığını Kastamonu’da bulunan bir girlandlı lahit örneğiyle kanıtlanmıştır (Koch, 2001: 263).

²⁷³ Fahri Işık, “Zur Sarkophagkunst in Pontus Galaticus”, ed. B. Andreae, S. Settis, *Colloquio Sul Reimpiego Dei Sarkofagi Romani Nel Medioevo Pisa 5.-12. September 1982/Marburger Winkelmann Programm-1983*, Verlag Des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, 1984b, pp. 276-278; Ayrıca Bkz. Işık, 1984b: Taf. 36, 37.

²⁷⁴ Işık, 1984b: 275-277.

²⁷⁵ Koch, 2001: 264.

²⁷⁶ Girlandlı lahitlerin kapaklarına yapılmış olan akroterlerin bezemelerindeki bukolik sahnelere Roma’da rastlanılmıştır (Koch, 2001: 264).

²⁷⁷ Işık, 1984b: 275-279; Koch, 2001: 264.

²⁷⁸ Koch, 2001: 265.

²⁷⁹ Asgari, 1977: 335.

²⁸⁰ Asgari, 1977: 335, 336.

²⁸¹ Asgari, 1977: 335, 336.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR MÜZESİ'NDEN İKİ LAHİT FRAGMANI

“*Burdur Müzesi’nden İki Lahit Fragmanı*” adlı konunun içerisinde iki tane girlandlı lahit fragmanının çalışması yapılacaktır. Burdur Arkeoloji Müzesi’nin bahçe teşhirinde yer alan ve çalışma içerisinde değerlendirilecek olan 1 Numaralı Lahit Fragmanı, Burdur İli’nin Bucak İlçesi’ne bağlı Çamlık Köyü’nde ikamet eden Mevlüt EROL isimli vatandaşın, 1974 yılında satın alınarak müzeye getirilmiştir. 2 Numaralı Lahit Fragmanı ise Burdur Arkeoloji Müzesi’ne 1989 yılında müsadere yoluyla (satın alınarak) kazandırılmıştır²⁸².

3.1. Genel Nitelikler

Çalışma içerisinde değerlendirilecek olan 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı’nın sadece uzun yüzlerinin bir kısmı mevcuttur. 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın üst pervazı dışarı doğru çıkıntılı yapılmıştır; fakat alt profili hakkında yorum yapmak imkansızdır. Çünkü 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın teknesinin alt profil kısmı, tamamen kırık durumdadır (Lev. I, Res. 1). 1 Numaralı Lahit Fragmanının dışarı doğru çıkıntılı olan üst pervazının hemen altında ise sırasıyla -yukarıdan aşağıya doğru- Ion-Kymation (yumurta ok silmesi) ile İnci-Boncuk dizisinin yapılmış olduğu gözlemlenilmiştir. Tüm bu anlatımlarla beraber 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın üzerinde; kadın-erkek büstleri, meyveli-yapraklı ve defne yapraklı girland yayları, girland taşıyıcısı olarak da Genç Eros ve Victoria bezemeleri tasvir edilmiştir (Lev. I, Res. 1). 2 Numaralı Lahit Fragmanı incelendiğinde, üzerine yapılmış olan bezemelerin; mask, medusa başı, meşe yapraklı girlandlar, girland taşıyıcısı olarak da Eros ve Victoriarlar’dan oluşturulmuştur. Victoria’nın bastığı yerde baş kısmı kırık, gövdesi sağlam halde bir sfenks görülmektedir. 2 Numaralı Lahit Fragmanı’na bakıldığında ise teknenin alt profilinde de farklı bezeme unsurlarıyla süslendiği görülmektedir. Bu bezeme unsurları sırasıyla -aşağıdan yukarıya doğru- yaprak bezemesi (yapraklar tek tek açılmış), palmye yaprakları, inci-boncuk dizisi ve son olarak da meander motifleri yer almaktadır (Lev. II, Res. 2).

²⁸² Detaylı bilgi için Bkz. Burdur Arkeoloji Müzesi Envanter Kayıt Defteri.

Yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında her iki girlandlı lahit fragmanında da farklı bezeme unsurlarının olduğu gözlemlenilmiştir. Bu sebepten dolayı 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı kendi içlerinde ayrı ayrı değerlendirilecektir.

3.1.1. Girlandlar

1 Numaralı Lahit Fragmanı meyveli-yapraklı ve defneyaprakları ile meyvelerinden oluşturulmuş girlandlara, 2 Numaralı Lahit Fragmanı da meşe yapraklarından oluşturulmuş girlandlara sahiptir. Her iki lahdin girlandları birbirlerinden farklı olacak şekilde tasarlanılmıştır. Dolayısıyla meyveli-yapraklı ve defneyapraklı girland sarmalları ile meşe yapraklı girland sarmalları birbirleriyle karşılaştırılmaz. Açıklanmış olan sebeplerden ötürü 1 Numaralı Lahit Fragmanının girlandları kendi içerisinde, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandları kendi içerisinde değerlendirilecektir.

3.1.1.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda iki girland bulunmaktadır. Genellikle lahitlerde yapılmış olan girland tasvirleri bir bütün halinde işlenmiştir; yani burada girlandı oluşturan unsurlar meyvelerden yapılmışsa lahdin üzerinde yer alan diğer girlandlar da meyvelerden yapılmıştır²⁸³. Fakat 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandlarında istisnai bir durum söz konusudur. Çünkü 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandları incelendiğinde erkek büstünün altındaki girlandın farklı meyvelerin-yaprakların bir araya getirilmesiyle yapıldığı gözlemlenirken (Lev. I, Res. 1); kadın büstünün altındaki girlandların da defneyaprakları ile meyvelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur (Lev. I, Res. 1). 1 Numaralı Lahit Fragmanı'ndaki erkek büstünün altındaki girlandda farklı meyvelerinin yanında aralarına yapılmış olan yaprak bezemelerinin de bulunduğu görülmektedir. Bu girland sarmalının içerisinde ise üç kurdele bağı geçirilmiş ve bu sayede girland dört kısma ayrılmıştır. Üç kurdele bağı ile sarmalanmış olan girland, dağınıklığı az, sıkı bir şekilde kurdelelerle çevrelenmiş bir forma sahiptir. Erkek büstünün altındaki girlandı oluşturan meyveler, üst üste gelecek şekilde yapıldığı için girlandda yoğunluğun ve hacmin de hakim olduğu gözlemlenilmiştir. Burada her ne kadar matkap derinliği yoğun bir şekilde

²⁸³ Örneğin Bkz. Işık, 2007: Taf. 65. 1-4/Kat. 114, Taf. 71. 1-4/Kat. 127; Waelkens, 1982: Taf. 2/Abb. 1, Taf. 3/Abb. 3.

yapılmış olsa da meyveli girlandın ışık-gölge hareketliliğinin çok fazla olmadığı görülmektedir. Fakat örneğin Lucca F1 lahdinin girlandları da meyvelerden yapılmıştır²⁸⁴. Lucca F1 lahdinde yapılmış olan girlandlardaki matkap derinliği²⁸⁵ ile 1 Numaralı Lahit Fragmanı'ndaki erkek büstünün altındaki girlandın matkap derinliği arasında ciddi bir farklılığın olduğu görülmektedir. Lucca F1'de²⁸⁶ uygulanmış olan ışık-gölge hareketliliği sayesinde²⁸⁷, girlandı oluşturan meyvelerin sanki zeminden kopartılabilecek şekilde yapıldığı gözlemlenebilirken 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın meyveli girlandı için aynı durumun söz konusu dahi olmadığı görülmektedir.

Lahdin kadın büstünün altındaki girland ise defneyaprakları ile defneyapraklarının meyvelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Defneyaprakları; ince, uzun, ağız kısımları yuvarlatılarak üst üste gelecek şekilde lahit zemininde yontulmuştur. 1 Numaralı Lahit Fragmanı'ndaki erkek büstünün altındaki girlanddan farklı olarak, kadın büstünün altındaki girlandın tam merkezi kısmından bir tane kurdele bağı geçirilmiştir ve bu sayede girland ortadan ikiye ayrılmıştır. Ortadan ikiye ayrılmış olan girlandın yaprakları da birbirlerine simetrik olacak şekilde tasarlanılmıştır. Bu yaprakların arasına da küçük meyveler yapımlı ve meyvelerinde birbirlerine simetrik olacak şekilde tasarlanıldığı gözlemlenilmiştir (Lev. I, Res. 1). Oldukça farklı bir stilde yapılmış olan 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın kadın büstünün altındaki girlanda, hem Anadolu'da hem de Roma²⁸⁸ ile Attika'da²⁸⁹ yer alan diğer yapraklı girlandlardaki stil ögesine rastlanılmamıştır²⁹⁰. Örneğin Anadolu'da dört temel atölyenin içerisinde değerlendirilen Prokonnesos²⁹¹, Aphrodisias²⁹², Ephesos²⁹³

²⁸⁴ Fahri Işık, "Zur Kontinuitätsfrage der Kleinasiatichen Girlandensarkophage Während des Hellenismus und der Frühen Kaiserzeit", ed. G. Koch, *Grabeskunsts der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz Am Rhein, 1993, Taf. 11. 1, 2.

²⁸⁵ Işık, 1993: Taf. 11. 1, 2.

²⁸⁶ Işık, 1993: Taf. 11. 1.

²⁸⁷ Detaylı bilgi için Bkz. Fahri Işık, "Zu Produktionsbeginn und Ende der Kleinasiatichen Girlandensarkophage der Hauptgruppe", ed. G. Koch, *Akten Des Symposiums '125 Jahre Sarkophag-Corpus' Marburg 4-7 October 1995/Sarkophag-Studien Band: 1*, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1998, pp. 292, 293.

²⁸⁸ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 480.

²⁸⁹ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 467-469.

²⁹⁰ Yapılmış olan arkeolojik araştırmalar ve literatür taramalarında 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın kadın büstünün altında olduğu gibi bir girland ögesiyle karşılaşılmasıdır.

²⁹¹ Koch, 2001: Res. 92, 93, Res. 94. 1-4.

²⁹² Işık, 2007: Taf. 63/Kat. 110. 1-4, Taf. 65/Kat. 114. 1-4; Işık, 1984a: Abb. 37.

²⁹³ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 505/06, Abb. 508.

ve Dokimeion²⁹⁴ lahitlerinin yapraklı girlandları bulunurken, bu yaprakların yoğunlukla defneyapraklarından oluşturulmuş olduğu gözlemlenmiştir. Anadolu'da bulunan yerel atölyelere²⁹⁵ de bakıldığında örneğin Pamphylia²⁹⁶, Karia²⁹⁷ ya da Bithynia²⁹⁸ gibi yerlerde de yapılmış ya da ithal edilmiş girlandlı lahitlerin arasında 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın kadın büstünün altında bulunan girlandın benzer bir örneğinin olmadığı saptanmıştır. Yukarıda da açıklandığı gibi Anadolu'daki yerel atölyelerde de girlandlar yoğunlukla defneyapraklarından oluşturulmuştur. Açıklanan sebeplerde göz önünde bulundurulduğunda 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın kadın büstünün altında yapılmış olan girland yayının başka yerlerde örneğinin olmamasının tek bir açıklaması olabilir. Bu farklılık, kadın büstünün altında oluşturulmuş olan girlandın ya ustanın yorumuyla ya da lahdi yaptıran kişi/kişilerin siparişi üzerine böyle bir uygulamanın yapılmış olabileceği açıklanabilir.

1 Numaralı Lahit Fragmanında yapılmış olan girlandlar manşetler²⁹⁹ yardımıyla girland taşıyıcısı olan Eros ve Victorialar'ın başları üzerinde birleştirilmişlerdir. Girlandlı lahit kırık olduğu için sadece Eros başının üzerindeki manşet bezemesi tam bir şekilde korunmuştur. Bu manşet bezemesi incelendiğinde bir kurdelenin fiyonk haline getirilmiş şekli olduğu rahat bir şekilde görülmektedir. Betimlenen manşetlerden girland taşıyıcılarının yanlarına uzatılmış ve bir çengel görünümüne sahip olan Taenia sarmalları bulunmaktadır. Buradaki manşetler çok fazla estetik bir görünüme sahip değildir. Çünkü manşetler, fiyonk görünümünde yapılmaya çalışılsa da kaba ve hantal bir yapının hakim olduğu gözlemlenmiştir. Bu lahdin manşetleri, Aphrodisias üretimi olan girlandlı lahitlerin manşet örnekleriyle³⁰⁰ karşılaştırıldığında ne kadar estetikten uzak bir şekilde yapılmış olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

²⁹⁴ Waelkens, 1982: Taf. 6. 1, 2, Taf. 2. 1.

²⁹⁵ Detaylı bilgi için Bkz. Çalışma içerisinde yer alan "İkinci Bölümde", Anadolu'daki yerel atölyeler detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

²⁹⁶ Turak, 2011: Res. G1-G39.

²⁹⁷ Koch, 2001: Lev. 94. 1-3.

²⁹⁸ Asgari, 1977: Res. 47, 48.

²⁹⁹ Manşetler; girland sarmallarını, lahitlerde bulunan girland taşıyıcılarının başları zerinde birbirlerini tutturmak amacıyla kullanılan fiyonklardır. Manşetlerin kenar kısımlarında da "kırlangıçkuyruğu" olarak adlandırılan uzantılar yapılmıştır. Bunlara ek olarak; manşetlerden "S" çizerek veya dalgalı bir şekilde girlandlı lahitlerin ya da girlandlı osthoteklerin zemininde aşağıya-yukarıya doğru hareket eden "Taenie"lar da betimlenmiştir (Korkut, 2006: 2, 3).

³⁰⁰ Işık, 2007: Taf. 28/Kat. 48. 1, 2.

3.1.1.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda iki tane girland bulunmaktadır. Bu girlandlar meşe yapraklarının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur. Yapraklar üst üste gelecek şekilde girland içerisinde konumlandırılmış ve yaprak uç kısımları da yuvarlatılarak estetik bir görünüm oluşturulmaya çalışılmıştır. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın meşe yapraklı girlandlarının içerisinde uçları fırırlı olan iki kurdele bağı geçirilmiştir. Kurdele bağı geçirilmiş olan girlandlar bu sayede üç parçaya ayrılmıştır. Her ne kadar girlandlar kendi içerisinde üç parça olacak şekilde yapılmış olsa da girlandları oluşturan yaprakların birbirlerine simetrik şekilde detaylandırılmış olduğu görülmektedir. Bu lahdin girlandları sıkı, dağınıklığı ve kalınlığı az olan bir formda oluşturulmuştur. Örneğin Laodikeia girlandlı lahdinin girlandları da meşe yapraklarının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur³⁰¹; fakat Laodikeia lahdinin girlandı oldukça kalın ve bombeli bir şekilde yapıldıkları görülmektedir³⁰². Dolayısıyla 2 Numaralı Lahit Fragmanının girlandları, Laodikeia lahdinin girlandlarından³⁰³ daha ince olacak şekilde tasarlanılmış olduğu gözlemlenmiştir (Lev. II, Res. 2). Bugün Antalya Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan lahdin girlandları incelendiğinde³⁰⁴ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandlarıyla benzer özelliklere sahiptir. Yani Antalya Arkeoloji Müzesi'nde bulunan bu lahdin girlandları meşe yapraklarının bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş ve tıpkı 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandlarında olduğu gibi Antalya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan lahdin girlandlarının arasından da iki tane uçları fırırlı olacak şekilde kurdele bağı geçirilmiştir³⁰⁵. Müzedeki bu lahdin girlandları; 2 Numaralı Lahit Fragmanı'ndaki gibi sıkı, dağınıklı az ve ince bir formda tasarlanılmıştır. Fakat Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki girlandlı lahdin işçiliği ile 2 Numaralı Lahit Fragmanının işçiliği birbirlerinden tamamen farklıdır. Çünkü Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki girlandlı lahitte matkabın derinlikli kullanılması sayesinde ışık-gölge hareketliliğin yapıldığı bariz bir şekilde ayırt edilebilmektedir³⁰⁶. Burada yapılmış olan ışık-gölge hareketliliğinin 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda görmek oldukça güçtür. Ayrıca girlandların arasındaki en önemli fark; Antalya Arkeoloji

³⁰¹ Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

³⁰² Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

³⁰³ Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

³⁰⁴ Turak, 2011: Lev. XVIII-Res. 58-61.

³⁰⁵ Turak, 2011: Lev. XVIII-Res. 58, 59.

³⁰⁶ Turak, 2011: Lev. XVIII-Res. 58-61.

Müzesi'ndeki lahdin girlandının içine ve tam merkezi noktasına bir çiçek bezemesi yapılmışken³⁰⁷, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandlarında ise böyle bir bezeme ögesiyle karşılaşılmamıştır (Lev. II, Res. 2). Lahdin meşe yapraklı girlandlarının tam merkezin de üzüm bezemeleri yapılmıştır. Buradaki üzüm bezemeleri girlandlar ile meander motifinin arasında kalmıştır. Yarıyı kırılmış olan diğer girlandda ise aynı yapraklar yapılmıştır. Girland merkezinde sapı kırılmış üç tane haşhaş betimlenmiştir.

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland merkezinde bulunan üzüm(ler) derin tanecikli bir yapıda yapılmıştır ve girlandların hemen altında birleştirilmiştir. Örneğin Aphrodisias lahitlerinin girland merkezlerinde de üzüm bezemeleriyle karşılaşılmiştir³⁰⁸. Aphrodisias'a ait olan lahitlerdeki üzüm bezemeleri³⁰⁹ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üzüm bezemelerinden tamamen farklı bir işçilik stilinde hazırlanmıştır. Aphrodisias girlandlı lahitlerinde yapılmış olan üzüm bezemeleri³¹⁰, saplarıyla birlikte tasarlanıp, girlandlarının altında betimlenmiştir³¹¹. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'ndaki sapı olmayan üzüm bezemelerinin doğrudan girlandların altında başlatılan örneği Pamphylia atölyesine ait olan girlandlı lahitlerde bulunmaktadır³¹². Bugün Antalya Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan lahitlerin girlandlarına yapılmış olan üzüm bezemeleri de³¹³ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi doğrudan girlandın altında yapılmıştır. Fakat Antalya Arkeoloji Müzesi'nde yer alan girlandlı lahit örneklerindeki üzüm bezemeleri oldukça küçük tasarlanmıştır³¹⁴. Dolayısıyla küçük betimlenmiş olan bu üzüm bezemelerinin³¹⁵ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandlarında bulunan üzüm bezemelerinin işçiliğinden ayrılmaktadır. Tüm bunlarla birlikte örneğin Pamphylia'ya ait olan ve Perge atölyesinin üretimi olan bir lahit fragmanının girlandlarında bulunan üzüm bezemelerinin gerek büyüklüğü gerekse tanecikli yapısı³¹⁶ 2 Numaralı Lahit Fragmanı ile ciddi derecede benzer

³⁰⁷ Turak, 2011: Lev. XVIII-Res. 58-61.

³⁰⁸ Işık, 2007: Taf. 9/Kat. 17. 1, 2.

³⁰⁹ Örneğin Aphrodisias girlandlı lahitlerinde yapılmış olan üzüm bezemeleri için Bkz. Işık, 2007: Taf. 9/Kat. 17. 1, 2, Taf. 61/Kat. 107. 1-4, Taf. 63/Kat. 110. 1-4, Taf. 64/Kat. 114. 1, Taf. 65/Kat. 114. 1-4; Işık, 1984: Abb. 27, Abb. 30, 31, Abb. 32, 33; Koch und Sichterman, 1982: Abb. 517, 518 vb.

³¹⁰ Işık, 2007: Taf. 9/Kat. 17. 1.

³¹¹ Işık, 2007: Taf. 9/Kat. 17. 1, 2.

³¹² Turak, 2011: Lev. XVI-Res. 53. G1, Lev. XVIII-Res. 58-61. G3, Lev. XX-Res. 66, 67. G4, Lev. XXII-Res. 75. G10, Lev. XXIII-Res. 76. G11.

³¹³ Turak, 2011: Lev. XVI-Res. 53. G1, Lev. XVIII-Res. 58-61. G3, Lev. XX-Res. 66, 67. G4.

³¹⁴ Turak, 2011: Lev. XVI-Res. 53. G1, Lev. XVIII-Res. 58-61. G3, Lev. XX-Res. 66, 67. G4.

³¹⁵ Turak, 2011: Lev. XVI-Res. 53. G1, Lev. XVIII-Res. 58-61. G3, Lev. XX-Res. 66, 67. G4.

³¹⁶ Turak, 2011: Lev. XXIII-Res. 76. G11.

özellikleri bulunmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise işçiliktir ki yine Perge atölyesine ait olan lahit fragmanındaki üzüm bezemelerinin işçilik stili³¹⁷ ile 2 Numaralı Lahit Fragmanının işçilik stili göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Lev. II, Res. 2).

Çalışma içerisinde değerlendirilen 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandları birbirlerine 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi manşetlerle değil kurdele bağlarıyla birleştirilmiştir. Kurdele bağlarıyla birbirine birleştirilmiş olan meşe yapraklı bu girlandlar, girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Eros ve Victorialar'ın omuzları üzerinde yükseltilmiştir. Örneğin Antalya Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan girlandlar da³¹⁸ tıpkı 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi girland taşıyıcılarının omuzları üzerinde yükseltilmiştir ya da Laodikeia girlandlı lahdi de³¹⁹ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi girland taşıyıcılarının omuzları üzerinde yükseltilmiştir. Son olarak girland taşıyıcılarının omuzları üzerinde yükseltilmiş olan girlandların hemen altında iki tane olacak şekilde Taenia sarmallarının da betimlenmiş olduğu görülmektedir.

3.1.2. Girland Taşıyıcıları

1 Numaralı Lahit Fragmanı ile 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland taşıyıcıları “Attis, Eroslar ve Victorialar”dır. Fakat her ne kadar iki girlandlı lahit fragmanında yapılmış olan girland taşıyıcıları aynı olsa da (Eroslar ve Victorialar) bunlar hem lahit üzerindeki duruş pozisyonlarından dolayı hem de işçilik stillerinden dolayı birbirlerinden ayrılmaktadır. Bu yüzden 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland taşıyıcıları kendi içerisinde, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın da girland taşıyıcıları kendi içerisinde değerlendirilecektir.

3.1.2.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın meyveli-yapraklı ve tohumlu yapraklı girlandları, Attis ile Victoria'nın omuzları üzerinde konumlandırılmıştır. Fakat buradaki en büyük sorun 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yer alan girlandlı lahdin büyük bir bölümünün kırık olmasından dolayı Victoria'nın sadece göbek kısmından

³¹⁷ Turak, 2011: Lev. XXIII-Res. 76. G11.

³¹⁸ Turak, 2011: Lev. XVI-Res. 53. G1, Lev. XVIII-Res. 58-61. G3, Lev. XX-Res. 66, 67. G4, Lev. XXII-Res. 75. G10, Lev. XXIII-Res. 76. G11.

³¹⁹ Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

etek kısmına kadar olan parçasının bulunmasıdır. Yani Victoria'nın üst gövdesi yoktur. Hem iki farklı girland taşıyıcısının bulunması hem de lahdin büyük bir bölümünün kırık olması sebebiyle 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yer alan Attis ve Victoria ayrı başlıklar altında değerlendirilecektir.

3.1.2.1.1. Attis

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda orta girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan figürün oldukça farklı olduğu görülmektedir. Çünkü figür bilinen girland taşıyıcılarından³²⁰ tamamen farklı bir unsuru simgelemektedir (Lev. III, Res. 3b). Bu figürünün tipolojisi sonucunda orta girland taşıyıcısı olarak tasvir edilen bu figüre ne Roma ve Attika'daki girlandlı lahitlerinde ne de Anadolu'da yapılmış olan girlandlı lahitlerde³²¹ rastlanılmamıştır. Örneğin Dokimeion atölyesinin altında tanımlanmış olan Baltimore lahdi³²², Pergamon³²³, Ephesos³²⁴, Iasos³²⁵, Germencik lahdi³²⁶, Prokonnesos³²⁷ gibi lahitlerde girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Eroslar gerek plastik açıdan gerek duruş açısından gerekse işçilik bakımından 1 Numaralı Lahit Fragmanı'ndaki figürden tamamen farklı oldukları gözlemlenmiştir.

1 Numaralı Lahit Fragmanı üzerinde lahitte kullanılmış olan orta girland taşıyıcısının "*Attis*"³²⁸ olduğu belirlenmiştir (Lev. III, Res. 3b). Çünkü yapılmış olan bu figürünün sağ eli başının üzerinde hafif yumruk yapılmıştır. İçerisinde bir delik oluşturulmuştur. Figürün burada bir cisim tuttuğu görülmektedir. Bu deliğin iç kısmı incelendiğinde; içerisinde metal bir cismin olduğu düşünülmektedir. Bu durumun sebebi; deliğin içeresi incelendiğinde küf izlerine rastlanılmıştır ve küf izlerinin metal

³²⁰ Genelde lahitlerde Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde girland taşıyıcısı olarak; Nike, Eros, Koç ve Boğa başları kullanılmıştır (Şimşek, 1998: 54, 55).

³²¹ Örneğin Anadolu'daki girlandlı lahitler için Bkz. Işık, 2007: Taf. 23/Kat. 41. 2; Koch, 2010: Res. 47.

³²² Turak, 2011: Lev. XXIV-Res. 81.

³²³ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 501.

³²⁴ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 505/06.

³²⁵ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 515.

³²⁶ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 516.

³²⁷ Koch, 2010: Res. 36, 37.

³²⁸ Erkek figür Mythos'ta Ana Tanrıça'nın hem oğlu hem de sevgilisi olarak anılır. Adonis Myhtos'unda görülen ölme-dirilme motifi, Kybele kültüründe coşku, kendinden geçme ve esrime hallerine kanşmakta ve Ana Tanrıça tapımının özünde olan bir çeşit kurban töreniyle gerçekleşmektedir. Attis erkekliğini keserek kendini nasıl tanrıçaya kurban ettiyse, Kybele'nin başrahibi de kanlı bir törenle kendi eliyle kendini hadım etmek zorunda kalmıştır. Attis efsanesine göre akan kan ve yitirilen erkeklik gücü daha evrensel bir nitelik kazanarak bereket ve canlılığın daha geniş bir alana, yani bütün doğaya geçmesini sağlamaktadır. Gizemli cümbüşler, şenlikler arasında yapılan bu eylem gene Anadolu'ya özgü ve bazı tarikatlarda bugün başka biçimde de olsa yaşayan bir törenin ilk örneğidir (Erhat, 1972: 183-184).

bir cisme ait olduğu düşünülmektedir (Lev. III, Res. 3b). Örneğin bugün British Museum’da sergilenen Attis (bronz) heykelinin³²⁹ gerek duruş yönünden gerekse -ki en önemlisi- sağ elinin başının üzerinde olup başlığı tutması (Lev. III, Res. 3a, 3c), 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nda yer alan ve orta girland taşıyıcısı olarak kullanılan figürle benzer olduğu tespit edilmiştir (Lev. III, Res. 3b). Tüm bunlarla birlikte - yukarıda da anlatıldığı gibi- Attis figürlü bir girland taşıyıcısının lahitlerde olmaması pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Çünkü çalışma kapsamında yapılan araştırmaların neticesinde 1 Numaralı Lahit Fragmanı’na benzer bir örneğin bulunmaması ve özellikle girland taşıyıcısının Attis olması hem Anadolu’da üretilmiş olan girlandlı lahitlerden hem de Roma ve Attika’da üretilmiş olan girlandlı lahitlerden tamamen ayırmaktadır. Bu bakımdan 1 Numaralı Lahit Fragmanı ya sipariş üzerine şahsa münhasır olacak şekilde üretilmiştir ya da Anadolu’da Roma Dönemi içerisinde ilk girlandlı lahit üretimlerinin başlangıcındaki lahitleri simgelemektedir. Çünkü Attis figürü, Anadolu’yu temsil eden mitolojik bir yaratıdır³³⁰. Sorunlar ne olursa olsun 1 Numaralı Lahit Fragmanı’na net bir cevap verebilmek şu durumda imkansızdır. Bu durumun sebebi ise lahdin Kremna yakınlarındaki Çamlık köyünden bulunması ve dolayısıyla Kremna antik kentinde sadece 1970 yılında J. İnan tarafından arkeolojik kazının yapılması³³¹ bu lahdin devamının olup olmadığı konusunda ciddi soru işaretlerini meydana getirmiştir. Dolayısıyla 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın üzerindeki figürel yontuların farklılıklarına (Lev. III, Res. 3b) çalışma içerisinde net cevaplara ulaşılamamıştır.

1 Numaralı Lahit Fragmanı’nda yapılmış olan Attis³³², orta girland taşıyıcı olarak kullanılmıştır (Lev. III, Res. 3b). Girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Attis’te ilk göze çarpan durum ise çok fazla kırıkların olmasıdır. Attis figürünün cepheden yapıldığı gözlemlenilmiştir. Başının üzerinde konumlandırılmış olan sağ el, Attis’in başında yer alan Phryg tipi başlığının uç kısmını tutmaktadır. Sol kolu ise girlanda sarmalanmıştır ki girlandın üzerine de Attis’in el ve parmakları işlenmiştir

³²⁹ British Museum, Museum number: 1824.0410.2.

³³⁰ Maarten Jozef Vermaseren, *Corpus Cultus Cybelae Attidisque: I. Asia Minor*, ed. Leiden, E.J. Brill, 1987.

³³¹ Detaylı bilgi için Bkz. Jale İnan, “Kremna Kazısı Raporu” *Türk Arkeolojisi Dergisi*, 1970. s. 50-99.

³³² Hermesianax’ın şiirlerinde adı geçen Attis, Zeus tarafından gönderilen vahşi bir canavar tarafından öldürülen bir rahiptir. Meter’in (Kybele) kendisine verdiği aşırı onur duygusuyla tanrının öfkisini uyandırmıştır. (Maria Grazia Lancellotti, “Attis Between Myth and History: King, Priest and God”, Brill, Leiden; Boston: Köln, 2002, p. 8.

(Lev. III, Res. 3b). Bununla birlikte baş özelliklerine bakılacak olursa saçlarının ortadan ikiye ayrılıp dalgalı bir şekilde başın arka kısmına doğru toplanılmış olduğu görülmektedir. Gözleri badem şeklinde yapılmıştır. Etli yüz yapısıyla birlikte tok bir çeneye sahiptir. Sağ kol, başının üstünde konumlandırılmıştır (Lev. III, Res. 3b). Attis figürü plastik açıdan değerlendirildiğinde; vücudundaki kas detayları belirgin olacak şekilde işlenmiştir. Bu detay, Attis'in kasıklarına kadar devam etmiştir. Hatta bu kasık çizgileri, Attis'e bir hareketlilik kazandırmıştır. Attis'in üst bacaklarının hareketinden de sol bacağına, sağ bacağa göre biraz daha öne doğru hareket ettirilerek betimlenmiş olduğu görülmektedir (Lev. III, Res. 3b).

Vücut yapısı genç bir figür olarak verilmiştir. Çünkü Attis'in genital bölgesindeki kıllar betimlenmemiştir. Vücut kasları bu kadar gelişmiş iken kıllanmaların verilmemiş olması Attis'in vücut olarak bir olgunlaşma evresinde olduğunu göstermektedir.

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın genital bölgesini inceleyecek olursak kıllanma görülmemektedir. Attis'in genital bölgesindeki uzuvu kırık olarak günümüze ulaşmıştır. Fakat dönemin Hristiyanlık inançlara bakacak olursak bunun bilinçli olarak tıraşlandığını öğrenebiliriz³³³.

3.1.2.1.2. Victoria

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Victoria'nın üst gövdesi (göbek kısmından yukarısı) tamamen kırık durumdadır (Lev. IV, Res. 5). Dolayısıyla burada Victoria'nın geriye kalan kısımlarında yani vücudun alt kısmında görülen öncelikle Victoria'nın bir kıyafeti yapılmış olmasıdır. Yuvarlak bir göbeği bulunan Victoria'nın beline kadar inen giysisinin kıvrımlı bir şekli bulunmaktadır. Giysinin etek kısmı ise Victoria'nın sol bacağına açık bırakacak şekilde betimlenmiştir ve burada da beline inen giysinin kıvrım detaylarının devam ettirildiği görülmektedir. Giysiye yapılmış olan kıvrım detayları sert çizgilerden

³³³ İS 4. yy' da Firmicus Maternus bir metninde eski gizem kültürlerinin kurtarıcılarını sunduğu ve bu kültürlerin bazen Kybele ve Attis'in kimliğini belirttiği görüşünü sıklıkla belirtmiştir. Açıkladığı metinde paganlar tarafından kullanılan Mhytoslar, hristiyanlar tarafından kullanılan bir sahneye dönüşmüştür. Bu kutlama sahnelerinde geceleri birebir bir heykel üzerinde üstünde yatan, ağıt yakan, ibadet eden insanlar bulunur. Daha sonra buraya bir rahip tarafından bir ışık getirilir ve rahip fısıldayarak "*Kalbi al, başlat, Tanrı kurtarıldı! Çektiğimiz ızdırapların kurtuluşu olacak*" der. (Theodora S., F.Jim, "Salvation and Ancient Mystery Cults", Archiv für Religionsgeschichte, 18, 2017, p. 271.)

oluşturulmuştur. Matkap derinlikli kullanılmış olsa da kıvrım detaylarında yumuşak hatları görmek mümkün değildir. Ayrıca Victoria'nın giysisindeki bir diğer detay ise göbek ve bacak kısımlarında sanki karşıdan rüzgar esiyormuş hissi uyandırılmaya çalışılmıştır; bu da giysinin göbek ve bacak kısımlarına yapışacak şekilde yapılarak belirtilmiştir. Tüm bunlarla birlikte Victoria'nın sol eli girlandın altından geçirilerek betimlenmiştir (Lev. IV, Res. 5).

3.1.2.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın defne/meşe yapraklı girlandlarını Eros ve Victoria omuzları üzerinde taşımaktadır. İki farklı girland taşıyıcısı bulunan 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın büyük bir bölümü de kırık durumdadır (Lev. II, Res. 2).

3.1.2.2.1. Eros

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda orta motif olarak kullanılmış olan Eros omuzları üzerinde girlandları taşımaktadır. Girland taşıyıcısı olan Eros'un başı, Medusa başının tam zıt yönünde çevrilmiştir. Bu yüzden Eros'un vücut duruşuna bakıldığında baş profilden gövde ise cepheden olacak şekilde işlenmiştir. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland taşıyıcısı olan Eros'un kanatları da küçük olacak şekilde tasvir edilmiş ve uzun tüyler dikey formda şekillendirilmiştir ki ayrıca kanatlarının üzerine de bir tane yaprak bezemesi işlenmiştir. Buradaki Eros'ta ilk etapta görülen ciddi derecede aşınmış olduğudur. Dolayısıyla Eros'un özellikle yüzündeki detaylar tamamen silinmiştir ki bu silinme olayı Eros'un vücudunun tamamını kapsamaktadır (Lev. III, Res. 4). Eros'un saçları kıvrıkcık olacak şekilde işlenmiştir. Her ne kadar Eros'un yüzü aşınmış olsa da Eros'un yüzünün genel hatlarından oval bir yüz yapısının olduğu görülmektedir. Eros'un sağ kolu sol tarafa doğru uzatılmış olsa da dirsekten biraz yukarisından itibaren sağ kol kırık durumdadır. Eros'un sol kolu ise girland yayının altına gelecek şekilde işlenmiştir. Zayıf ve uzun bir vücut hatlarına sahip olan Eros'un bacakları da omzunun hizasında (pergel gibi) açılarak yapılmıştır. Hemen bacaklarının altında yani ayaklarının bastığı kısımda ise yine aşınmış ve kırık durumda olan bir yunus betimlemesi bulunmaktadır. Yunusun hemen kuyruğunun uç kısmında ise bir yaprak betimlemesiyle karşılaşmıştır. (Lev. III, Res. 4). Örneğin bugün Antalya Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan Dokimeion atölyesinin altında tanımlanmış olan lahdin girland taşıyıcısı olan Eros ta 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda

olduğu gibi bir yunusun üzerinde betimlenmiştir³³⁴. Perge atölyesine ait olan girlandlı bir lahit fragmanının Eros'u da yine bir yunus üzerinde konumlandırılmıştır³³⁵. Bir başka örnek ise yine Perge atölyesine ait olan girlandlı lahit fragmanının Eros'u da yunusun üstünde yapılmıştır³³⁶. Verilen örnekler dikkatli incelendiğinde; gerek aralarında olan işçilik farkları³³⁷ gerekse lahitlerdeki girland taşıyıcısı olan Eroslar'ın duruş şekli 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın Eros'undan tamamen farklı olacak şekilde tasarlanılmıştır.

3.1.2.2.2. Victoria

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda defne/meşe yapraklarının girland taşıyıcısı olarak kullanılmış olan Victoria'nın sadece etek kısımları görülmektedir. Çünkü lahdi büyük bir bölümü kırıktır. Buradaki Victoria'nın eteklerinin uçları dalgalı, fırfırlı olacak şekilde detaylandırılmıştır. Etekte derin matkap izleri bulunmaktadır; fakat estetik bir görünüme de sahip değildir. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland taşıyıcısı olan Victoria'nın eteklerindeki matkap çok sert bir şekilde yapıldığı için ince bir işçilikten de uzak olduğu görülmektedir. Burada yapılmış olan girland taşıyıcısı Victoria bir sfenksin³³⁸ üzerinde durmaktadır. Fakat yine Victoria'da olduğu gibi sfenksin de büyük bölümü kırıktır. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yapılmış olan sfenksin sadece yuvarlatılmış arka kısmı ile çömelir vaziyette olan arka bacak kısmı görülmektedir (Lev. IV, Res. 6). Örneğin Antalya Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan girlandlı lahdin Victoria betimlemesinde hem etek fırfırlarıyla hem de üzerinde durmuş olduğu sfenksiyle³³⁹ 2 Numaralı Lahit Fragmanı ile benzerlik göstermektedir. Bir başka örnek ise Perge atölyesine ait olan bir lahitte yapılmış olan girland taşıyıcısı

³³⁴ Turak, 2011: Lev. XVIII, Res. 58-61.

³³⁵ Turak, 2011: Lev. XXII, Res. 75.

³³⁶ Turak, 2011: Lev. XXIII, Res. 76.

³³⁷ Örneğin Perge atölyesine ait olan girlandlı lahdin Eros'unda matkap daha derinlikli kullanılmış ve Eros'un vücut hatlarında matkap sayesinde bir ayrıma gidilmiştir (Turak, 2011: Lev. XXIII, Res. 76). Yani burada Eros'ta 2 Numaralı Lahit Fragmanı'ndan farklı olarak (Lev. III, Res. 4) deri ile et ayrımının yapıldığı görülmektedir.

³³⁸ Sfenks; Mısır, Hitit ve Erken Yunan sanatında yapılmış olan aslan gövdeli, insan başlı dişi yaratığa ya da mitolojik bir varlığa verilen isimdir. Antik Mısır da mezar ya da tapınakları dışarıdan gelen kötülöklere karşı korumak amacıyla yapılmıştır. Yunan sanatında ise mezar anıtlarının bekçisi olarak kullanılmıştır (Er, 2006: 353).

³³⁹ Turak, 2011: Lev. XIX, Res. 64.

Victoria'nın de eteklerindeki fırfırlar³⁴⁰, 2 Numaralı Lahit Fragmanı ile benzer özelliklere sahiptir (Lev. IV, Res. 6).

3.1.3. Büstler

Çalışma içerisinde değerlendirilen girlandlı lahitlerden yalnızca 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluklarında büst betimlemeleri bulunmaktadır (Lev. I, Res. 1). 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluklarında ise mask ve Medusa başı betimlemesi yapılmıştır (Lev. II, Res. 2). Lahitlerde yapılmış olan bu büstler, genelde arkeoloji literatüründe lahdin sahipleri³⁴¹ ve karı-koca olan evli bir çiftin sembolik tasvirleri şeklinde kabul edilmiştir³⁴². Dolayısıyla 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üzerine yapılmış olan bu erkek ve kadın büstü lahdin sahiplerini simgelemektedir (Lev. I, Res. 1).

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluğuna yapılmış olan erkek büstünün saçları dalgalı ve hafif kabarık olacak şekilde tasarlanılmıştır. Bununla birlikte erkek büstün saçları, alının önüne doğru indirilerek işlenmiştir. Cepheden yapılmış olan erkek büstün uzun bir yüz yapısı bulunmaktadır. Gözleri badem şeklinde olan erkek büstünün dudak ve çenesi de oldukça küçük tasvir edilmiştir. Burada özellikle erkek büstün kulaklarının işçiliği dikkat çekicidir. Çünkü erkek büst, cepheden yapılmıştır ki bu cephe perspektifine uygun olacak şekilde erkek büstün kulak kepeçleri de cepheden yapılmıştır. Erkek büstündeki boynu üst vücuduyla orantılı olacak şekilde betimlenmiş ve erkek büstünün boynunun tam ortasına da adem elması işlenmiştir. Burada erkek büstüne bir giysi giydirilmiştir. Erkek büstünün giysisine dikkat edildiğinde; üst vücudun tamamını örtecek şekilde detaylandırılmış olduğu görülmektedir³⁴³. Erkek büstünün giymiş olduğu giysinin “V” şeklinde kıvrımları olan bir yakası bulunmaktadır. Ayrıca burada giysiye derinlik ve hacim katmak amacıyla dikey derin çizgiler yapılarak kıvrımlar oluşturulmaya çalışılmıştır. Her ne kadar giysideki kıvrımlar sert çizgilerden meydana gelse de bu sert çizgiler, 1

³⁴⁰ Turak, 2011: Lev. XXIII, Res. 76.

³⁴¹ Işık, 1998: 284, 288-290; Işık, 2007: 281-283; Cormack, 2009: 492.

³⁴² Haşım Yıldız ve Celal Şimşek, “Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri (A ve B)”, *Ricerche Archeologiche Turche Nella Vella Del Lykos*, Universita Di Lecce: Scuola di Specializzazione in Archeologia Classica e Medioevale-6, 2000, pp. 142.

³⁴³ Örneğin Aphrodisias'a ait olan girlandlı lahitlerin bazılarında erkek büstlerinin sağ göğüsleri açık bırakılarak işlenmiştir (Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 517, 518).

Numaralı Lahit Fragmanı'nın erkek büstüne bir hareketlilik kazandırmıştır (Lev. V, Res. 7).

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluğuna yapılmış olan kadın büstü cepheden olacak şekilde lahde işlenmiştir ve kadın büstün yüzünün üçte ikisi kırık durumdadır (Lev. II, Res. 2). Buradaki kadın büstün geriye kalan kısımlarından yüzünün yuvarlak hatlardan oluşturulmuş olduğu gözlemlenilmiştir. Ayrıca kadın büstünün yanakları da etli bir şekilde tasvir edilmiştir. Özellikle burada dikkat çeken nokta; tıpkı erkek bütünün kulaklarında olduğu gibi kadın büstünün kulağı da cepheden yapılmış olmasıdır (Lev. V, Res. 8). 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın kadın büstünün boynu da venüs halkalarıyla işlenmiştir. Girland boşluğuna yapılmış olan kadın büstüne de erkek büstünde olduğu gibi bir giysi giydirilmiştir. Kadın büstünün üzerindeki giysi de "V" bir yakaya sahiptir; fakat erkek büstünün giysisinde olduğu gibi kadın büstünün giysisi de derinliği fazla olan çizgiler bulunmamaktadır. Bunun yerine daha sakın ve sade çizgilerin hakim olduğu gözlemlenilmiştir ki kadın büstünün giysisine yapılmış olan bu çizgilerin daha yumuşak hatlardan oluşturulmuş olduğu da görülmektedir (Lev. V, Res. 8). Anadolu'da yer alan girlandlı lahitlerde de erkek ve kadın büstlerinin betimlendiği lahit örnekleri bulunmaktadır. Gerek Aphrodisias³⁴⁴, Ephesos³⁴⁵, Dokimeion³⁴⁶ olsun gerekse Hierapolis³⁴⁷, Laodikeia³⁴⁸ gibi atölyelerde kadın ve erkek büstlerinin girland boşluklarında betimlenmiş oldukları görülmektedir. Fakat verilmiş örneklerdeki büstler ile 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yapılmış olan büstlerin arasında işçilik yönünden ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin Dokimeion'a ait olan Konya Lahdi³⁴⁹'nin büstlerinin duruş ve özellikle giysilerin işçiliği³⁵⁰ 1 Numaralı Lahit Fragmanı'dan tamamen ayrılmaktadır.

³⁴⁴ Işık, 2007: Taf. 63/Kat. 110. 1-4, Taf. 66/Kat. 111. 1, 2; Işık, 1984: Abb. 27, Abb. 30, Abb. 32, 33; Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 517, 518.

³⁴⁵ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 509.

³⁴⁶ Waelkens, 1982: Taf. 6. 1, 2; Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26.

³⁴⁷ Koch und Sichtermann, 1982: 534.

³⁴⁸ Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

³⁴⁹ Işık, 1998: 290 - 293.

³⁵⁰ Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26

3.1.4. Mask

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluğuna yapılmış olan bir mask betimlemesi bulunmaktadır (Lev. II, Res. 2). Trajedi Mask³⁵¹'i dikkatli incelendiğinde öncelikle saçlarının taç şeklinde yapılmış olduğu görülmektedir. Maskın saçları dalgalı olacak şekilde yan taraflarına indirilmiş ve ince tokalarla saçlar bağlanmıştır. Tokalarla bağlanmış olan saçlar iki tutam şeklinde dalgalandırılarak ve birbirlerinden ayrı olacak şekilde tasarlanılmıştır. Buradaki maskın etli bir yüz yapısının yanında yuvarlak yüz hatlarının da işlenmiş olduğu görülmektedir. Trajedi Mask'ın alnı geniş, çene dışarı doğru çıkıntılı yapılmıştır. Gözleri badem şeklinde olan maskın, ağzı da açık bir şekilde tasvir edilmiştir. Örneğin Perge atölyesine ait olan girlandlı lahitlerde de mask betimlemeleriyle karşılaşılmıştır ve burada yapılmış olan masklar³⁵² ile 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yapılmış olan mask arasında benzerlik bulunmaktadır (Lev. II, Res. 2). Her ne kadar 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın maskı aşınmış olsa da gerek maskın yüz hatlarındaki çizgiler gerekse maskın saçlarının yapım şekli (Lev. II, Res. 2) Perge atölyesine ait olan mask betimlemeleriyle benzerlik göstermektedir³⁵³.

3.1.5. Medusa

2 Numaralı Lahit Fragmanı'da girland boşluğuna yapılmış olan Medusa başının nerdeyse tamamı kırık durumdadır ve burada Medusa başının sadece saçlarının bir kısmı görülmektedir (Lev. II, Res. 2). Saçlarında yılanı benzer betim bulunan Medusa başının saçları kıvrıkcık ve dalgalıdır. Dalgalı saçlara sahip olan Medusa başının saç tutamları birbirinden ayrılacak şekilde lahdin üzerine işlenmiştir (Lev. II, Res. 2). Örneğin Pamphylia Bölgesi'nde bulunan ve Perge atölyesine ait olan girlandlı lahitlerindeki Medusa başlarının saç betimlemeleriyle³⁵⁴ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'daki Medusa başının saç betimlemeleri benzer olduğu gözlemlenilmiştir (Lev. II, Res. 2).

³⁵¹ F. Işık'a göre erken dönemde lahitlerde yapılmış olan bu masklar mezar sanatının yerli bir trajedisini anlatmaktadır. (Işık, 1998: 295)

³⁵² Turak, 2011: Lev. XXII, Res. 73. G8, Lev. XXII, Res. 75. G10, Lev. XXIII, Res. 76. G11.

³⁵³ Turak, 2011: Lev. XXII, Res. 73. G8 / Lev. XXII, Res. 75. G10 / Lev. XXIII, Res. 76. G11.

³⁵⁴ Turak, 2011: Lev. XXIII, Res. 76. G11.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BURDUR ARKEOLOJİ MÜZESİ'NDEN İKİ LAHİT FRAGMANI

Çalışma içerisinde değerlendirilen girlandlı lahit fragmanlarının bu bölümde hangi atölyenin üretimi oldukları belirlenmeye çalışılacaktır. 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı birbirinden hem işçilik yönünden hem de lahitlerin üzerilerine yapılmış olan bezeme unsurlarının farklılığından dolayı ayrı ayrı başlıklar halinde değerlendirilip bir sonuca bağlanmaya çalışılacaktır.

4.1. Atölye ve İşçilik

Bu başlık altında 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı Anadolu, Roma ve Attika girlandlı lahitleriyle karşılaştırılarak atölyesinin neresi olduğu belirlenecektir.

4.1.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın genel niteliklerinde, iki girlandının birbirinden farklı olduğu (girlandın birisi farklı meyve ve yapraklardan, diğeri de yapraklı ve tohumlardan oluşturulmuştur), girland boşluklarında kadın-erkek büstlerinin olduğu, girland taşıyıcılarının da Attis ve Victorialar'dan olduğu belirtilmiştir. Özellikle 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda dikkat edilmesi gereken nokta; girlandlı lahdin üst pervazının İon-Kymationu (yumurta ok silmesi) ile İnci-Boncuk Dizisinin yapılmış olmasıdır. Anadolu'da girlandlı lahdin üst pervazının bu şekilde süsleyen ve dört temel atölye içerisinde değerlendirilen örnekleri Dokimeion'da bulunmaktadır³⁵⁵. Dokimeion dışında Anadolu'da dört temel atölye içerisinde değerlendirilen diğer atölyelerde örneğin Aphrodisias³⁵⁶ (Lev. VI, Res. 11), Ephesos³⁵⁷ (Lev. VI, Res. 9, 10) ve Prokonnesos³⁵⁸ (Lev. VII, Res. 14) atölyelerinin girlandlı lahitlerinin üst pervazları ya sade bırakılmıştır ya girlandlı lahitlerin üst pervazları yoktur ya da bu lahitlerin üst pervazları dışarı doğru çıkıntılı yapılp, düz bantlarla şekillendirilmiştir. Roma üretimi olan girlandlı lahitler de her ne kadar Dokimeion atölyesi altında değerlendirilse de³⁵⁹

³⁵⁵ Waelkens, 1982: Taf. 6. 1, 2.

³⁵⁶ Işık, 2007: Kat. 1 und 2/Taf. II; 1-4; 10, 1-4, Kat. 5/Taf. 1; 4, Kat. 13/Taf. 7; 2, Kat. 6/Taf. 3; 2, 3, vd.

³⁵⁷ Koch, 2001: 233, 234; Turak, 2011: 57; Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 505/06.

³⁵⁸ Asgari, 1977: 331; Koch, 2001: 230-232; Koch und Sichtermann, 1982: 488.

³⁵⁹ Nikalous Himmelman, "Kleinasiatisher Sarkophage in Rom.", *Mansel'e Armağan*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1974, pp. 45, 46.

örneğin Malibu G1 lahdinin üst pervazının yapılmadığı gözlemlenilmiştir³⁶⁰. Attika üretimi olan girlandlı lahitlerinde ise üst pervazların da 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üst pervazında olduğu gibi Ion-Kymation (yumurta ok silmesi) ve İnci-Boncuk Dizisiyle karşılaşılmıştır³⁶¹; fakat Attika girlandlı lahitlerinin genel kompozisyonuna bakıldığında ise 1 Numaralı Lahit Fragmanı ile bir ilgisinin bulunmadığı anlaşılmıştır (Lev. I, Res. 1). Çünkü Attika lahitlerinin girlandları büyük yapraklardan ve meyvelerden oluşturulmuş ve girland boşluklarında sfenks³⁶², aslan başı³⁶³ gibi figüratif bezeme öğeleriyle birlikte girland taşıyıcılarının da kartal, koçbaşı, boğa başı, Eros gibi bezeme şekillerinin olduğu görülmektedir³⁶⁴. Ayrıca 1 Numaralı Lahit Fragmanı'daki girlandlı lahdin işçiliği (Lev. I, Res. 1) ile Attika girlandlı lahitlerinin işçiliklerinin³⁶⁵ arasında ciddi derecede farklar bulunmaktadır. Örneğin Attika girlandlı lahitlerinde matkap derinliği yoğun bir şekilde kullanılmışken³⁶⁶; 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda böyle bir işçilik unsurundan bahsetmek imkansızdır (Lev. I, Res. 1). Açıklanmış olan sebeplerden dolayı 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üst pervaz işçiliğinin Roma ve Attika ile bir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. Anadolu'da Dokimeion atölyesinin dışında girlandlı lahitlerinin üst pervazının "Ion-Kymation ve İnci-Boncuk Dizisiyle" işleyen Pamphylia atölyesi bulunmaktadır³⁶⁷. Pamphylia'da Perge atölyesinde³⁶⁸ 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi üst pervazlar, Ion-Kymation ile İnci-Boncuk Dizisiyle süslenmiştir³⁶⁹.

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üzerinde koruna gelen iki girland bulunmaktadır. Bu girlandlar -daha öncede belirtildiği gibi- birbirlerinden farklı olacak şekilde tasarlanılmıştır. 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın erkek büstünün altındaki girland farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuşken; kadın büstünün

³⁶⁰ Waelkens, 1982: Taf. 2. 1.

³⁶¹ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 467-469.

³⁶² Örneğin Attika girlandlı lahdi sfenks bezemesi için Bkz. Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 469.

³⁶³ Örneğin Attika girlandlı lahdi için aslan bezemesi için Bkz. Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 467, 468.

³⁶⁴ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 467-469.

³⁶⁵ Attika girlandlı lahitleri; Detaylı bilgi için Bkz. Koch und Sichtermann, 1982: 366-376.

³⁶⁶ Koch und Sichtermann, 1982: 366-373.

³⁶⁷ Detaylı Bilgi için Bkz. Özgür TURAK'ın "Roma Dönem'i Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu" adlı doktora çalışmasında Pamphylia girlandlı lahitleriyle ilgili detaylı bilgi verilmiştir.

³⁶⁸ Pamphylia'da özellikle Dokimeion üretimi olan girlandlı lahitlerin kopya örnekleri yapılmıştır. Dolayısıyla yerelde üretilen Dokimeion örneklerine hem Side'de hem de Perge atölyelerinde rastlamak mümkündür (Turak, 2011: 80-92).

³⁶⁹ Turak, 2011: Lev. XXV, Res. 86. G18, Lev. XXV, Res. 87. G19.

altındaki girland da yaprakların ve tohumların bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur (Lev. XI, Res. 23). Bugüne kadar yapılmış olan araştırmalarda Anadolu'da örneğin Ephesos (Lev. XI, Res. 24)³⁷⁰, Laodikeia (Lev. XI, Res. 25)³⁷¹, Dokimeion (Lev. XI, Res. 27)³⁷², Aphrodisias (Lev. XI, Res. 28)³⁷³ gibi atölyelerin üretmiş olduğu girlandlı lahitlerde 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandlarında olduğu gibi bir bezeme ögesiyle karşılaşılmamıştır. Yani yapılmış olan iki farklı girland (Lev. XI, Res. 23) tasvirine verilmiş olan örnek atölyelerin lahitlerindeki girlandlarıyla benzerliği bulunmamaktadır. Çünkü bu lahilerin girlandları bir nizam içerisinde (bir girland yapraklıysa diğer girland da yapraklı ya da bir girland farklı meyvelerden oluşturulmuşsa diğer girlandda aynı şekilde farklı meyvelerden oluşturulmuştur) yapılmıştır. Roma üretimi olan ve Dokimeion atölyesi altında tanımlanmış olan örneğin Casino Rospigliosi'deki lahinde girlandları farklı meyvelerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur ve girlandları bir nizam içerisinde lahde işlenmiştir (Lev. XI, Res. 26)³⁷⁴. Dolayısıyla 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandı da Casino Rospigliosi'deki lahdin girlandı ayrılmaktadır. Attika üretimi olan girlandlı lahitlerde de Roma'da olduğu gibi girlandlar bir nizam içerisinde yapılmıştır³⁷⁵. Lahitlerinin üst pervazlarına Ion-Kymation ve İnci-Boncuk Dizisi işlemiş olan Side atölyesinin girlandlarında dahi bir nizamın olduğu gözlemlenmiştir³⁷⁶. Dolayısıyla verilmiş örneklerden de anlaşıldığı üzere 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yapılmış olan -iki farklı- girlandların tek bir şekilde açıklanabilir. Bu açıklamada: 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yapılmış olan bu iki farklı girland şahsa münhasır olacak şekilde tasarlanılmış olabilir; yani buradaki girlandlar sipariş üzerine ya da özel bir istek üzerine lahitte hazırlanmış olabilir. Çünkü yukarıda da açıklanan örneklerde olduğu gibi 1 Numaralı Lahit Fragmanı'da betimlenmiş olan girland örneklerine herhangi bir yerde rastlanılmamıştır.

³⁷⁰ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 509.

³⁷¹ Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

³⁷² Şimşek ve Yıldız, 2000: Fig 26.

³⁷³ Işık, 2007: Taf. 67/Kat. 116. 1.

³⁷⁴ Himmelmann, 1974: Taf. 23.

³⁷⁵ Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 467-469.

³⁷⁶ Turak, 2011: Lev. XXV, Res. 86. G18, Lev. XXV, Res. 87. G19.

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluklarında kadın ve erkek büstleriyle karşılaşmıştır³⁷⁷. Öncelikle burada dikkat edilmesi gereken nokta; ana grup içerisinde bir lahit mi yoksa üç girlanda sahip olan bir lahit mi bunun anlaşılması gerekiyor. Daha önceki açıklamalarda belirtildiği gibi 1 Numaralı Lahit Fragmanı bütün bir lahit değildir. Lahit bize sadece kendisini bir kesitten tanıtır. Dolayısıyla burada yani 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın çift girlandlı lahde mi ait olduğu yoksa üç girlandlı bir lahde mi ait olduğu konusunda varsayımlarda bulunulabilir. Buna göre eğer girland taşıyıcısı olan Victoria, erkek büstün hemen yanından başladıysa, diğer girland taşıyıcısı olan Victoria'nın da kadın büstünün hemen yanından başlamış olması gerekiyor³⁷⁸. Eğer 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın iki girlanda sahip olduğu kabul edilirse ana grup içerisinde yer alan girlandlı lahitlerin içerisinde değerlendirilmesi gerekir³⁷⁹. Çünkü çift girlandlı lahitler Anadolu'da ana grup girlandlı lahitlerinin içerisinde F. Işık³⁸⁰, G. Koch³⁸¹, H. Yıldız³⁸², C. Şimşek³⁸³ gibi bilim insanları tarafından değerlendirilmiştir. Örneğin 1 Numaralı Lahit Fragmanı çift girlandlı ve büstlü bir lahit olarak değerlendirildiğinde (Lev. XI, Res. 23) benzer örneklerini Laodikeia çift girlandlı büstlü girlandlı lahdinde (Lev. XI, Res. 25)³⁸⁴, Lucca F1 girlandlı lahdinde³⁸⁵, Konya girlandlı lahdinde (Lev. XI, Res. 27a)³⁸⁶, Casino Rospigliosi/Roma girlandlı lahdinde (Lev. XI, Res. 26)³⁸⁷ görmek mümkündür. 1 Numaralı Lahit Fragmanı için verilen örneklerin hepsi yani Laodikeia³⁸⁸, Lucca F1³⁸⁹,

³⁷⁷ Bkz. Tez içerisinde Üçüncü Bölümde “Büstler” başlığı altında 1 Numaralı Lahit Fragmanı'ndaki kadın ve erkek büstlerinin detaylı açıklamaları yapılmıştır.

³⁷⁸ Eğer 1 Numaralı Lahit Fragmanı üç girlanda sahip olsaydı ya Ephesos lahdinde olduğu gibi girland boşluklarında bir erkek büst, orta girland boşluğunda Medusa başı ve diğer girland boşluğunda kadın büst olması gerekiyordu (Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 509; Ayrıca Bkz. Lev. XI, Res. 24). Eğer üç girlandlı olsaydı Aphrodisias lahdinde olduğu gibi girland boşluklarındaki büstlerin hepsi ya kadın ya da erkek olması gerekiyordu (Işık, 2007: Taf. 79). Fakat 1 Numaralı Lahit Fragmanı'da böyle bir durumdan bahsetmek nerdeyse imkansızdır. Çünkü temel şablonu verilmiş örneklerden tamamen farklıdır (Lev. I, Res. 1).

³⁷⁹ Örneğin ana grup girlandlı lahitleri için Bkz. Yıldız ve Şimşek, 2000: 142, 143; Koch, 2010: Res. 70. 2, Res. 71; Işık, 1998: 280.

³⁸⁰ Işık, 1998: 280.

³⁸¹ Koch, 2010, Res. 70. 2, Res. 71.

³⁸² Yıldız ve Şimşek, 2000: 142, 143.

³⁸³ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142, 143.

³⁸⁴ Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

³⁸⁵ Işık, 1993: Taf. 11. 1, 2.

³⁸⁶ Işık, 1998: 290-291.

³⁸⁷ Himmelmann, 1974: Taf. 23.

³⁸⁸ Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2.

³⁸⁹ Işık, 1993: Taf. 11. 1, 2.

Apameia³⁹⁰ ve Casino Rospigliosi/Roma³⁹¹ girlandlı lahitlerinin hepsi “Dokimeion Atölyesinin” altında değerlendirilmiştir. Bu yönden 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nda Dokimeion Atölyesinin altında değerlendirilmesi gerekiyor; fakat verilmiş olan örneklerde yapılmış olan işçilik unsurlarının hiçbirine 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nda rastlanılmamıştır. Çünkü Dokimeion atölyesinin yapmış olduğu girlandlı lahitlerde ince bir işçilik hakimdir³⁹². Burada yani Dokimeion girlandlı lahitlerinde matkap derinlikli ve lahitler yapılmış olan bezeme unsurlarında (girland, mask, Medusa başı, büst, girland taşıyıcıları Eroslar ve Victorialar vb) hem estetik açıdan hem de detaylandırma bakımından çok önem verilmiştir³⁹³. Dolayısıyla 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın işçiliği (Lev. XI, Res. 23) örneğin Dokimeion’a ait olan Konya Lahdi (Lev. XI, Res. 27a)³⁹⁴ ile karşılaştırıldığında gerek detaylandırmalardaki estetiklik gerekse matkabını derinlikli kullanılması durumu 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın Dokimeion işçiliğinden tamamen farklı olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıda yapılmış olan açıklamalardan ise şu sonuca ulaşılmaktadır: 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın temel şablonu Dokimeion ile ilişkili fakat Dokimeion atölyesine de ait değildir. Dolayısıyla 1 Numaralı Lahit Fragman’ı yerel bir atölyenin üretimi olmalıdır ki bu atölye de Dokimeion atölyesinin yerelinde olan bir atölyedir. Anadolu’da Dokimeion atölyesinin girlandlı lahitlerini üreten ve Kremna antik kentine de oldukça yakın olan tek bir yer vardır; bu da Pamphylia’dır³⁹⁵. Dolayısıyla 1 Numaralı Lahit Fragmanı hem temel şablon bakımından hem de işçilik bakımından Pamphylia tipi olan bir girlandlı lahit örneği soncuna ulaşılmıştır. Çünkü Kremna antik kentinde yapılmış olan gezi sırasında³⁹⁶ 1 Numaralı Lahit Fragmanı’na benzer bir girlandlı lahit örneğiyle karşılaşılmamıştır.

4.1.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı

2 Numaralı Lahit Fragmanı’nın genel nitelikleri sırasında; lahdin üzerinde iki girland yayının olduğu, bu girlandların defne/meşe yapraklarından oluşturulmuş

³⁹⁰ Işık, 1998: 290-291

³⁹¹ Detaylı bilgi için Bkz. Himmelman, 1974: 45-49, Taf. 23.

³⁹² Waelkens, 1982: 7.

³⁹³ Waelkens, 1982: 13.

³⁹⁴ Işık, 1998: 290-292

³⁹⁵ Waelkens, 1982: 7. Detaylı bilgi için Bkz. Özgür Turak’ın “Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu” adlı doktora çalışmasında Side atölyesine ait olan girlandlı lahitlerin detaylı çalışması yapılmıştır.

³⁹⁶ Kremna antik kentinde bu geziyi kendim yaptım.

olduğu, girland merkezlerinde de üzüm bezemelerinin yer aldığı, girland taşıyıcılarının Eros ile Victorialar'dan betimlenmiş olduğu ve ayrıca girland boşluklarında da mask ile birlikte Medusa başının yapılmış olduğu açıklanmıştır (Lev. II, Res. 2)³⁹⁷. Burada yani 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üzerinde dikkat çeken kısım ise tekne profilinin altı oldukça süslü yapılmış olmasıdır. Bu süsleme sırasında, alt profili aşağıdan yukarıya doğru; yapraklı kamış bezemesi (kamıştaki yapraklar tek tek açılmış), palmiye yaprakları, inci-boncuk dizisi ve son olarak da meander motiflerinin betimlenmiş olduğu görülmektedir. Örneğin Anadolu'da yer alan girlandlı lahitlerde, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi alt profili süslü yapmış olan Dokimeion atölyesi³⁹⁸ ile Pamphylia atölye(leri)si³⁹⁹ yer almaktadır. Bu atölyelerin dışında yine Anadolu'da yer alan diğer girlandlı lahit atölyelerinde örneğin Ephesos⁴⁰⁰, Aphrodisias⁴⁰¹, Kibyra⁴⁰², Prokonnesos⁴⁰³ gibi antik kentlerin üretimini yapmış olduğu girlandlı lahitlerin teknelerinin alt profilleri sade bir şekilde bırakıldığı yani 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi süslü bir alt profilin olmadığı arkeolojik araştırmalar sonucunda belirlenmiştir. Ya da Roma⁴⁰⁴ ve Attika⁴⁰⁵ girlandlı lahitlerine bakıldığında ise özellikle Roma'nın bazı girlandlı lahitlerinin örneğin Casino Rospigliosi'deki lahdin de alt profilin süslü olduğu gözlemlenilmiştir⁴⁰⁶; fakat burada yapılmış olan lahdin -arkeolojik araştırmalar sonucunda- Anadolu'da yer alan Dokimeion atölyesinin etkisinde yapıldığı belirlenmiştir ki Casino Rospigliosi'deki lahit alt profilinin işçiliği (Lev. XI, Res. 26), 2 Numaralı Lahit Fragmanı'ndan (Lev. XI, Res. 23) tamamen ayrı bir stilde biçimlendirildiği gözlemlenilmiştir⁴⁰⁷. Attika girlandlı lahitlerinin alt profilleri ise tıpkı Anadolu'da yer alan (Dokimeion ve

³⁹⁷ Metin içerisinde Bkz. *Üçüncü Bölüm "3.1. Genel Nitelikler"* başlığı altında iki fragmanın üzerine yapılmış olan bütün bezeme şekilleri tek tek incelenip, detaylı açıklamaları yapılmıştır.

³⁹⁸ Waelkens, 1982: 7, 13.

³⁹⁹ Waelkens, 1982: 6-9, 103-108; Turak, 2011: 3 (dip not: 5), 76, 77.

⁴⁰⁰ Turak, 2011: 57 (dip not: 218); Koch und Sichtermann, 1982: 492, 493; Işık, 1993: 13; Koch, 2001: 233, 234.

⁴⁰¹ Atalay, 2014: 148; Işık, 2007: 1, 2, 3-17, 20-40, 42-49; Cormack, 2009: 491; Koch, 2001: 235.

⁴⁰² Koch und Sichtermann, 1982: 538, 539.

⁴⁰³ Koch und Sichtermann, 1982: 484, 488; Asgari, 1977: 329, 331; Koch, 2001: 230-232.

⁴⁰⁴ Detaylı bilgi için Bkz. Himmelmann, 1974: 45-50.

⁴⁰⁵ Attika girlandlı lahitleri için Bkz. Helga Herdejürgen, *Stadtrömische und Italische Girlanden-Sarkophage*, Gebr. Mann Verlag Berlin, 1996, pp. 17-37; Dietrich Berges, "Frühe Girlanden Sarkophage in Kleinasien", ed. G. Koch, *Grabeskunst Der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, 1993, pp. 23, 24.

⁴⁰⁶ Himmelmann, 1974: Taf. 23.

⁴⁰⁷ Himmelmann, 1974: 45-50, Taf. 23.

Pamphylia girlandlı lahit atölyeleri hariç) diğer girlandlı lahit atölyelerindeki⁴⁰⁸ gibi sade bir şekilde tasarlanılmıştır. Yukarıda açıklanmış olan sebeplerden ötürü 2 Numaralı Lahit Fragmanı (Lev. XI, Res. 23), üzerindeki bezeme unsurlarından dolayı Dokimeion ve Pamphylia girlandlı lahit atölyeleri içerisinde değerlendirilmelidir. Çünkü yine yukarıda da açıklandığı gibi 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın süslü bir alt profile sahip olması hem Anadolu'daki diğer girlandlı lahit atölyelerinden (örneğin; Karia, Ionia, Bithynia gibi) hem de Roma ile Attika girlandlı lahit atölyelerinden⁴⁰⁹ ayrılmaktadır.

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın teknesinin alt profilinde yer alan süsleme öğelerinin Dokimeion ve Pamphylia ile benzerliğinin olduğu yukarıda açıklanmıştır. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta; fragmanın Dokimeion'a mı ait olduğu yoksa Pamphylia'ya mı ait olduğunun belirlenmesi gerekiyor. Bu belirlemede sırasında da 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yapılmış olan bezemelerinin işçilik stilleri devreye giriyor. Bezemelerdeki işçiliklerde örneğin girland boşluklarına yapılmış olan mask tasvirleri ile Dokimeion'a ait olan Apameia lahdi⁴¹⁰ (Lev. XI, Res. 27b) girland boşluklarındaki mask tasvirleri⁴¹¹ arasında ciddi farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların başında da Apameia lahdindeki masklarda yüksek kabartma tekniğinin uygulanmış olduğu gözlemlenirken⁴¹² 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluklarındaki masklarında ise böyle bir sistemin olmadığı gözlemlenilmiştir. Bu durumla birlikte Apameia lahdinde betimlenmiş olan masklarda, matkabın daha incelikli ve daha derinlikli (Apameia lahdinde usta, masklarda deri ile et ayrımının farkında ve burada hüznün duygusu bariz bir şekilde görülmektedir. Lahitteki masklar gerek yüzlerindeki hüznün duygusuyla olsun gerekse yüz hatlarındaki ustalıklı işçilikleriyle olsun tıpkı bir insan simasının taşa yansımış halinin temsilcisi konumundadır⁴¹³.) olacak şekilde -ustalıkla- kullanılmışken, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'daki maskta matkap sade ve derinlikli yapıdan uzak olacak bir şekilde

⁴⁰⁸ Örneğin Karia (Koch, 2001: 247, 248; Işık, 1984a: 262), Bithynia (Koch, 2001: 240), Mysia ile Troas (Işık, 1982: 131; Koch, 2001: 243; Plinius, 1938: 131), Ionia ile Lydia (Kintrup, 2017: 13-15; Koch und Sichtermann, 1982: 520; Asgari, 1977: 329) gibi antik kentlerde bulunmuş olan girlandlı lahitlerin de teknenin alt profili sade olacak şekilde (2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın alt profilinde olan süsleme öğelerinin (Lev. II, Res. 2) bulunmaması) tasarlanılmıştır.

⁴⁰⁹ Herdejürgen, 1996: 17-37; Berges, 1993: 23, 24.

⁴¹⁰ Işık, 1998: 285-287.

⁴¹¹ Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26.

⁴¹² Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26.

⁴¹³ Detaylı bilgi için Bkz. Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26.

kullanılmıştır (Lev. XII, Res. 29). Yine Dokimeion atölyesine ait olan ve bugün Antalya Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan girlandlı lahitlerdeki işçilik⁴¹⁴, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'dan tamamen ayrılmaktadır (Lev. XII, Res. 29). Çünkü Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki girlandlı lahitlerdeki bezeme unsurlarında örneğin maskları, meşe yapraklı girlandları, girland taşıyıcıları olan Eros ve Victorialar'ın⁴¹⁵ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'ndan daha işçilikli (lahdin üzerine yapılmış olan figürlerde matkap derinliği ve anatomik detaylar daha iyi) yapılmış olduğu gözlemlenmiştir. Dolayısıyla yukarıda verilmiş olan örneklerden de anlaşıldığı üzere 2 Numaralı Lahit Fragmanı Dokimeion atölyesine ait bir girlandlı lahit değildir. Çünkü 2 Numaralı Lahit Fragmanı'daki işçilik ile Dokimeion atölyesinin girlandlı lahitlerine yapmış olduğu işçilik birbiriyle benzer özellikler göstermemektedir.

Yukarıda açıklanmış olan sebeplerinde ışığında, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda yapılmış olan işçiliğin yerel bir atölyeye ait olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın hem işçilik yönünden hem de lahdin üzerine yapılmış olan bezeme unsurları yönünden Pamphylia atölyesiyle bir benzerlik göstermektedir. Örneğin bugün Antalya Arkeoloji Müzesi bahçe teşhirinde yer alan ve Lyrboton Kome'ye Side'den(?) ithal edildiği düşünülmüş olan girlandlı lahit fragmanının (Lev. XII, Res. 30)⁴¹⁶ hem üzerindeki bezeme unsurları yani meşe yapraklı girlandlar, mask, Medusa başı, süslü alt profil yapısı olması ve de işçiliği 2 Numaralı Lahit Fragmanı ile yakından ilişkilidir (Lev. XII, Res. 29). Burada 2 Numaralı Lahit Fragmanı'dan farklı olarak Antalya Arkeoloji Müzesi'nin bahçe teşhirindeki lahdin girland merkezlerine asılmış olan üzüm bezemelerini didikleyen kuşlar bulunmaktadır⁴¹⁷. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın ise Antalya Arkeoloji Müzesi'nin bahçe teşhirindeki girlandlı lahit fragmanında olduğu gibi girland merkezlerine asılmış olan üzüm bezemelerini didikleyen kuşların varlığından söz edilemez. Her iki girlandlı lahit fragmanının bezemeleri üzerinde ufak tefek farklılıklar olsa da işçilik bakımından birbirleriyle ilişkili oldukları anlaşılmaktadır. Bir başka örnek ise Side Müzesi bahçe teşhirinde yer alan girlandlı lahit fragmanıdır (Lev. XII,

⁴¹⁴ Turak, 2011: Lev. XVIII, Res. 58

⁴¹⁵ Turak, 2011: Lev. XVIII, Res. 58-61, Lev. XIX, Res. 62-65, Lev. XX, Res. 66, 67.

⁴¹⁶ Turak, 2011: 78, 359.

⁴¹⁷ Detaylı bilgi için Bkz. Turak, 2011: 78.

Res. 31)⁴¹⁸. Bu girlandlı lahit fragmanı gerek üzerindeki bezeme unsurlarıyla olsun gerekse matkabın kullanım şekliyle olsun⁴¹⁹ çalışma içerisinde değerlendirilen 2 Numaralı Lahit Fragmanı ile benzerliğinin olduğu gözlemlenilmiştir (Lev. XII, Res. 29). Side Arkeoloji Müzesi'nin teşhirinde yer alan bu lahit fragmanında⁴²⁰ da girland merkezlerinde betimlenmiş üzüm bezemelerini didikleyen kuşlar bulunmaktadır; fakat 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda böyle bir durumdan bahsetmek imkansızdır. Ayrıca Side Arkeoloji Müzesi'ndeki lahdin girland boşluğundaki mask bezemesi⁴²¹ ile 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluğundaki mask bezemesinin genel yüz hatlarının benzer olduğu gözlemlenirken; maskların başları üzerindeki diademe/taca benzer saçlarının birbirlerinden farklı olduğu gözlemlenilmiştir. Side Arkeoloji Müzesi'ndeki girlandlı lahit fragmanının maskındaki saç bezemesi, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın maskındaki saç bezemesine göre hem daha detaylı hem de farklı bir stilde yapılmış olduğu görülmektedir. Fakat her iki girlandlı lahit fragmanının arasında ufak tefek farklılıklar bulunsa da aralarındaki işçilik birbirleriyle benzer özellikler sergilemektedir. Burada yani 2 Numaralı Lahit Fragmanı ile karşılaştırılması yapılmış olan girlandlı lahitlerde dikkat edilmesi gereken en önemli nokta ise bu lahitlerin hepsinin kırık parçalardan olmasıdır. Dolayısıyla her ne kadar 2 Numaralı Lahit Fragmanı ile hem Antalya Arkeoloji Müzesi'ndeki girlandlı lahit fragmanının⁴²² hem de Side Arkeoloji Müzesi'nde girlandlı lahit fragmanının⁴²³ arasında ufak tefek farklılıklar bulunsa da lahitler kırık durumda olduğundan dolayı geriye kalan yani lahitlerin olmayan kısımları hakkında yorum yapmak imkansızdır. Böylece gerek işçilik yönünden olsun gerekse üzerinde tasvir edilmiş olan bezeme unsurları yönünden olsun 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın Pamphylia atölyesi ile bir ilişkisinin bulunduğu su götürmez bir gerçektir. Sonuç olarak 2 Numaralı Lahit Fragmanı Pamphylia atölyesine ait olan bir girlandlı lahit fragmanıdır.

4.2. Kronolojik Saptama

1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın, atölye saptaması sırasında Anadolu'da üretilmiş oldukları belirlenmiştir. Genel olarak

⁴¹⁸ Turak, 2011: 358.

⁴¹⁹ Turak, 2011: 77, 78, 358.

⁴²⁰ Turak, 2011: Lev. XXII, Res. 75.

⁴²¹ Turak, 2011: Lev. XXII, Res. 75.

⁴²² Turak, 2011: 78, 359.

⁴²³ Turak, 2011: 77, 78, 358.

Anadolu'ya bakıldığında ise ilk girlandlı lahit üretiminin Hellenistik Dönem'de başladığı belirlenmiştir⁴²⁴ ve girlandlı lahitlerin ilk üretildiği yer de Anadolu'da, Ephesos antik kenti olmuştur⁴²⁵. Hellenistik Dönem'e tarihlendirilebilen az sayıda girlandlı lahit örneği olsa da yine Anadolu'nun, Roma'dan daha önce girlandlı lahit üretiminin yapmış olduğu araştırmalar sonucunda kanıtlanmıştır⁴²⁶. Çünkü Roma⁴²⁷, girlandlı lahitlerinin üretimine İS 2. yüzyılın⁴²⁸ başında başlamışken⁴²⁹; Anadolu'da⁴³⁰ girlandlı lahit üretimi Hellenistik Dönem'de başlamıştır⁴³¹.

Çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan 1 Numaralı Lahit Fragmanı (Lev. I, Res. 1) ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı (Lev. I, Res. 2) birbirlerinden farklı iki lahit fragmanı olduğu için "*Kronolojik Saptamaları*" ayrı başlıklar halinde, Anadolu girlandlı lahitleri içerisinde değerlendirilecektir.

4.2.1. 1 Numaralı Lahit Fragmanı

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girlandlar⁴³² farklı meyvelerin ve yaprakların bir araya getirilmesi sonucunda oluşturulmuştur (Lev. I, Res. 1). Bununla birlikte meyve, çiçek ve yapraklardan oluşturulmuş girland sarmallarının ilk kez hangi tarihte kullanıldığıyla ilgili kesin bilgilerin olmamasına⁴³³ karşın; tarihlenebilir en erken

⁴²⁴ Işık, 1995: 279.

⁴²⁵ Işık, 1995: 278, 279.

⁴²⁶ Koch, 2001: 1.

⁴²⁷ Roma antik kenti, temel üretiminin ilk örneklerini "*Girlandlı Lahitler*" oluşturmuştur (Koch, 2001: 128, 129).

⁴²⁸ Girlandlı lahitler Roma'da -net olmamakla birlikte- İS 2. yüzyılın başlarında veya İS 120 yılı civarında yapıldığına yönelik düşünceler ileri sürülmüştür. İS 150'li yıllara kadar girlandlı lahitlerin yapımı yoğun bir şekilde devam ettiği görülmüştür (Koch, 2001: 128, 129).

⁴²⁹ Koch, 2001: 128, 129; Ayrıca Bkz. Girland süslemesinin ilk örneklerine ise; Roma'da, İS 1. yüzyıl ve İS 2. yüzyılın başlarında, mezar sunakları ile urnelerin üzerinde karşılaşılmıştır. Bununla birlikte girlandlı lahitlerin bazı örneklerindeki süsleme şeritlerinin, mezar sunaklarından ve urnelerden alındığı yönünde fikirler ileri sürülmüştür. Fakat detaylı bir şekilde girland süslemesi örneklerinin incelenmesini savunan görüşler de bulunmaktadır. Çünkü girland süslemesinin lahitler üzerindeki kullanımında, açıklanamamış bilgiler ve kesinleştirilememiş sorunlar vardır (Koch, 2001: 128).

⁴³⁰ Detaylı bilgi için Bkz. Metin içerisinde "*İkinci Bölümde*" Anadolu, Roma ve Attika girlandlı lahitlerinin izlemişi olduğu tarihi süreç, detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

⁴³¹ Işık, 1995: 278, 279.

⁴³² Girland(lar); çiçek, üzüm, asma yaprağı, meşe yaprağı, meşe palamudu, çam kozalağı, sarmaşık yaprağı gibi bitkilerin bir araya getirilmesi sonucunda meydana gelen bir bezeme türüdür (Işık, 1993: 9). "*Girland*" adı verilmiş olan bu bezeme türünün ilk kullanım şekli; adak törenlerinde hayvanların (koç, boğa gibi) boynuzlarına ya da ahşap sunaklara asılan çelenklerdir ve bu adak törenleri sırasında girlandlar, süs amacıyla kullanılmıştır (Işık, 2007: 1).

⁴³³ Tarkan, 2011: 40 (dip not: 111).

meyveli-yapraklı girlandlar, İÖ 2. yüzyılın başlarına ait olan; “*Bergama Yuvarlak Sunağı*” üzerindeki girlandların olduğu görüşü hakimdir⁴³⁴.

1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın üzerinde yapılmış olan genel bezeme unsurlarına bakıldığında; lahdin girland boşluklarında erkek ve kadına ait olan büstler bulunmaktadır (Lev. I, Res. 1). Buna göre Anadolu’da üretimi yapılmış olan lahitlerde girland boşluklarına portre yapımı, Traian ve Hadrian Dönemleri’nde başlanılmıştır⁴³⁵. Girland boşluklarında bulunan erkek ve kadın büstleri incelendiğinde özellikle kadın büstünün yüzünün 3/2’sinin kırık durumda olduğu görülmektedir. Dolayısıyla lahdin tarihlendirilmesi erkek büstünün üzerinden yapılacaktır. Erkek büstün saçları dalgali ve düzenlenilmiş bir dağınıklığa (erkek büstteki saçların dağınık ve dalgali olması usta tarafından bilinçli yapılmıştır) sahiptir. Saçların ön kısımları da erkek büstün alınına doğru indirilmiştir. Büstün yüz yapısı incelendiğinde ise; yüz uzun, çene küçük, alnın da dışarı doğru çıkıntılı yapılmış olduğu olduğu gözlemlenilmiştir. Özellikle erkek büstünün yüzünde sakal ve bıyık kısmının çok ince bir şekilde detaylandırılmıştır. Portre yapımında 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nın erkek büstündeki betimleme stiline, Geç Traian Dönemi (İS 98-117)⁴³⁶ içerisinde rastlanılmaktadır. Bu dönemde yapılmış olan portrelerin özellikle sakalsız olmaları ve saçların dalgali yapılması, Traian Dönemi sanatının birer yansımasıdır⁴³⁷. Örneğin bugün British Museum’da sergilen Traian büstü⁴³⁸ ile 1 Numaralı Lahit Fragmanı’nda yapılmış olan erkek büstün karşılaştırılması yapıldığında gerek saç yapıları olsun gerekse yüz şekilleri olsun birbirleriyle ne kadar çok benzedikleri görülmektedir. Dolayısıyla yukarıda açıklanmış

⁴³⁴ C. George Yavis, *Grek Altars, Origins and Typology*, ed. N. J. Dreyfus, vd., Saint Luis University Press, Missouri, 1949, pp. 147, 148.

⁴³⁵ Işık, 1998: 289.

⁴³⁶ Leyla Zoroğlu, *Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ndeki Roma Portreleri*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2010, s. 15-19.

⁴³⁷ ...Fakat yapılmış olan arkeolojik ve epigrafik araştırmaların sonucunda İmparator Traian’ın, kendisinin heykel, kabartma ve portrelerinin yapılmamasını emrettiği yönünde söylevlerine rastlanılmıştır. Dolayısıyla İmparator Traian’ın portrelerini İmparator Hadrian tarafından yaptırıldığı veya Hadrian Dönemi’nde yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır (Zoroğlu, 2010: 16 (dip not: 59)).

⁴³⁸ Chriss Scarre, *Chronicle of the Roman Emperors: The Reign By Reign Record of the Rulers of Imperial Rome*, Thames and Hudson Ltd., London, 1995, pp. 84, 90-95.

olan sebeplerinde doğrultusunda 1 Numaralı Lahit Fragmanı'da yapılmış olan erkek büstünün *Geç Traian-Erken Hadrian Dönemi* içerisinde yapıldığı anlaşılmaktadır⁴³⁹.

Sonuç olarak yukarıdaki açıklamaların da ışığında 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın tarihi, "*İS 2. yüzyılın başlarına yani 110-120 yıllarına*" tarihlendirmek yanlış olmayacaktır. Çünkü özellikle girlandlı lahit tarihlendirmelerinde eğer porte/büst var ise lahitlerin tarihlendirmeleri porte/büst üzerinden yapılır. Bu durum en önemli sebebi ise lahitlerde yapılmış olan portreler döneminin sanat anlayışını ve toplumsal özelliklerini araştırmacılara net bir şekilde sunabilmektedir⁴⁴⁰.

4.2.2. 2 Numaralı Lahit Fragmanı

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland sarmalları yaprakların bir araya getirilmesi sonucunda oluşturulmuştur (Lev. II, Res. 2). Yaprak bezememsine sahip olan girland sarmalları Anadolu'da İS 1. ve 2. yüzyılları içerisinde⁴⁴¹; Dokimeion atölyesinde⁴⁴² ise Antoninler Dönemi'nden İS 160 kadar olan süreç içerisinde görülmüştür⁴⁴³. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'da yapılmış olan bezeme unsurları tarihlendirmede çok önemli bir yere sahiptirler. Çünkü örneğin teknenin alt profili aşağıdan yukarıya doğru; yapraklı kamış bezemesi (kamıştaki yapraklar tek tek açılmış), palmiye yaprakları, inci-boncuk dizisi ve son olarak da meander motiflerinin görülmesi Dokimeion ve Pamphylia⁴⁴⁴ girlandlı lahitlerinin tipik özelliğini simgelemektedir⁴⁴⁵. Özellikle Dokimeion atölyesinin üretmiş olduğu girlandlı lahitlerinin alt profillerinde; yapraklı kamış bezemesi (kamıştaki yapraklar tek tek açılmış), palmiye yaprakları, inci-boncuk dizisi ve meander motifleriyle İS 2. yüzyılın

⁴³⁹ Traian Dönemi porte büstleri için Bkz. Mathew Owen and Igno Gildenhard, *Tacitus-Annals 15.20-23, 33-45: Latin Text Study Aids with Vocabulary and Commentary*, Open Book Published, UK, 2013, pp. 7, et al.

⁴⁴⁰ Işık, 1998: 289.

⁴⁴¹ Işık, 2007: 11, 12.

⁴⁴² 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın Dokimeion atölyesi ile karşılaştırılmasının sebebi; atölye saptaması sırasında atölyesinin Pamphylia girlandlı lahit atölyesi olduğu ve Pamphylia'nın da Dokimeion girlandlı lahit atölyesinin yerel atölyesi olması sebebiyle Dokimeion'un yapraklı girland sarmallarının ne zaman kullandığı önemli bir kıstastır (Metin içinde Bkz. "*Atölye Saptaması*" başlığı altında bu konu detaylı bir şekilde anlatılmıştır).

⁴⁴³ Waelkens, 1982: 6, 7.

⁴⁴⁴ Side girlandlı lahit atölyesi, Dokimeion atölyesinin yerel atölyesi olması sebebiyle; Side atölyesinin üretmiş olduğu girlandlı lahitlerin teknesinin alt profilinde; yapraklı bezemesi (yapraklar tek tek açılmış), palmiye yaprakları, inci-boncuk dizisi ve son olarak da meander motiflerinin bulunması gayet doğal bir durumdur (Waelkens, 1982: 7).

⁴⁴⁵ Waelkens, 1982: 13.

ilk çeyreğinden itibaren görülmeye başlamıştır⁴⁴⁶. Dokimeion girlandlı lahitlerinin alt profillerinde yer alan bu süsleme öğelerinin, Geç Traian Dönemi'nden Erken Antoninler Dönemi'ne kadar da kullanımının sürdüğü yapılmış olan araştırmalar sonucunda belirlenmiştir⁴⁴⁷. Sonuç olarak 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın alt profilinde yapılmış olan süsleme öğelerinin tarihi; *İS 2. yüzyılın II. çeyreği* olması gerekiyor. Çünkü Dokimeion girlandlı lahitlerinin teknelerinin alt profilinde palmet dizisi ve meander motifleri *İS 2. yüzyılın II. çeyreğinde* yapılmaya başlanmıştır⁴⁴⁸.

2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın girland boşluğunda Medusa başına ait olan saç tutamlarının bir kısmının betimlemesiyle karşılaşılmıştır. Fakat Medusa başının 3/2'sinin kırık olmasından dolayı tarihlendirilmesi sırasında maalesef tam bir detaya inmek mümkün değildir. Burada Medusa başından geriye kalan saç tutamlarının oldukça kalın ve dalgalı olduğu görülmektedir. Girlandlı lahitlerde Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde "Medusa başlarına", *İS 2. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren* rastlanılmaya başlanılmıştır⁴⁴⁹. Medusa başından geriye kalan saç tutamlarının dalga ve kalınlığı ise *İS 138-192 Antoninler Dönemi "Medusa başları"* içerisinde yapılmıştır⁴⁵⁰. *İS 138-192 Antoninler Dönemi* içerisinde yapılmış olan Medusa başlarının saçlarının oldukça karmaşık bir yapıda olduğu hatta saç tutamlarının kalın ve birbirinden derin açıklıklar yardımıyla ayrılmış olduğu⁴⁵¹ yani kısacası bu dönemde Medusa başlarının saç tutamlarının hepsinin birbirinden bağımsız olacak şekilde şekillendirilmiş olduğu belirlenmiştir⁴⁵². Örneğin Apameia lahdinin girland boşluğunda yapılmış olan Medusa başının saç tutamları da⁴⁵³ tıpkı 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi birbirinden bağımsız, kalın ve dalgalı olacak şekilde tasarlanılmıştır.

Girlandlı lahitlerde mask tasvirleri Antoninler Dönemi içerisinde yapılmaya başlanmıştır⁴⁵⁴. 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda girland boşluğunda yapılmış olan bir

⁴⁴⁶ Waelkens, 1982: 13.

⁴⁴⁷ Waelkens, 1982: 13.

⁴⁴⁸ Waelkens, 1982: 13.

⁴⁴⁹ Stroka, 1996: 466, 467.

⁴⁵⁰ Fahri Işık, "Ein Wiedergefunderer Girlandensarkophag in Milet", *İstanbul Miteulungen* 36, 1986, pp. 178.

⁴⁵¹ Işık, 1986: 178.

⁴⁵² Işık, 1986: 178.

⁴⁵³ Konya Lahdi için Bkz. Işık, 1998: 290-292.

⁴⁵⁴ Waelkens, 1982: 9.

Trajedi Maskı betimlemesi bulunmaktadır. Yapılmış olan betimlemede dikkatli bir şekilde incelendiğinde; saçlarının üst kısımlarının ince dalgalı, aşağıya doğru indirilmiş olan iki tutam saçında tokalarla tutturulmuş olduğu görülmektedir. Maskın oldukça etli bir yüz yapısı ve yuvarlak bir çene dizaynı vardır. Badem şeklinde gözleri bulunan maskın ağzı da açık olacak şekilde tasarlanılmıştır. Bir diğer dikkat çeken nokta ise maskın yüzünün insan simasını andıracak şekilde betimlenmiş olmasıdır. Sanki mask insan simasına yakın olacak biçimde yapılmıştır ki bu durum tarihlendirme açısından çok önemlidir. Özellikle girlandlı lahitlerde yapılmış olan bu tarz mask betimlemelerinin gelişim evrelerinde yani insansı yüz simasını daha çok Antoninler Dönemi içerisinde görülmektedir⁴⁵⁵. Örneğin Apameia lahдинin girland boşluğuna yapılmış olan masklarında⁴⁵⁶ 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nda olduğu gibi insansı bir yüz simasına sahip oldukları görülmektedir. Ya da bir başka örnek ise Laodikeia girlandlı lahдинin girland boşluklarına yapılmış olan mask betimlemeleridir⁴⁵⁷. Burada da masklar insansı bir yüz simasına benzeyecek şekilde yapılmıştır⁴⁵⁸.

Sonuç olarak yukarıda anlatılmış olan tüm veriler toplanıldığında; 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üzerindeki bezemelerinde etkisiyle tarihinin *İS 2. yüzyılın II. çeyreği* içerisinde yapılmış olması gerekiyor. Çünkü betimlenmiş olan bazı bezemeler örneğin Medusa Başı ve Trajedi Maskı *İS 2. yüzyılın I. çeyreğinde* görülürken; teknelerin alt profillerinde yapılmış olan meander motifi ve inci boncuk dizisi ise *İS 2. yüzyılın II. çeyreğinde* görülmüştür. Bu yüzden bu fragmanın üzerine yapılmış olan bezemeler arasında zamansal farklılıkların bulunması, 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın tarihini *İS 2. yüzyılın II. çeyreğinde* değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

4.3. İkonografik Anlatım

Çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan lahit parçalarının her ikisinde de girland sarmalları bulunmaktadır. Girlandlar; çiçek, asma yaprağı, meşe yaprağı, çam kozalağı, çeşitli meyve-sebze, üzüm, vb. gibi unsurların kurdele yardımıyla bir araya getirilerek oluşturulan bir bezeme biçimi olarak arkeoloji bilimi içerisinde

⁴⁵⁵ Waelkens, 1982: 9.

⁴⁵⁶ Konya Lahdi için Bkz. Işık, 1998: 290-292.

⁴⁵⁷ Waelkens, 1982: **Taf.** 7, 1-4; Koch und Sichtermann, 1982: 531, **Taf.** 527.

⁴⁵⁸ Waelkens, 1982: **Taf.** 7, 1-4; Koch und Sichtermann, 1982: 531, **Taf.** 527.

tanımlanmıştır⁴⁵⁹. Lahitlerde yapılmış olan bu girland bezemeleri, önceleri ahşap sunakların üzerinde, sonrasında ise; Geç Hellenistik ve Erken Roma Dönemleri içerisinde yapılmış olan sunaklarla birlikte lahitlerde kullanım görmüştür⁴⁶⁰.

İkonografik açıdan bakıldığında lahitlerde yapılan girland sarmalları ve diğer süslemeler (Medusa başı, mask, portre gibi), tamamen “Öteki Dünya” düşüncesiyle alakalı bir durumdur⁴⁶¹. Dolayısıyla özellikle Roma Dönemi içerisinde yapılmış olan girlandlı lahitlerdeki bütün bezeme unsurlarının bir anlamı bulunmaktadır⁴⁶². Örneğin, girland sarmallarını ya başları üzerinde ya da omuzları üzerinde taşıyan Victoria ve Eroslar; ölen kişinin/kişilerin ruhunu, öbür tarafta/dünyada meyve ve yapraklardan meydana gelen süslemelerle karşılamak amacıyla işlenmiştir⁴⁶³. Hatta bu karşılama töreni, Victoria’nın ellerinde tuttuğu palmiye yapraklarıyla da taçlandırılmıştır.⁴⁶⁴ Sonuç olarak girlandlı lahitler üzerinde hakim olan bu ve buna benzer düşünce tarzları/şekilleri, lahitlerde döneminin modası haline gelmiştir⁴⁶⁵. Roma Dönemi içerisinde üretilmiş olan girlandlı lahitlerde, bazı unsurların kalıplaştığı ve kalıplaşmış unsurların da pek dışına çıkılmadığı araştırmacılar tarafından gözlemlenilmiştir⁴⁶⁶. Örneğin; lahitlerde yapılmış olan girland sarmallarını omuzları ya da başları üzerinde taşıyanlar genellikle Victoria ve Eroslar’dır⁴⁶⁷. Victorialar girlandlı lahitlerin her zaman köşelerinde konumlandırılmışken; Eroslar’da girlandların ortasında yer alacak şekilde konumlandırılmıştır⁴⁶⁸. Bir başka örnek de lahitlerin girland boşluklarında genellikle Medusa başları, bitkisel bezekli rozetler⁴⁶⁹, portler gibi bezeme unsurlarının yapılmasıdır⁴⁷⁰. Dolayısıyla yukarıda verilmiş örneklerden de anlaşıldığı üzere girlandlı lahitlerde Roma Dönemi içerisinde tasarlanılmış olan bütün bezeme unsurlarının bir propagandasının yani bir amacının olduğudur⁴⁷¹. Lahitlerde

⁴⁵⁹ Işık, 1993: 9, 10.

⁴⁶⁰ Işık, 1993: 9, 10.

⁴⁶¹ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.

⁴⁶² Işık, 2007: 78.

⁴⁶³ Şimşek, 1998: 55.

⁴⁶⁴ Yıldız ve Şimşek, 2000: 142.

⁴⁶⁵ Şimşek, 1998: 55.

⁴⁶⁶ Şimşek, 1998: 54, 55.

⁴⁶⁷ Şimşek, 1998: 54, 55.

⁴⁶⁸ Şimşek, 1998: 54, 55.

⁴⁶⁹ “Çiçek” şeklinde oluşturulan bitkisel bezekli rozetler; Hellenistik Dönem öncü örneklerinde ve Pisidia kentlerindeki Hellenistik osthokleri üzerinde betimlemeleri görülmüştür (Köse, 2004: 463).

⁴⁷⁰ Şimşek, 1998: 54, 55.

⁴⁷¹ Işık, 2007: 78.

betimlenmiş olan hiçbir bezeme unsuru öylesine yapılmamıştır ya da rastgale ortaya çıkmamıştır⁴⁷². Örneğin girlandlı lahitlerdeki “Medusa Başları”nın⁴⁷³ yapılmasının amacı; mezarın korunması ve mezara bekçilik yapması içindir⁴⁷⁴. Ya da örneğin trajedi masklarının lahitlerde kullanılması Dionysos kültürüyle ilişkilidir⁴⁷⁵; masklar lahitlerde hüznün simgesi olmuştur⁴⁷⁶.

Sonuç olarak 1 Numaralı Lahit Fragmanı (Lev. I, Res. 1) ile 2 Numaralı Lahit Fragmanı’da (Lev. II, Res. 2) yapılmış olan bütün bezeme unsurlarının bir amacının olduğu ve bu yapılmış olan bezeme unsurlarının yaşayan insanlara bir mesaj iletmek amacıyla yapıldığı anlaşılmıştır.

⁴⁷² Işık, 2007: 78.

⁴⁷³ Medusa; Eski Yunan Mitolojisi’nde Medusalar’dan ölümlü olan bir kız kardeşi tanıtmaktadır. Saçları yılanlarla örülü, tunç elli ve altın kanatlı olan Medusalar’ın başlıca özellikleri; etrafa korku salmak ve bakışlarıyla insanları taşa çevirmektir. Medusa’nın bu durumuna son veren ise Perseus’tur. Perseus, Medusa’nın başını kesip Artemis’e hediye etmiştir (Erhat, 1972: 201). Roma Dönemi girlandlı lahitlerinde “Medusa Başı” tasvirlerine İS 2. yüzyılın ilk çeyreğinde kullanım görmüştür (Strocka, 1996: 466, 467).

⁴⁷⁴ Şimşek, 1998: 3, 4.

⁴⁷⁵ Işık, 2007: 82 (dip not: 247).

⁴⁷⁶ Işık, 2007: 82 (dip not: 250).

SONUÇ

Çalışma kapsamında değerlendirilmiş olan Fragmanların atölye ve işçilik araştırmaları sonucunda Pamphylia atölyesiyle benzerliklerin olduğu tespit edilmiştir. 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nı (Lev. I, Res. 1), Burdur İli'nin Bucak İlçesi'ne bağlı Çamlık Köyü'nde ikamet eden “*Mevlüt EROL*” isimli vatandaşın, 1974 yılında satın alınarak müzeye getirilmiştir. Burdur Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nden elde edilen bilgilerin doğrultusunda, buluntu yerinin Çamlık Köyü olduğu öğrenilmiştir. Buluntu yerinden yola çıkılarak Kremna ile ilişkisi olduğu düşünülen eseri, karşılaştırabileceğimiz başka bir Kremna lahdi bilinmemektedir. Bu sebeple 1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üzerinde yer alan büstten yola çıkılarak, yine aynı kentte ele geçmiş olan heykeltıraşlık eserleri ile bir bağı olup olmadığı araştırılmıştır. Ancak Kremna'ya ait olduğu bilinen heykellerde⁴⁷⁷ başlarının eksik olması nedeniyle lahtimizim üzerinde bulunan büstü karşılaştırabileceğimiz bir örnek bulunamamıştır. Kremna'da günümüze kadar yapılan kazılar, sadece müze denetiminde yapılmış olan kurtarma çalışmalarından ibarettir, kentte henüz sistemli bir kazı çalışmasının başlamamış olması nedeniyle elimizdeki veriler sınırlıdır. Hiç şüphesiz, ileriki dönemlerde yapılacak olan kazı çalışmaları sonucunda kente ait bir atölye olup olmadığı konusunda daha kesin verilere ulaşmak mümkün olacaktır. Ancak şu anda mevcut verilere dayanarak bu konu hakkında bir yorumda bulunmak mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın (Lev. II, Res. 2) ise nerede bulunduğu konusunda bir bilgi yoktur.

Çalışma kapsamında yapılmış olan teknik⁴⁷⁸ ve teorik⁴⁷⁹ araştırmaların sonucunda özellikle 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın atölyelerinin; Anadolu'da Pamphylia Bölgesi'ne ait Pamphylia Tipi Lahit olduğudur. Çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan bu Fragmanlar aynı lahit atölyesine ait olduğu konusu, girlandlı lahit parçalarında kullanılmış olan bezeme unsurlarından ve işçiliklerinden yola çıkılarak saptanılabilmiştir. Bu tespit aşaması sırasında da 1 Numaralı Lahit Fragmanı ile 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üzerindeki bezeme unsurlarından yola çıkılarak “Karşılaştırmalı Arkeoloji Yöntemi” uygulanmıştır.

⁴⁷⁷ İnan, 1970: 50-99.

⁴⁷⁸ Teknik araştırmalar; Fragmanların fotoğraf çekimleri ile ölçümlerinin belirlenmesi çalışmalarıdır.

⁴⁷⁹ Teorik araştırmalar; Fragmanların bibliyografya ve literatür çalışmalarıdır.

Karşılaştırmalı Arkeoloji Yöntemi çerçevesinde; Anadolu, Roma, Attika'da yer alan girlandlı lahit örnekleri baz alınarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Fragmanlar Anadolu'ya ait olduğu ve bununla beraber Anadolu'da yer alan Pamphylia Bölgesi'ndeki Pamphylia girlandlı lahit atölyesi tarafından üretilmiş oldukları tespit edilmiştir⁴⁸⁰. Yapılan araştırmalar sonucunda, 1 ve 2 Numaralı Fragmanlar'ın daha önceki girlandlı lahit araştırmaları sırasında hiçbir şekilde çalışılmamış olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Burdur Arkeoloji Müzesi bahçe teşhirinde yer alan 1 ve 2 Numaralı Fragmanlar ilk bilimsel araştırma çalışması da bu tez içerisinde yapılmıştır.

1 Numaralı Lahit Fragmanı'nın en önemli özellikleri olarak girlandlarının meyveli ve yapraklı olarak birbirinden farklı olarak verilmesi; girland taşıyıcısı olarak Attis figürüne ait betimlemenin yapılması girlandlı lahitler tipolojisinde bir ilk olarak işlenmiştir.

Sonuç olarak Burdur Arkeoloji Müzesi'nde yer alan 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı'nın üretim yerlerinin Pamphylia tipi girlandlı lahitler olduğu belirlenmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta ise özellikle Pamphylia Bölgesi'nde mermer ocaklarının bulunmamasıdır⁴⁸¹. Mermer ocakları bulunmayan Pamphylia bu açığı kapatmak için Dokimeion ve Prokonnesos'tan hem mermer hem de girlandlı lahit ihracatında bulunmuştur⁴⁸². Özellikle daha önceki süreçlerde yapılmış olan çalışmalar sonucunda Pamphylia'da yer alan Perge ve Side işliklerinde yoğun bir şekilde Dokimeion'a ait olduğu düşünülen girlandlı lahitlerle karşılaşmıştır⁴⁸³. Bu bağlamda M. Waelkens⁴⁸⁴, Ö. Turak⁴⁸⁵, G. Koch⁴⁸⁶ gibi bilim insanlarının yaptığı çalışmalar sonucunda; Pamphylia'da bulunan girlandlı lahit atölyelerinin Dokimeion'un⁴⁸⁷ yerel atölyesi olduğu yönünde görüşler belirtilmiştir⁴⁸⁸. Dolayısıyla bu bağlamda Pamphylia'da üretilmiş olan pek çok girlandlı lahdin

⁴⁸⁰ Metin içerisinde detaylı bilgi için Bkz. "Atölye ve İşçilik" başlığı altında gerekli olan tüm açıklamalar yapılmıştır.

⁴⁸¹ Asgari, 1979: 349.

⁴⁸² Waelkens, 1982: 105.

⁴⁸³ Waelkens, 1982: 105.

⁴⁸⁴ Waelkens, 1982: 104, 105.

⁴⁸⁵ Turak, 2011: 70-90.

⁴⁸⁶ Koch, 2001: 257.

⁴⁸⁷ Turak, 2011: 70-90; Ayrıca Bkz. G1-G39.

⁴⁸⁸ Turak, 2011: 70-90; Ayrıca Bkz. G1-G39.

üzerinde, Dokimeion atölyesinin etkileri bulunmaktadır⁴⁸⁹. Yani kısacası buralarda üretilmiş olan girlandlı lahitlerin bezeme unsurlarının (örneğin masklar, girlandlar, büstler, Medusa başları, üzüm ya da haşhaş bezemeleri, Ion-Kymation, meander motifleri vb) Dokimeion üretimi olan girlandlı lahitlerin bezeme unsurlarıyla benzerlik göstermektedir. Fakat Pamphylia'da üretmiş girlandlı lahitler ile Dokimeion'un üretmiş olduğu girlandlı lahitler arasında işçilik yönünden farklar bulunmaktadır. Örneğin Dokimeion'a ait olan Apameia lahdinin işçiliği (Lev. XI, Res. 27b)⁴⁹⁰ ile Side'de bulunan girlandlı lahdin işçiliği (Lev. XII, Res. 31)⁴⁹¹ arasında ciddi anlamda farklılıklar bulunmaktadır ki bu farklılıkların başında da matkabın kullanım şekli gelmektedir. Özellikle 1 Numaralı Lahit Fragmanı ve 2 Numaralı Lahit Fragmanı üzerinde her ne kadar Dokimeion atölyesinin bezeme unsurlarına rastlanılsa da matkabın derinlikli kullanılması olgusu Apameia lahdinde⁴⁹² (Lev. XI, Res. 27b) ve Konya girlandlı lahdinde⁴⁹³ (Lev. XI, Res. 27a) olduğu gibi maalesef yoktur. Bu bağlamda çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan bu lahitlerin Dokimeion atölyesine ait olan yerel atölyelerde üretilmiş oldukları ve bu atölyesinde çalışma içerisinde değerlendirilmiş olan lahitlerin işçilik stillerinden Pamphylia tipi girlandlı lahitler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

⁴⁸⁹ Turak, 2011: 70-90; Ayrıca Bkz. G1-G39; Waelkens, 1982: 104, 105; Koch, 2001: 257; Asgari, 1979: 349.

⁴⁹⁰ Yılmaz ve Şimşek, 2000: Fig. 26.

⁴⁹¹ Turak, 2011: Lev. XXII, Res. 75.

⁴⁹² Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig 26.

⁴⁹³ Işık, 1998: Taf. 113.4.

KATALOG

KAT. NO. 1

Envanter No	:	K. 373. 32. 74
Kazı No	:	Yok
Eserin Adı	:	1 Numaralı Lahit Fragmanı
Malzeme	:	Mermer
Bulunduğu Yer	:	Burdur İli'nin Bucak İlçesi'ne Bağlı Çamlık Köyü
Dönemi	:	Roma İmparatorluk Dönemi (Geç Traian- Erken Hadrian Dönemi)
Tarihi	:	İS 110-120
Müze Geliş Tarihi	:	23.08.1974
Müze Geliş Şekli	:	Satın Alma
Müzedeki Yeri	:	Burdur Arkeoloji Müzesi Bahçe Teşhiri
Literatür	:	Yok
Ölçümleri	:	Yükseklik: 60 cm (Korunmuş Olan) Genişlik: 146 cm (Korunmuş Olan) Cidar Kalınlığı: 7 cm Lahit Silmesi: 7.5 cm

Eserin Tanımı : Yüksek kabartma tekniğinin uygulandığı lahit, kırık iki parça olarak getirilip birleştirilmiştir. Pervazı dışarı doğru çıkıntılıdır ve pervaz altında İon Kymation ile İnci-Boncuk dizisinin betimlemesi yer almaktadır. Taşıyıcı olan Victoria'nın sadece bel ve etek kısmı görülmektedir. Kadın ve erkek büstler girlandların ortasında betimlenmiştir. Orta girland taşıyıcısı olarak Eros figürünün alt tarafı (bacak) yoktur. Girlandlar farklı sebze ve meyvelerin bir araya getirilmesi sonucunda oluşmuştur.

KAT. NO. 2

Envanter No	:	K. 186.41.89
Kazı No	:	Yok
Eserin Adı	:	2 Numaralı Lahit Fragmanı
Malzeme	:	Mermer
Bulunduğu Yer	:	?
Dönemi	:	Roma İmparatorluk Dönemi (Antoninler Dönemi)
Tarihi	:	İS 2. Yüzyılın II. Çeyreği
Müze Geliş Tarihi :		03.10.1989 / Tesellüm No. 65/41
Müze Geliş Şekli :		Burdur Asliye Ceza Mahkemesinin 1987/152 Say. Kararıyla İsmet Örs'ten Müsadere (150.000 / Yüz Elli Bin TL)
Müzedeki Yeri	:	Burdur Arkeoloji Müzesi Bahçe Teşhiri
Literatür	:	Yok
Ölçümleri	:	Yükseklik: 82 cm (Korunmuş Olan) Genişlik: 104 cm (Alt Profil/ Korunmuş Olan) Cidar Kalınlığı: 7.5 cm Bordür Genişliği: 24 cm

Eserin Tanımı :

Orta grenli beyaz mermerden yapılmış lahde ait uzun yüzün yan panosudur. Yüksek kabartma olarak işlenmiştir. İki girland arasında cepheden bir Eros figürü yer almaktadır. Solda köşe figürü olarak bir Victoria'nın bulunduğu anlaşılmakta; ancak kırıktır. Soldaki girlandın içinde bir mask yer almaktadır; sağdaki girlandın içinde Medusa Başı kırık durumdadır ve saçlarının bir tutamı görülmektedir. Altta meander, inci-boncuk dizisi ve palmiye deseninden oluşan geniş bir kabartma bordür vardır.

BİBLİYOGRAFYA

1. ANTİK KAYNAKLAR

Herodotos, (2012), *Herodot Tarihi*, çev. M. Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Plinius, (1938), *Naturalist Historia: Praefatio, Libri, I-II*, ed. E. H. Warmington, Cambridge-Massachusetts Harvard University Press London.

Strabon, (2015), *Geographika: Antik Dönem Coğrafyası Kitap XII-XIII-XIV*, çev. A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Vitruvius, (2005), *Mimarlık Üzerine On Kitap*, çev. S. Güven, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları, Ankara.

2. MODERN KAYNAKLAR

Albustanlıoğlu, T., (2000), *Dokimeion Antik Mermer Ocağı ve İhracat Potansiyeli*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Albustanlıoğlu, T. (2001), “Dokimeion Mermer Ocağı”, *İDOL: Arkeoloji ve Arkeologlar Derneği Dergisi*, S.9, Ankara, s. 12-22.

Albustanlıoğlu, T., (2006), *Dokimeion Işığında Roma İmparatorluk Döneminde Mermer Kullanımı: İmparatorluk Yönetimindeki Anadolu Mermer Ocaklarının İşletme Stratejisi ve Organizasyonu*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji (Klasik Arkeoloji) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.

Asgari, N., (1977), “Die Halbfabrikate Kleinasiatischer Girlandensarkophage und ihre Herkunft”, *Archaeologischer Anzeiger*, pp. 329-382.

Asgari, N. (1978), “Roman and Byzantine Marble Quarries of Prokonnesus”, ed. E. Akurgal, *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology*, Vol. 1, Ankara-İzmir, pp. 467-480.

Asgari, N., (1979), “Anadolu’da Antik Mermer Ocakları”, *VIII. Türk Tarih Kongresi, C.I*, Ankara, s. 451-457.

- Asgari, N., (1981), “Uşak Selçukler ve Çevresinden Roma Çağı Lahitleri ve Mermer Ocakları”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, S.XXVI-2, Ankara, s. 11-47.
- Asgari, N., (1981), “Marmara Adası Saraylar Köyü 1979 Yılı Çalışmaları” *II. KST-1980*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 161-162.
- Asgari, N., (1982), “Marmara Adası Saraylar Köyü 1980 Yılı Çalışmaları”, *III. KST-1981*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 117-118.
- Asgari, N., (1983), “Prokonnesos (Saraylar Köyü) Araştırması 1981”, *IV. KST-1982*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 333-335.
- Asgari, N. (1987), “Prokonnesos-1986 Çalışmaları”, *V. AST-1987*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 147-155.
- Asgari, N., (1988), “Prokonnesos-1987 Çalışmaları”, *VI. AST-1988*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 233-246.
- Asgari, N., (1988), “Prokonnesos Çalışmaları”, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 147-155.
- Asgari, N., (1989), “Prokonnesos-1988 Çalışmaları”, *VII. AST-1989*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 93-110.
- Asgari, N., (1991), “Prokonnesos-1990 Çalışmaları”, *IX. AST-1991*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 311-332.
- Asgari, N., (1993), “Prokonnesos-1992 Çalışmaları”, *XI. AST-1993*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 483-504.
- Asgari, N., (1995), “Prokonnesos-1993 Çalışmaları”, *XII. AST-1994*, T.C. Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 99-121.
- Asgari, N., (?), *Anadolu’da Antik Mermer Ocakları*
- Aslan, N., (2019), *Roma Dönemi Konut Mimarisinde Avlu Kullanımı ve Kültürel Kimlik İlişkisi: Ephesos, Priene, Aphrodisias, Kremna, Sia, Zeugma Örnekleri*

Işığında, T.C. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Arıhan, K. S., (2007), *Karia Bölgesi Ölü Gömme Adetleri*, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Antropoloji (Paleoantropoloji) Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Atalay, R., (2014), “Afrodisias Heykel Okulu”, *Ulakbilge Dergisi*, C.2, S.3, Eskişehir, s. 140-149.

Atvur, O., (2014), *Aphrodisias*, Korpus Kültür ve Sanat Yayıncılık Tic. Ltd. Şti., İstanbul.

Bear, D. T., (1993), “Dokimeion’dan Yeni Yazıtlar”, *XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 111-121.

Berges, D., (1993), “Frühe Girlanden Sarkophage in Kleinasien”, ed. G. Koch, *Grabeskunst Der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, pp. 23-33.

Cormack, S., (2009), “Reviewed Work(s): Girlanden-Sarkophage aus Aphrodisias by Fahri Işık, Joyce M. Reynolds and Charlotte Rouche”, *American Journal of Archaeology*, Vol. 113, No. 3, Archaeological Institute of America, pp. 491-492.

Corsten, T., (2005), “Kibyra 2004”, ed. K. Olşen, F. Bayram ve A. Özme, *AST-23. C.1.*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Antalya, s. 19-20.

Çankaya, A., (2013), “Burdur’un Zengin Geçmişinden Görkemli Bir Kent: Kremna”, ed. R. Oğraş, *Göller Bölgesi Ulusal Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi*, C. 1, S. 2, s. 1-3.

Çelik, A., (2010), *Adana Müzesi Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Adana.

- Eren, K., (2017), “Aphrodite’nin Kenti Aphrodisias”, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Hürriyet Gazetesi, İstanbul.
- Erhat, A., (1972), *Mitoloji Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Gündüz, M., (2014), *Antiochia, Sagalassus ve Kremna’da Bulunmuş Heykellerin Bağlamı*, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.
- Herdejürgen, H., (1996), *Stadtrömische und Italische Girlanden-Sarkophage*, Gebr. Mann Verlag Berlin, pp. 17-37.
- Herdejürgen, H., (1996), “Girlandensarkophage des 3. Jahrhunderts Bemerkungen zur Chronologie”, *Archaeologischer Anzeiger*-3, pp. 495-496.
- Himmelman, N., (1974), “Kleinasiatischer Sarkophage in Rom.”, *Mansel’e Armağan*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, pp. 45-52.
- Işık, F., (1977), “Zur Datierung des Verschollenen Girlandensarkophags aus Alaşehir”, *Archaeologischer Anzeiger*, pp. 380-383.
- Işık, F., (1992), “Zum Produktionsbeginn von Halbfabrikaten Kleinasiatischer Girlandensarkophage”, *Archaeologischer Anzeiger*, pp. 121-145.
- Işık, F., (1982), “Kleinasiatischen Girlandensarkophage mit Plaster oder Säulenarchitektur”, *Jahreshefte des Österreichischen Archaeologischen Instituts*, Beiblatt-53, pp. 30-146.
- Işık, F., (1984a), “Die Sarkophage von Aphrodisias”, ed. B. Andreae, *Symposium Über Die Antiken Sarkophage Pisa 5-12 September 1982*, Verlag des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, pp. 243-281.
- Işık, F., (1984b), “Zur Sarkophagkunst in Pontus Galaticus”, ed. B. Andreae, S. Settis, *Colloquio Sul Reimpiego Dei Sarcofagi Romani Nel Medioevo Pisa 5.-12. September 1982/Marburger Winkelmann Programm-1983*, Verlag Des Kunstgeschichtlichen Seminars Marburg/Lahn, pp. 275-285.

- Işık, F., (1986), “Ein Wiedergefundener Girlandensarkophag in Milet”, *İstanbul Mitteilungen* 36, pp. 161-181.
- Işık, F., (1993), “Zur Kontinuitätsfrage der Kleinasiatischen Girlandensarkophage Während des Hellenismus und der Frühen Kaiserzeit”, ed. G. Koch, *Grabeskunst Der Römischen Kaiserzeit*, Verlag Philipp Von Zabern, Mainz Am Rhein, Germany, pp. 9-21.
- Işık, F., (1998), “Zu Produktionsbeginn und Ende der Kleinasiatischen Girlandensarkophage der Hauptgruppe”, ed. G. Koch, *Akten Des Symposiums ‘125 Jahre Sarkophag-Corpus’ Marburg 4-7 October 1995/Sarkophag-Studien Band: 1*, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein, pp. 278-294.
- Işık, F., (2010), “Anadolu-Lydia Uygarlığı: Lydia’nın ‘Hellenleşmesi’ Görüşüne Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Anadolu/Anatolia Dergisi* S.36, Ankara, s. 65-97.
- Işık, F., (2015), “Arkeolojik Bulgular Işığında Milyas”, *Anadolu* 41. s. 187-237.
- Işın, G., (1994), “The Easternmost Rock Tomb in Lycia: ‘Topal Gavur’ at Asartaş”, *Lydia I*, pp. 68-77.
- İnan, J., (1975), *Side’nin Roma Devri Heykeltraşlığı*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- İnan, J., (1970), “Kremna Kazı Raporu”, *Türk Arkeoloji Dergisi*, 19, 2, s. 51-97.
- Karakulak, K. Y., (2016), *Antik Kentlerin Coğrafi Bilgi Sistemleri İle Yerleşim İlkelerinin Araştırılması: Pergamon ve Ephesos*, T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Enformatik Anabilim Dalı Bilgisayar Ortamında Sanat ve Tasarım Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Koch, G., Sichtermann, H., (1982), *Römische Sarkophage*, ed. F. Sinn-Henninger, C. H. Beck’sche Verlagsbuchhandlung München, Germany.
- Koch, G. (2001), *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. Z. İlkelen, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- Koch, G., (2010), *Türkiye'deki Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri*, çev. B. Varkıvaç, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Korkut, T., (2006), *Girlanden-Ostotheken aus Kalkstein in Pamphylien und Kilikien: Untersuchungen zu Typologie, Ikonographie und Chronologie*, Verlag Philipp von Zabern Mainz am Rhein, Germany.
- Kürkçü, M., (2015), “Ariassos ve Kremna’da Gözlemlenen Su Sistemleri ve Sarnıçlar Hakkında Bir Değerlendirme”, *Mediterranean Journal of Humanities* mjh.akdeniz.edu.tr, V/1, s. 301-311.
- Kintrup, C., (2017), “Attische Sarkophage aus Ephesos: Mit einem Beitrag von Walter Prochaska”, *Ergänzungshefte Zu Den Jahresheften Des Österreichischen Archäologischen Institutes Heft 16*, Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
- Levick, B., (1967), *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Clarendon Press, Oxford.
- Mansel M. A., Akarca, A., (1947), *Perge’de Kazılar ve Araştırmalar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Marksteiner, T., (1995), “Der Istlada Survey: Die Kampagne 1994”, ed. İ. Eroğlu vd., *AST-XIII. C.II.*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, pp. 89-95.
- Marksteiner, T., (1998), “Der Istlada-Survey: Die Kampagne 1997”, ed. K. Olşen vd., *AST-XVI. C.III.*, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Tarsus, pp. 373-375.
- Metin, H., (2013), “Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması”, ed. R. Oğraş, Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi Ayrıntı, C. 1, S. 2, s. 46.
- Metin, H., (2014), “Kremna Antik Kenti Kuzey Yayılımı Hakkında İlk Gözlemler”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 6/11, s. 1-27.
- Metin, H., (2015), “Kremna Araştırmalarında Yeni Bulgular”, ed. Ş. Kazan Nas, *I. Teke Yöresi Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, C. 1, Mehmet Akif Ersoy

Üniversitesi Rektörlüğü Teke Yöresi Halk Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi, Burdur, 2015, s. 655-666.

Metin, H., (2015), “Kremna ve Çevresi Yüzey Araştırması 2015 Sonuç Raporu”, Kültür ve Turizm Bakanlığı Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, s. 1-64.

Mitchell, S., (1986), “Kremna ve Sagalassus Çalışması”, *IV Araştırma Sonuçları Toplantısı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara, s. 167-170.

Owen, M., Gildenhard, I., (2013), *Tacitus-Annals 15.20-23, 33-45: Latin Text Study Aids with Vocabulary and Commentary*, Open Book Published, UK.

Özsait, M., (1985), *Anadolu’da Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidia Tarihi*, Simurg Yayınevi, İstanbul.

Özer, E., (2005), “Amasyalı Strabon ve Anadolu Madenleri-I”, Maden Mühendisleri Odası: Madencilik Bülteni Kültür-Sanat Dergisi, S. 72, Ankara, s. 48-50.

Sevin, V., (2007), *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I*, ADTYK Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Scarre, C., (1995), *Chronicle of the Roman Emperors: The Reign By Reign Record of the Rulers of Imperial Rome*, Thames and Hudson Ltd., London.

Strocka, V. M., (1996), “Datierungskriterien Kleinasiatischer Girlandensarkophage”, *Sonderdrucke aus der Albert Ludwigs Universität Freiburg*, Archäologischer Anzeiger-3, pp. 455-473.

Şimşek, C., (1998), “Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri”, Arkeoloji ve Sanat Dergisi-85, İstanbul, s. 2-28.

Tarkan, D., (2011), *Kibyra Kabartmalı Sunakları: Tip, Biçem ve Atölye*, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Antalya.

- Theodora, S., Jim, F., (2017), “Salvation and Ancient Mystery Cults” Archiv für Religionsgeschichte, 18, pp. 255-281.
- Turak, Ö., (2011), *Roma Dönemi Pamphylia Lahitleri ve Atölye Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Umar, B., (2008), *Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi Pisidia*, İnkilap Kitabevi, İstanbul.
- Vermaseren, M., J., (1987), *Corpus Cultus Cybelae Attisdisque: I. Asia Minor*, edt. Leiden, E.J. Brill.
- Yıldız, H., Şimşek, C., (2000), “Laodikeia Ana Küme Girlandlı Lahitleri (A ve B)”, *Ricerche Archeologiche Turche Nella Vella Del Lykos*, Università Di Lecce: Scuola di Specializzazione in Archeologia Classica e Medioevale-6, pp. 141-165.
- Yavis, C. G., (1949), *Grek Altars, Origins and Typology*, edt. N. J. Dreyfus, vd., Saint Luis University Press, Missouri.
- Zoroğlu, L., (2010), *Anadolu Medeniyetleri Müzesi’ndeki Roma Portreleri*, T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Waddington, W. H., (1853), *Voyage En Asie-Mineure Au Point De Vue Numismatique*, edt. C. M. Rollin, Au Bureau De La Revue Numismatique, Paris.
- Waelkens, M., (1982), *Dokimeion: Die Werkstatt Der Repräsentativen Kleinasiatischen Sarkophage Chronologie und Typologie Ihrer Produktion*, Gebr. Mann Verlag Berlin.

3. İNTERNET KAYNAKLARI

URL-1:

<https://www.yavuzcekirge.com/?p=7562>, (02.02.2020) (Kremna (Κρεμνα) Antik Kenti Haritası)

URL-2:

www.theatrum.de/651.html, (02.02.2020) (Kremna (Κρεμνα) Antik Kenti Planı)

URL-3:

<http://www.salihsaydam.com/photo/izmir/efeslahit03/2008-10-29-180.jpg>

(02.02.2020) (Ephesos'tan Tam İşli Girlandlı Lahit Örneği)

URL-4:

<https://imgrosetta.mynet.com/file/844452/640xauto.jpg> (02.02.2020)

(Mysia ve Troas; Assos Antik Kentinden Yarı Mamul Girlandlı Lahit Örneği)

URL-5:

<http://www.cappadociaonline.com/images/avanos%20lahdi1x.jpg> (02.02.2020)

(Nevşehir Arkeoloji Müzesi: Avanos'ta bulunan girlandlı lahit örneği -Kapodokia-)

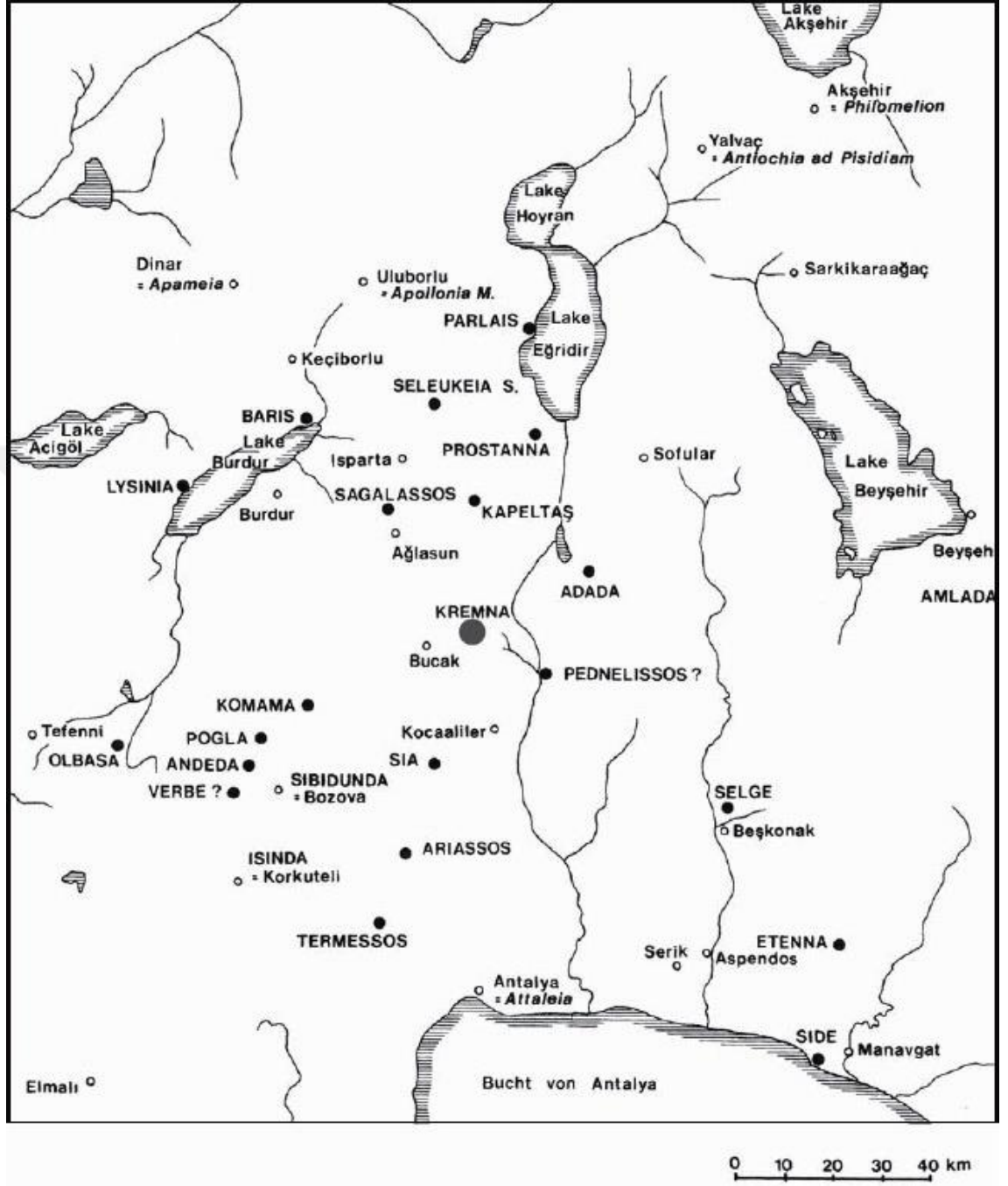
URL-6:

Provenance: Oxfordshire: <https://assets.catawiki.nl/assets/2019/6/4/3/b/e/3be4b6f7-96af-4e6f-afef-d68144e0cb77.jpg> (02.02.2020) (Attis Örneği).

URL-7:

The Trustees of the British Museum, Museum number: 1824.0410.2:
https://research.britishmuseum.org/collectionimages/AN01117/AN01117412_001_1.jpg
(02.02.2020) (Attis Örneği).

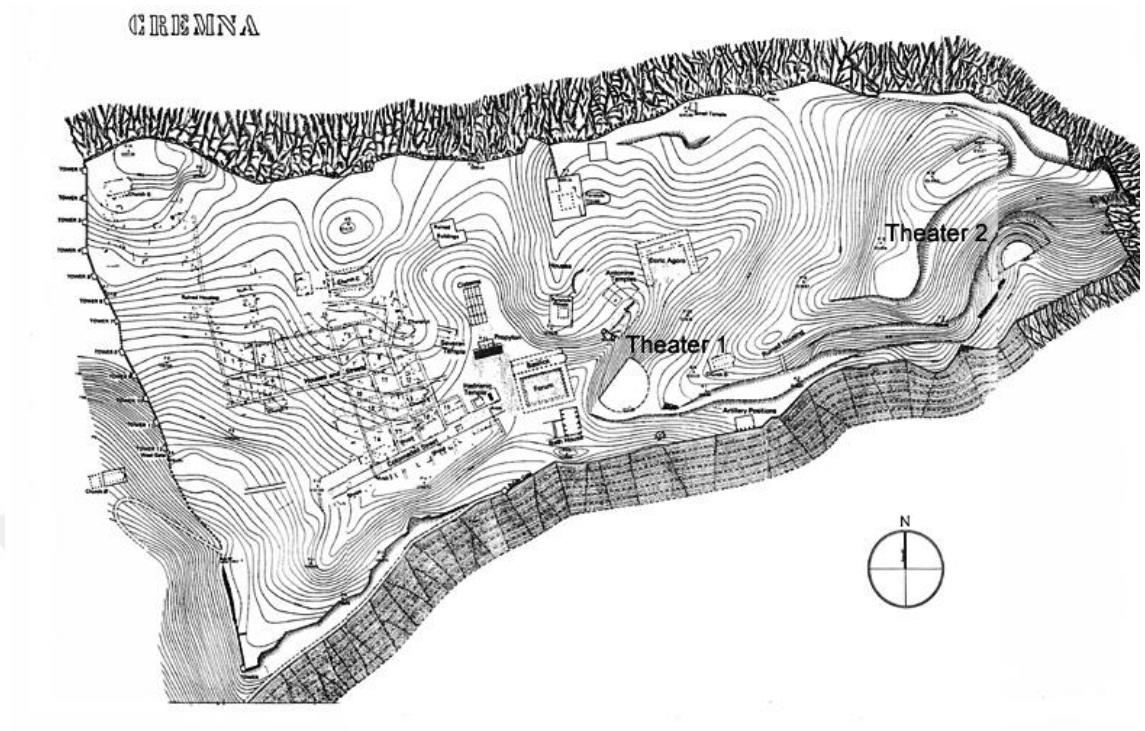
HARİTA

HARİTA-I: Kremna (Κρέμνα) Antik Kenti

(<https://www.yavuzcekirge.com/?p=7562>, (02.02.2020))

PLAN

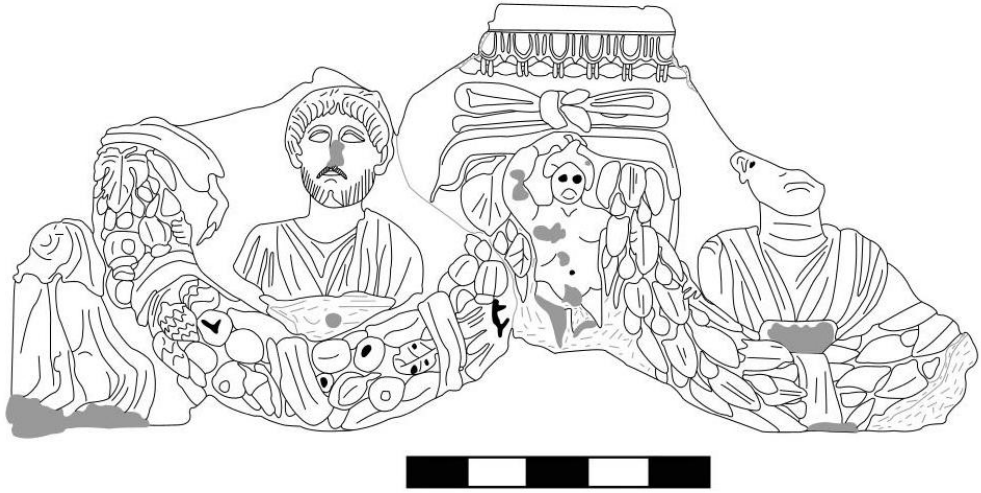
Kremna, Plan der Siedlung mit Angabe der Theater (nach Mitchell, Kremna in Pisidia, Duckworth - London 1995, Abb. 4)

PLAN-I: Kremna (Κρεμνα) Antik Kenti Planı

(www.theatrum.de/651.html, (02.02.2020))

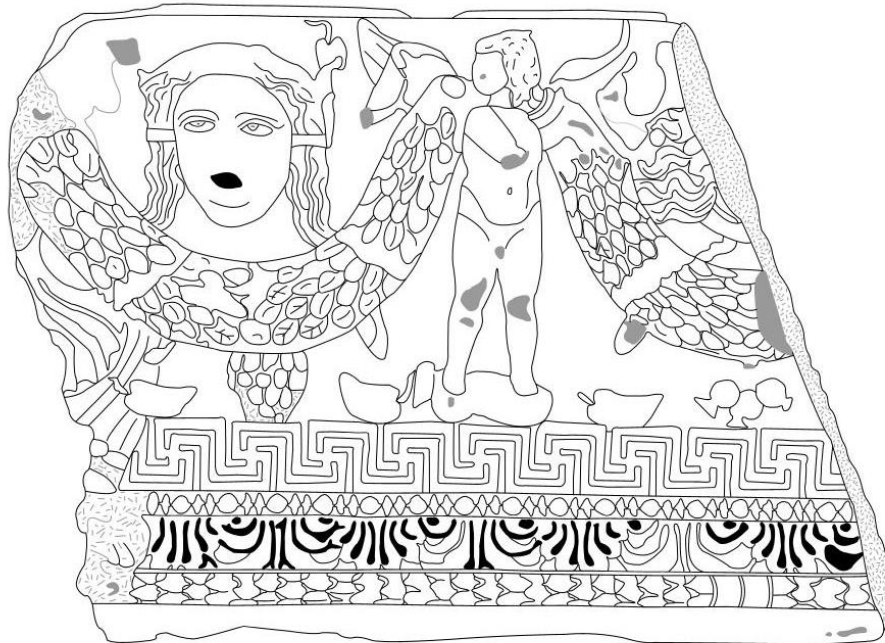
LEVHALAR

LEVHA-I

Res. 1: 1 Numaralı Lahit Fragmanı

LEVHA-II

Res. 2: 2 Numaralı Lahit Fragmanı

LEVHA-III

a

b

c

Res. 3: 1 Numaralı Lahit Fragmanı (Eros Detayı) ve Attis Detayları

(a: Provenance: Oxfordshire: <https://assets.catawiki.nl/assets/2019/6/4/3/b/e/3be4b6f7-96af-4e6f-afef-d68144e0cb77.jpg> (02.02.2020))

(c: The Trustees of the British Museum, Museum number: 1824.0410.2: https://research.britishmuseum.org/collectionimages/AN01117/AN01117412_001_1.jpg (02.02.2020))

Res. 4: 2 Numaralı Lahit Fragmanı (Eros Detayı)

LEVHA-IV

Res. 5: 1 Numaralı Lahit Fragmanı (Victoria Detayı)

Res. 6: 2 Numaralı Lahit Fragmanı (Victoria Detayı)

LEVHA-V

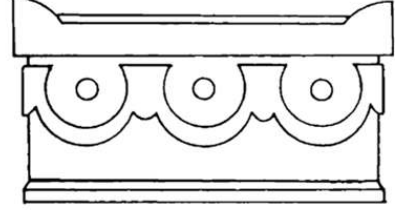

Res. 7: 1 Numaralı Lahit Fragmanı (Erkek Portre Detay)

Res. 8: 1 Numaralı Lahit Fragmanı (Kadın Portre Detay)

LEVHA-VI

Res. 9: Ephesos Yarı Mamul Girlandlı Lahit Örneği (Koch, 2001: 232)

Res. 10: Ephesos'tan Tam İşli Girlandlı Lahit Örneği

(<http://www.salihsaydam.com/photo/izmir/efeslahit03/2008-10-29-180.jpg> (02.02.2020))

Res. 11: Aphrodisias Arkeoloji Müzesi: Aphrodisias Girlandlı Lahit Örneği (Işık, 2007: Taf. 79)

LEVHA-VII

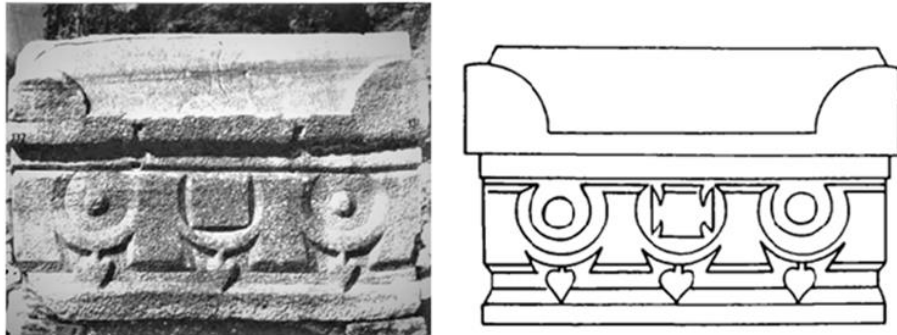
Res. 12: Dokimeion Tipi Girlandlı Lahit Örneği (Baltimore Lahdi)

(Turak, 2011: Lev. XXIV, Res. 81; Himmelmann, 1974, Abb. 25)

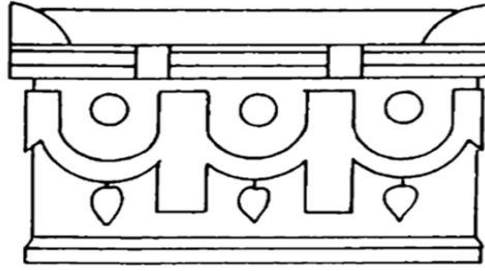
Res. 13: Dokimeion Tipi Girlandlı Lahit Örneği (Apameia Lahdi)

(Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26)

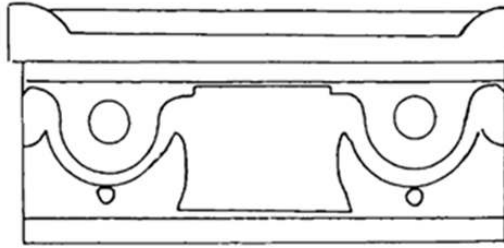

Res. 14: Prokonnessos Tipi Girlandlı Lahit Örneği (Koch, 2001: 229)

LEVHA-VIII

Res. 15: Karia Yarı Mamul Girlandlı Lahit Örneği Çizimi (Koch, 2001: 235)

Res. 16: Mysia ve Troas; Assos Antik Kentinden Yarı Mamul Girlandlı Lahit Örneği

(<https://imgrosetta.mynet.com/file/844452/640xauto.jpg> (02.02.2020); Koch, 2001: 241)

Res. 17: Selçuk Müzesi: Ephesos'tan Girlandlı Lahit Örneği (Ionia-Lydia Tipleri)

(Koch, 2001: 242)

LEVHA-IX

Res. 18: Antalya Arkeoloji Müzesi: Perge Antik Kenti'nden girlandlı lahit örneği -Pamphylia Tipi-

(Turak, 2011: Lev. XXX, Res. 102-105/G.28)

Res. 19: Nevşehir Arkeoloji Müzesi: Avanos'ta bulunan girlandlı lahit örneği -Kapodokia-

(<http://www.cappadociaonline.com/images/avanos%20lahdi1x.jpg> (02.02.2020))

Res. 20: Adana Arkeoloji Müzesi: Girlandlı Lahit Örneği -Pontus Galaticus ve Paphlagonia Tipi-

(Çelik, 2010: 127)

LEVHA-X

Res. 21: Adana Arkeoloji Müzesi: Girlandlı Lahit Örneği -Pontus Galaticus ve Paphlagonia Tipi-

(Çelik, 2010: 134)

Res. 22: Adana Arkeoloji Müzesi: Anazarbos Girlandlı Lahiti, Kilikia Tipi Lahit Örneği

(Çelik, 2010: 113)

LEVHA-XI

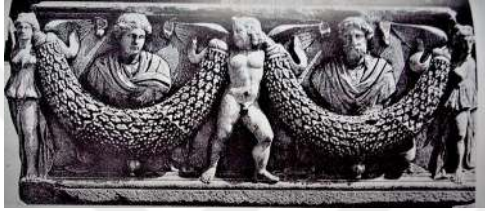

Res. 23: 1 Numaralı Lahit Fragmanı

Res. 24: Ephesos Girlandlı Lahdi

(Koch und Sichtermann, 1982: Abb. 509)

Res. 25: Laodikeia Girlandlı Lahdi
(Dokimeion) (Waelkens, 1982: Taf. 7. 1, 2)

Res. 26: Casino Rospigliosi/Roma
(Himmelman, 1974: Taf. 23)

Res. 27a: Konya Girlandlı Lahdi
(Işık, 1998: Taf. 113.4)

Res. 27b: Apameia Girlandlı Lahdi
(Yıldız ve Şimşek, 2000: Fig. 26)

Res. 28: Aphrodisias Girlandlı Lahdi
(Işık, 2007: Taf. 67/Kat. 116. 1)

LEVHA-XII

Res. 29: 2 Numaralı Lahit Fragmanı

Res. 30: Lyrboton Kome'den Lahit Fragmanı

(Turak, 2011: Lev. XXIII, Res. 76)

Res. 31: Side'den Girlandlı Lahit Fragmanı

(Turak, 2011: Lev. XXII, Res. 75)

Res. 32: Antalya Arkeoloji Müzesi'nden

(Turak, 2011: Lev. XVIII, Res. 58)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Özgür Emrah ŞAHİN
Doğum Tarihi ve Yeri : 03.12.1990 - Antalya
Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu :

Lise Öğrenimi : Antalya 75. Yıl Cumhuriyet Lisesi
Lisans Öğrenimi : Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Arkeoloji Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Anabilim Dalı : Klasik Arkeoloji
YL Tez Konusu : Burdur Müzesi'nden İki Lahit Fragmanı
YL Tez Danışmanı : Doç. Dr. Şükrü ÖZÜDOĞRU

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

İngilizce (B1 Seviyesi)
Hellenic (Başlangıç Seviyesi)

İş Deneyimi :

- 2015 İstanbul Üniversitesi, Nif Dağı Araştırma ve Proje Kazısı, **Türkiye**
- 2016 İstanbul Üniversitesi, Nif Dağı Araştırma ve Proje Kazısı, **Türkiye**

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

Özgür Emrah Şahin, “SARAT Projesi: KU: 495X Arkeolojik Varlıkların Korunması ve Kurtarılması”, Koç Üniversitesi, 27-31 Mayıs 2019.